

Sammendrag

Dette teoretiske masterprosjektet begynner med problemet med i overføring av kunnskap mellom teori og praksis og hva vi kan forstå dette problemet som. Problemet blir forstått opp mot vår evne til å forklare hvordan, hvorfor og for hvem ting fungerer i intervensjoner. Vår evne til å gjøre dette ses opp mot hvordan det har betydning for og kan bli tatt hensyn til i den praktiske utførelsen av intervensjoner i samarbeid med deltagerne.

Et sentralt utgangspunkt for prosjektet er hvordan intervensjoner og dens metoder kan produsere kunnskap til gode for dem den retter seg mot og adressere samfunnsproblemer i sin utførelse. Å lede til endring i samfunnet gjennom å jobbe med sosiale problemer, et etisk spørsmål relatert til forskning og intervensjoner.

I sin helhet foreslår og undersøker dette prosjektet muligheten for et helhetlig perspektiv opp mot gjennomføring av intervensjoner bestående av filosofien kritisk realisme, metoden aksjonsforskning, og strategiene i Action Science. Hvor de gjensidig kan informere prosessen i overføring fra teori til praksis i intervensjoner gjennom bruken av en programteori. De praktiske implikasjonene av det filosofiske grunnlaget for de ulike retningene diskuteres. På basis av dette undersøkes hva en teori skal være og hva deltagelse representerer i en slik intervensjon. De representerer sammen et helhetlig perspektiv på kunnskapsutvikling og kunnskapsanvendelse i intervensjoner som et forsøk på å forklare og løse sosiale problemer.

“The task of social explanation can develop into an action-oriented mode of research with the aim of bringing about improvements to social and organizational situations – a process of learning about and changing the world” (Bhaskar, 2014, p. ix)

«I was too young, my father said, to get anything solid from philosophy, which would only teach me to quibble with my elders and be wise in my own conceit» (Mary Renault)

Innholdsfortegnelse

Oppgavens Oppbygning og Mål: En Leserveiledning	1
Kunnskap om Intervensjoner	4
<i>Hvilken Teori, for Hvem og i Hvilken Kontekst</i>	7
<i>Implementering av Intervensjoner</i>	8
<i>Kompleksitet i Evaluering av Intervensjoner</i>	11
<i>Forskerens Rolle i Implementering og Evaluering av Intervensjoner</i>	11
<i>Rigør-Relevans Gapet: I Samfunnet</i>	13
<i>Rigør-Relevans Gapet: I Organisasjoner</i>	16
<i>Hvordan Tette Relevansgapet</i>	17
Kritisk Realisme	18
<i>Ontologi</i>	18
<i>Kritikken av Hendelsesregulariteter</i>	19
<i>Kritisk Realisme sin kritikk av teorier innenfor HRM</i>	19
<i>Definisjon av Kritisk Realisme</i>	21
<i>Åpne Systemer</i>	22
Samarbeidsvitenskap og Aksjonsforskning som et Svar på Relevans	23
<i>Action Science</i>	25
<i>Aksjonsforskning</i>	27
Innramme problemet/muligheten	27
En fremvoksende prosess	27
<i>Implementere Aksjonsforskning</i>	27
Første steg: Forstå kontekst og hensikt	28
Andre steg: Gjennomføring	28
Tredje steg: Overvåke prosessen	28
Agency og Struktur i Kritisk Realisme	29
<i>Prosessperspektivet</i>	29
<i>Emergens</i>	29
<i>Epifenomenalisme: Agency og Mekanisme</i>	30
<i>Linken Mellom Agency og Mekanisme</i>	32

<i>Mekanismer</i>	35
Mekanismer og lovmessighet	35
Egenskaper og Krefter	36
<i>Den Interne Samtalen og Utøvelse av Agency</i>	37
<i>Tendensial Prediksjon</i>	39
Oppsummerende og Oppklarende Punkter for Kritisk Realisme	41
<i>Former av hendelses (ir)regulariteter (Fleetwood, 2004)</i>	41
<i>Åpne systemer i Kritisk Realisme (Fleetwood, 2004)</i>	42
<i>Kausale konfigurasjoner (Mingers & Standing, 2017)</i>	42
<i>Krefter (eller kapasiteter, disposisjoner, potensialer) (Mingers & Standing, 2017)</i>	43
<i>Tendenser (Dirpal, 2015; Mingers & Standing, 2017)</i>	43
<i>Mekanismer (Mingers & Standing, 2017)</i>	43
En sammenligning til Pawson og Tilley (1997)	43
Implementeringsteori	44
<i>Implementeringsrammeverk – PARIHS</i>	44
<i>Prosessmodeller – K2A</i>	45
<i>En Teori for Agency i Implementering</i>	46
<i>Introdusere Teori i en Prosessmodell</i>	48
Diskusjon	49
<i>Perspektivenes sammenheng</i>	49
<i>Kritisk Realisme's felles historie med Aksjonsforskning</i>	52
<i>Kritisk Realisme sin Relevans for Psykologi og Implementering</i>	53
Metafysikk og psykologien	53
Kritisk realisme og psykologien	54
<i>Aksjonsforskning Kombinert med Kritisk Realisme</i>	55
<i>Rigør vs. Relevans</i>	58
Programteori og Evaluering	59
<i>Prosesskunnskap</i>	59
Temporal Bracketing	59

<i>Pawson og Realist Evaluation</i>	60
<i>En Intervensjonsmodell for Atferd</i>	62
Atferdsmodellen	62
Action Science og Programteori	64
<i>Kritisk Oppfølging av Programteorien</i>	65
<i>Programteorien som Teoretisk Verktøy</i>	67
<i>Individuelle Teorier og Programteorier</i>	68
Å Forstå Implementering	70
<i>Archer's Morfogenesis og Psykologiske Konsepter</i>	71
<i>Psykologien i Intervensjoner</i>	74
<i>Prosessmodeller og Implementeringsrammeverk</i>	75
<i>Operasjonalisering av Konseptuelle Rammeverk</i>	78
<i>Anvendelse av Teori Innenfor Kritisk Realisme og Action Science</i>	80
<i>Inn/ut-gruppe og Rommet Kritisk Realisme Skaper</i>	83
<i>Programteorien sitt Potensial</i>	86
Relevans og Begrensninger	87
<i>Relevans for Organisasjonslivet</i>	87
<i>Kritisk Realisme sitt Kritiske Potensial</i>	88
<i>Fra Teori til Praksis: En metode</i>	90
Kontekst	91
Fleksibel eller snever	92
<i>Action Science og Pragmatisme</i>	93
<i>Mekanismer</i>	95
<i>Archer og aksjonsforskning</i>	97
Pragmatismen og Psykologien	98
Oppsummering	99
Referanser	101

Oppgavens Oppbygning og Mål: En Leserveiledning

I sin helhet tar denne oppgaven for seg en total overgang fra teori til praksis. Total i den forståelse av at man beveger seg helt fra de metafysiske antagelsene for psykologien, med dets implikasjoner for metodologi og metode, frem til hvordan de har betydning for og kan bli tatt hensyn til i den praktiske utførelsen av en intervensjon i samarbeid med deltagerne. Dette gjennomføres innenfor et bestemt filosofisk perspektiv: kritisk realisme. Det blir derfor nødvendig å klargjøre kritisk realisme sin betydning for de gjensidig avhengige nivåene i overgangen fra teori til praksis, som her forstås som:

1. Det metafysiske planet: Ontologi og epistemologi. Som inneholder:
 - a. Hva eksisterer?
 - b. Hvordan kan vi få kunnskap om det eksisterende?
 - c. Hvordan forstå kausalitet og hvordan predikere utfall?
 - d. Hvordan forstå et sosialt system?
 - e. Hva representerer mennesket i dette sosiale systemet?
2. Det sosiale systemet (eller kontekst): Forholdet mellom agency og struktur. Hvordan skal den vitenskapelige metoden forholde seg til kontekstualitet. Som inneholder:
 - a. Hva slags egenskaper besitter mennesker?
 - b. Hva slags egenskaper besitter strukturen rundt dem?
 - c. Hva er interaksjonen mellom menneske (agency) og struktur?
 - d. Hvordan er agency og struktur bestemmende for en hendelse?
3. Intervensjoner: Metodologi og metode. Som inneholder:
 - a. Hvordan forstå implementering som en prosess?
 - b. Agency og struktur i en implementeringsprosess
 - c. Hvilke teorier har vi for å strukturere forståelsen av en intervensjon?
 - d. Hvordan finne frem til forklaringer av hvordan hendelser oppstod?
4. Utførelse og deltagelse i intervensjonen: Bruk av teorier og kunnskap i praksis. Som inneholder:
 - a. Hva skal en teori være og hvordan skal den anvendes (operasjonaliseres) i en intervensjon?
 - b. Hvilken rolle skal deltagerne og deres kunnskap ha i intervensjonen?
 - c. Hvordan skal forståelsen av en intervensjon (Nivå 3) anvendes i utførelse av intervensjonen?

- d. Hvordan kommer man frem til den kunnskapen en ønsker (Nivå 1) og en forstår den som en del av konteksten intervensjonen representerer (Nivå 2 og 3) i den praktiske utførelsen?

Som sagt er disse stegene gjensidig avhengig og kan ikke presenteres isolert i en rekkefølge fra 1 til 4, og stegene er i oppgaven avgrenset til spesifikke perspektiver som sammen representerer et bestemt svar på spesifikt uttalte spørsmål:

Først blir ulike problemer i gapet mellom teori og praksis undersøkt (opp mot intervensjoner), spesielt det som angår det vitenskapsteoretiske spørsmålet om forholdet mellom rigør og relevans. Rigør er et spørsmål om strenghet i metode og måling som gjerne etterfølger naturvitenskapelige prinsipper om faste konsepter, nøyaktig måling og prediksjon. Der dette settes opp mot relevans, forstått som et spørsmål om hva vitenskap skal bidra med til samfunnet og være for menneskene som er en del av det. Her blir det naturvitenskapelige perspektivet og dens relaterte satt opp mot perspektivet som ble fremmet innenfor pragmatismen. Det antas at det viktigste steget i å utvikle en besvarelse av et problem, er å forstå fenomenet problemet representerer, og oppgaven representerer et forsøk på «practice what you preach» i denne sammenheng.

Etter dette presenteres kritisk realisme sin kritikk av hva den ser som tradisjonell vitenskapsteoretisk praksis i dag. Både rigør og relevans er nødvendig å opprettholde, og kritisk realisme representerer det grunnleggende svaret for hvordan rigør skal opprettholdes innenfor en annen forståelse av virkeligheten. Aksjonsforskning utforskes som et svar på relevans. Sammenhengen mellom kritisk realisme og aksjonsforskning blir senere gjennomgått, og bindes sammen gjennom «Action Science».

Etter dette, som følge av at kausale forklaringer anses som en prosess av teoribygging i en kontekst, blir hvordan kontekst forstås innenfor kritisk realisme gjennomgått. Dette leder opp til grunnlaget for hvordan å forstå kausalitet i et sosialt system, og hvordan en teori kan forklare dette. Her blir kontekst forklart gjennom forholdet mellom agency og struktur for å forklare hvilke krefter både mennesket og strukturene rundt dem besitter. Dette representerer slik en bestemt artikulering av hvordan vi skal operasjonalisere kontekst. Operasjonalisering forstått som å presisere teorien eller begrepet til å bli etterprøvbart eller mulig å forske på. Denne blir basisen for hvordan kausale forklaringer undersøkes i en kontekst og operasjonaliseres innenfor kritisk realisme.

Fra en forståelse av kontekst blir selve måten å utvikle en forklaring på en hendelse presentert – hvordan den oppstår, og hvordan vi finner frem til en forklaring av dette gjennom abduksjon mellom rivaliserende teorier og hypoteser innenfor kritisk realisme.

Siste del av teoridelen tar kort for seg fire ulike innfallsvinkler til intervensjoner: et intervensjonsrammeverk (PARIHS), et evalueringsperspektiv (Realist Evaluation), en intervensjonsmodell (K2A) og en implementeringsteori. De er utvalgt basert på deres lignende ambisjoner til det som gjennomføres i denne oppgaven, og fungerer slik som gode sammenligningspunkter.

I diskusjonen blir de ulike perspektivene sin betydning og overlapp diskutert. Den opprinnelige problematikken blir også diskutert opp mot de nå presenterte perspektivene. Perspektivene settes så sammen til å representere en besvarelse av den opprinnelige problematikken gjennom anvendelsen av en programteori. Sammen representerer de en besvarelse av hvordan en intervensjonsprosess kan utføres i hensyn til både teori og praksis. Utover dette diskuteres muligheter, mangler, problematikk og implikasjoner for sammensetningen av de ulike perspektivene.

En parallell linje som går gjennom teori og diskusjon omhandler hva en teori skal være, og hvordan de skal anvendes (operasjonaliseres). Årsaken til dette er teorier og hypoteser sin sentrale rolle i abduksjon, kausale proposisjoner i Action Science, implementeringen som drevet av en programteori i dette tilfellet, målet om beskrivelse av tykk kausalitet og generative mekanismer som reflektert i utviklede teorier/hypoteser, og den sentrale rollen i å ha en generell teori for psykologiske konsepter i intervensjoner.

Opgaven utfører slik flere mål: (1) Å utføre en artikulering av sammenkoblingen mellom kritisk realisme og aksjonsforskning (2) Å presentere en konsistent forståelse av nyere utviklinger og klargjøringer innenfor filosofien kritisk realisme. Et problem i mange studier har vært hvordan den skal brukes i psykologisk metodologi og metode, at den har blitt misforstått av dem som har anvendt den, og at det har vært vanskelig å overføre til praksis. (3) Utvikle et fullstendig (kritisk) alternativ til en kunnskapsutvikling og kunnskapsanvendelse som forstås som opphengt i naturvitenskapelige prinsipper innenfor psykologien. Med mål om at denne prosessen igjen skal ha et etisk utgangspunkt og være til gode for menneskene som jobber eller er syke ute i samfunnet. (4) Å på nytt ta de metafysiske spørsmålene for psykologien på alvor, og utforske kritisk realisme sitt potensiale i denne sammenheng. At både forskere og praktikere også blir nødt til å ta disse spørsmålene på alvor i sitt arbeid. (5) Og til slutt å danne en best mulig forståelse av de praktiske problemene i teoridrevet implementering gjennom anvendelse av en programteori innenfor det gjeldende perspektivet.

Bakgrunnen for denne oppgaven er problemer i overføring av kunnskap mellom academia og praktikere, eller forskning og praksis. Et problem forstått som tilhørende metodene vi utvikler kunnskap med, og hvordan kunnskap tas i bruk i intervensjoner.

Kunnskap om Intervensjoner

Fleetwood og Hesketh (2010) problematiserer tre elementer ved hva som kan karakteriseres som relativt kollektivt anerkjente antagelser i organisasjonsforskning og organisasjonsteori tilknyttet praksisen i organisasjoner i dag. Det første er at ledere forstår påvirkningen og betydningen til Human Resources (HR). Det andre er at, hvis akademisk forskning har demonstrert statistisk signifikante sammenhenger mellom mål på HR og organisasjoner sin fremgang, hvorfor trenger praktikere fortsatt hjelp i å forstå hvordan HR genererer denne fremgangen? Det tredje elementet er antagelsen om evnen empiriske vitenskapsmetoder har til å forklare hvordan mennesker muliggjør prestasjon. Det siste problemet relaterer de til logikken i vitenskap i stor grad anvendt i dag, som basert på en spesifikk forståelse av kausalitet: kausalitet som en regularitet. Deres fokus for forskning og kunnskap ledes fra å etablere assosiasjoner mellom faktorer, modeller, grupper mennesker og mål på prestasjon, til å vitenskapelig forklare sammenhengene. Hvorfor har et slikt perspektiv gjort seg relevant i dag?

Opp mot intervensjonsforskning argumenterte Cary Cooper (2010): «Vi har nok vitenskap om *hva* som forårsaker at mennesker blir syke i arbeidslivet ... Vi kjenner problemene, hva vi nå må gjøre, er å finne løsningene» (Nielsen, Taris, & Cox, 2010, p. 220, min utheving). Og som Nielsen et al. (2010) sier, kan ikke prioriteten lenger være å studere risikogrupper og risikofaktorer i arbeid- og helse-psykologi; at forskere i stedet må adressere design, implementering og evaluering av intervensjoner. Det som adresseres er hvordan vi utvikler kunnskap om hvilke handlinger som kan løse kjente problemer, og hvordan disse kan implementeres og brukes i en intervensjon. Akademia besitter kunnskapen om problemene, men praktikere må løse dem.

Et spørsmål som blir sentralt i denne sammenheng, er om praktikere har kjennskap til og kan forstå kunnskapen som utvikles innenfor akademia. F.eks. de som jobber i HR avdelinger. Eller om de i større grad har problemer med å implementere dem. Som eksempel argumenterer Pfeffer og Sutton (2000) for at problemet i hovedsak ligger i overføringen fra å vite til å handle («knowing-doing»), fremfor i et gap i hvilken kunnskap som besittes i akademia versus hos praktikere. Som med problemer i kunnskap, kan dårlig implementering oppstå fra varierte grunner som overarbeid, risikoaversjon, politiske vurderinger, eller organisatorisk treghet i relasjon til endringer (Johns, 1993; E. M. Rogers, 1995). Problemet har vist seg vanskelig å forstå, når man introduserer kunnskap inn i sosiale situasjoner. Overføringen fra teori til praksis har alltid vært et sentralt spørsmål for samfunnsvitenskap, og er sentralt for intervensjoner, da dette ofte er deres hovedformål. Evalueringer av

intervensjoner forsøker å besvare hva som fungerte og ikke, f.eks. i prosesser eller fra utfallet (Nielsen & Abildgaard, 2013). Det finnes mange evalueringsperspektiver som på ulikt vis forsøker å besvare dette spørsmålet (MRC, 2008; Nielsen & Abildgaard, 2013; Pawson & Tilley, 1997). Hva har evalueringsforskning fokusert på, og hva har den funnet?

Tidligere forskning har vist at effekten av intervensjoner på målvariabler (f.eks. helsen eller «well-being» til ansatte) ofte er beskjeden (Bambra, Egan, Thomas, Petticrew, & Whitehead, 2007; M. Egan, Bambra, Petticrew, & Whitehead, 2009; M. Egan et al., 2007; LaMontagne, Keegel, Louie, Ostry, & Landsbergis, 2007; Richardson & Rothstein, 2008; Roen, Arai, Roberts, & Popay, 2006; Ruotsalainen et al., 2006; Taris et al., 2003).

Organisasjonsintervensjoner som planlagte handlinger designet for å fjerne eller modifisere årsaker til stress, nedsatt helse eller «well-being» retter seg ofte mot relativt store grupper på en relativt uniform måte (Mikkelsen, 2005). De blir ofte anbefalt på grunnlag av at de kan adressere grunnleggende årsaker til slike problemer, men i den grad de gir lovnader om dette, vil de ofte ikke bringe frem det forventede utfallet (Semmer, 2011). Intervensjoner som anvendes har ofte blitt evaluert tidligere til å fungere (C. Cooper, Dewe, & O'Driscoll, 2001), så hvorfor oppstår denne tendensen?

Det er økende anerkjennelse for at overførbarhet mellom intervensjoner fra en organisasjon til en annen ikke garanterer at like effekter kan bli oppnådd (C. Cooper et al., 2001). Og at det å fokusere på utfall kan være feilslått når det kommer til intervensjoner på organisasjonsnivå, bl.a. pga. variasjon og kompleksitet på en slik skala (Cox, Karanika, Griffiths, & Houdmont, 2007; Scharf et al., 2008). Det å ikke identifisere prosessene som leder til intervensjonens utfall begrenser i svært høy grad muligheten for overføring av vitenskapelige funn til praksis (Ruotsalainen et al., 2006). Som Nielsen (2010) argumenterer har intervensjonsforskning primært fokusert på hva som fungerer, mens spørsmålene om hvorfor og hvordan har fått mindre oppmerksomhet. Intervensjonsforskning har fokusert på å beskrive innholdet i intervensjoner på bekostning av prosessen i hvordan utfallene oppstår. Det er slik fremmet et behov for å åpne hva som populært betegnes «the black box» og utforske prosesser som påvirker intervensjonens utfall (Cox et al., 2007; Lipsey & Cordray, 2000). Forståelse av årsaker og prosess trekkes slik frem som et sentralt element, men hva ligger i dette?

Det er i høy grad etablert at intervensjonsprosessen påvirker intervensjonens utfall. Det har f.eks. blitt argumentert for at atferden og involveringen av nøkkelspillere i intervensjonsprosessen aktivt skaper intervensjonen (Nielsen & Abildgaard, 2013). Noen eksempler på dette: Forskning kan vise til at mellomledere spiller en sentral rolle i å forme og

støtte intervensjonsprosessen og at denne atferden er relatert til observerte bedringer i målene for intervensjoner på arbeidsmiljø og ansattes «well-being» (Nielsen & Randall, 2009). Og den deltagende prosessen i intervensjoner, som til hvilken grad ansatte blir involvert i å bestemme intervensjonens prosesser og innhold, spiller en rolle i å sikre suksessfulle intervensjonsutfall (Nielsen & Randall, 2012). Organisasjonsintervensjoner operer ofte gjennom en deltagende, dynamisk tilnærming, hvor ansatte og ledere i samarbeid gjør beslutninger om prosess og innhold i intervensjonens aktiviteter. Gjennom kontinuerlige «forhandlinger» former dette intervensjonsprosessen og innholdet i handlingsplanene (Nielsen, Abildgaard, & Daniels, 2014; Nielsen et al., 2010). Det har blitt argumentert for at intervensjonens komponenter, f.eks. utviklingen av handlingsplaner, er en av årsakene til deltagerens atferd. Deres engasjement og deltagelse i å utvikle og implementere disse handlingsplanene. Og at det er denne atferden som i større grad produserer utfallet fremfor komponenten «å utvikle handlingsplaner» (Nielsen & Abildgaard, 2013). Det anses altså som nødvendig å forstå hvordan deltagerne er med på å skape intervensjonen, fremfor komponentene i intervensjonen.

Den primære kilden til videreføring og generalisering av kunnskap fra intervensjoner kommer fra evalueringen av dem, med deres anvendelse av modeller, teorier, rammeverk og forklaringsmodeller for atferd o.l. I perspektivene som her er trukket frem blir fokuset forflyttet over på hvordan atferden og valgene til deltagerne i intervensjonen — den kollektive konstruksjonen av hva intervensjonen blir — er essensielt i å skape utfallet. Dette impliserer at vi nødvendigvis trenger kunnskap om denne prosessen. Her har det blitt trukket frem nødvendigheten i bruk av «mixed methods» (Abildgaard, Saksvik, & Nielsen, 2016; Karanika-Murray, Biron, & Saksvik, 2016). Der Karanika-Murray et al. (2016) i editorial konkluderer med at problemet i dag er et manglende fokus på verktøyene som er nødvendig for å evaluere organisatoriske helseintervensjoner. At evalueringsmetodologi i organisatoriske helseintervensjoner fortsatt er i sin barndom, og at det har blitt etterspurt et fokus på evaluering av hvilke intervensjoner som har blitt anvendt, og hvordan disse påvirker utfallet (Biron & Karanika-Murray, 2014; M. Egan et al., 2009; Nielsen & Abildgaard, 2013). Altså ikke bare besvare spørsmålet «om intervensjonen fungerte?», et problem relatert til den utbredte anvendelsen av RCT som den fremste evalueringsmetoden (Matt Egan & Bond, 2015). Det samme vil gjelde anvendelsen av spørreskjemaer og andre kvantitative undersøkelser som mål på utfallet. Det vil ofte dreie seg om å trekke inn kvalitative undersøkelser for å belyse mottagerens forståelse og handling (Abildgaard et al., 2016). Hvordan å inkludere kontekst og den skapende prosessen intervensjoner representerer har slik

av mange, i hensyn til evaluering, blitt betraktet som et metodisk spørsmål. Når intervensjoner evalueres referer det til innholdet i den, dette kan referere til teorier som underbygger hvorfor og hvordan den vil fungere til det den er ment til. Det kan også være modeller og rammeverk underbygget av teorier. Hvilke problemer har så evaluering møtt på i denne sammenheng?

Hvilken Teori, for Hvem og i Hvilken Kontekst

Mange har argumenter for viktigheten av å anvende teorier til å styre intervensjonen (Blase, Dyke, Fixsen, & Bailey, 2012; Cane, O'Connor, & Michie, 2012; Martinez, Lewis, & Weiner, 2014; Michie et al., 2011; Sales, Smith, Curran, & Kochevar, 2006). Det har også blitt trukket fram problemer. Det å adoptere en veletablert «off-the-shelf» teori har vært en vanlig respons blant intervensjonsforskere som søker å tilfredsstille antagelsen om at teoribaserte intervensjoner er overlegne ifølge Sniehotta, Pesseau, og Araujo-Soares (2014). Mange formaliserte teorier har videre i praksis demonstrert begrenset anvendbarhet i å forbedre intervensjoners effektivitet (Prestwich et al., 2014). Theory of Planned Behaviour har dominert forskning på helseatferd i tiår (Ajzen, 1985), men møter samtidig ønsker om at den må gås bort ifra (Sniehotta et al., 2014), gitt den samlede bevisbyrden for at den ikke tenderer til å signifikant påvirke effekten av helseatferds-intervensjoner (Prestwich et al., 2014). Bryter dette med antagelsen om at vi har en god forståelse av hvorfor ting går galt?

I en review av bruk av intervensjonsteorier argumenterer Munro, Lewin, Swart, og Volmik (2007) for at sosialkognitiv teori er en av de mest siterte, men at operasjonaliseringen av den ofte er delvis og inkonsistent. Vekten lagt på å adoptere en teoretisk drevet tilnærming har ledet mange forskere til å basere seg på simplistiske individnivå teorier (Moore et al., 2015). Praktiske instruksjoner på teoriintegrasjon siterer ofte et begrenset omfang av psykologiske teorier om atferdsendring, som sosialkognitiv teori og Theory of Reasoned Action (Wight, Wimbush, Jepson, & Doi, 2016). Hawe (2015) fremhever en resulterende tendens i at intervensjoner i liten grad tar opp i seg problemet det undersøker og har et overdrevent fokus på individer sitt engasjement med spesifikke aktiviteter eller mekanismer som har minimal effekt på problemet, og gjengivelsen gjør usynlig de mekanismene som er viktige i å opprettholde problemet på kollektivt nivå eller systemnivå.

Selv om den i overkant individualiserte innretningen/vinklingen i mye dominerende intervensjonsteori er kollektivt anerkjent (Wight et al., 2016), er det sjeldnere man ser anerkjennelsen av at det er mange alternative teorier fra sosial vitenskap forskere kan bruke eller trekke på (Moore & Evans, 2017). Som Hawe (2015) videre trekker frem trenger man å anvende teorier som adresserer dypere påvirkninger på atferd, og ikke teorier som adresserer overfladiske årsaker, men mer komplekse system-nivå teorier. Slike teorier er videre ofte

vanskeligere å ta i bruk eller innrette mot en situasjon man har en praktisk forståelse av, og mindre tilgjengelige pga. deres faglige konsepter, begreper og forståelser (Brainard & Hunter, 2016). Anvendelse av slike system-nivå teorier forutsetter det å inkorporere kontekst inn i teorier for endring (Moore & Evans, 2017). Og som Berwick (2008) argumenterer er det slik at individene som er involvert i endring i komplekse systemer ofte kan mye mer om mekanismer og konteksten, enn tredjeparten som evaluerer gjør, uten å forstå og lære gjennom å engasjere seg sammen med dem. Å felles produsere intervensjoner med interessentene som besitter intim kunnskap om systemet de forsøker å endre representerer slik en viktig fremgangsmåte for å sørge for kongruens mellom teori og kontekst ifølge Moore og Evans (2017). Selv om vi har en god forståelse av «årsaker», trekker slik flere frem at en mer kompleks forståelse av hvordan problemet gjør seg gjeldende, eller manifesterer seg i en sosial situasjon, er nødvendig. Teoriene er først anvendbare når de adresserer det problemet de er ment å gjøre.

Det trekkes frem involvering og deltagelse gjennom beslutninger og engasjement (Berwick, 2008; Nielsen et al., 2014; Nielsen et al., 2010). Altså deres fortolkninger og resonneringer som leder opp til handling. Det introduseres her et begrep for å referer til dette, nemlig uttrykk av agency (G. Wilson & Shpall, 2016). Agency representerer kapasiteten til et individ har til å utføre handlinger i et gitt miljø. Dette angår en persons refleksivitet, hvor de forstår seg selv i relasjon til sitt miljø, og slik resonnerer seg frem til muligheter til å handle og endre dette på. Dette blir slik et forhold mellom årsak og virkning, der personen vurderer disse opp mot hverandre i forhold til handlinger, og slik tar et valg. Hvis vi ønsker å ta stilling til hvordan mennesker resonnerer seg frem til handlinger og tar i bruk kunnskap i implementering av intervensjoner, trenger vi en forståelse av hvordan vi utvikler en kunnskap de kan ta i bruk og hvordan denne kan formidles i en intervensjonsprosess. Hvordan utvikler vi så en forståelse av hvordan kunnskapen implementeres på denne måten?

Implementering av Intervensjoner

I spørsmålet om hvilke teorier som bringes inn i implementering av intervensjoner ble teorier trukket frem som viktig å ha et grunnlag for å forstå hvilke problemer de skulle løse (Hawe, 2015). Det ble også trukket frem hvordan deltagerne er med på å skape intervensjonen (Nielsen et al., 2014; Nielsen & Randall, 2012). Deltagernes involvering med intervensjonens komponenter var viktigere for utfallet enn av komponenten ble inkludert. Dette har blitt forstått som en prosess involverende deltageres vurderinger, engasjement, beslutninger, og forhandlinger (Nielsen & Randall, 2009, 2012; Nielsen, Randall, Brenner, & Albertsen, 2009; Nielsen et al., 2010). Det involverer menneskets valg og atferd, eller utøvelse av agency slik

definert (G. Wilson & Shpall, 2016). Der agency kan forstås å interagere med strukturen på arbeidsplassen gjennom utvikling og anvendelse av f.eks. handlingsplaner (Nielsen & Abildgaard, 2013). Hvis denne prosessen skal underbygges beveger vi oss bort fra hva som ofte adresseres i rent metodiske eller metodologiske spørsmål.

I formidling og implementering av intervensjoner forsøker man å forstå hvordan å systematisk fasilitere anvendelse av evidensbaserte tilnærminger for å forbedre kvaliteten og effektiviteten til f.eks. tiltak rettet mot bedret helse på arbeidsplassen. Hvor teorier og rammeverk bygger opp under denne prosessen. Hvis vi skal forstå hvordan og hvorfor ulike tiltak har en tendens til å lede til bestemte utfall, trenger vi teorier til å forklare denne sammenhengen (Tabak, Khoong, Chambers, & Brownson, 2012). Hvordan kan vi forstå en teori å oppnå en slik forklaring?

Som Sutton og Straw (1995) og Weick (1995) i de velkjente artiklene, henholdsvis «What theory is not» og «What theory is not, but theorizing is», viser, er hva en teori representerer og hvordan de skal anvendes et komplisert spørsmål. De er enige om idealene for hva en teori skal være, at nøkkelen ligger i konteksten – hva kom før, og kommer etter? At en god teori forklarer hvorfor den foreslåtte koblingen mellom fenomener vil bli observert, legger vekt på det kausale forholdet, og går inn i de underliggende prosessene for å forstå de systematiske grunnene for partikulære (angår bestemte individer, steder osv.) forekomster eller fraværet av dem (Sutton & Straw, 1995). Det Weick (1995) problematiserer er at produkter av teoretiseringsprosesser sjelden ender i slike teorier, og at Sutton og Straw (1995) fortaper seg i teorier som et produkt, fremfor en prosess. At de 5 tingene Sutton og Straw (1995) setter frem som å ikke være teorier (referanser, data, lister av variabler eller konstrukter, diagrammer og hypoteser eller prediksjoner) kan forstås som i ulik grad å tilnærme seg teori, da de fleste produkter betegnet teorier også i ulik grad vil tilnærme seg idealet, slik Merton (1968) tidligere fremsatte. Det forblir en enighet i problemet som settes frem av Sutton og Straw (1995) for organisasjonsforskning, forstått som underteoretisert om et manglende aspekt ved teoretiseringsprosessen: At forankringen i kontekst og artikulering av kausalitet er et fokus forbigått i anvendelse av teorier i forskning og praksis (Fleetwood & Hesketh, 2010; Weick, 1995). Hva representerer denne mangelen i praksis?

Resultatet og praksisen i dette problemet blir tydeliggjort hos Pawson (2013). Han trekker frem at programmer (intervensjoner) som regel starter som en «stor ide», men at dette store «grand design»'et alltid har underkomponenter. Programmer fungerer ikke bare til å skape insentiver (motivere til handling), de velger atferd og subjekter antatt å respondere til disse insentivene og bestemte insentivnivåer antatt å endre atferd, osv. Det er alltid teorier

innad teorier. Man trenger mer enn merkelapper til å knytte sammen funn, og fylle hver teori med en forståelse av de grunnleggende prosessene som gjør seg gjeldende i den klassen av programmer. I sammenheng med programinnholdet eller programteorier er praktikere og forskere mer sannsynlig å starte fra «scratch» slik Moore og Evans (2017) og Munro, Lewin, Swart, og Volmink (2007) også fremsatte. Der Pawson (2013) trekker parallellen til fagfelt som etnografi, som svært berørt av dette fenomenet: «Just another country heard from» eller her, «Just another intervention heard from». Hvorfor anses det da som sentralt å anvende teori i praksis (eller intervensjoner)?

Det kan trekkes frem at offentlige helseintervensjoner som anvender helseatferds-teorier, som sosial-kognitiv teori eller teorien om planlagt atferd, er mer effektive enn intervensjoner uten en teoretisk base (Bartholomew, Parcel, Kok, Gottlieb, & Fernández, 2011; Glanz & Bishop, 2010). Anvendelse av teorier og rammeverk styrker muligheten for fortolkning av studiens funn og sikrer at essensielle implementeringsstrategier blir inkludert (Mitchell, Fisher, Hastings, Silverman, & Wallen, 2010; Sales et al., 2006; Van Achterberg, Schoenbaum, & Groff, 2008). Tidlig implementeringsforskning var empirisk drevet og ga ikke alltid oppmerksomhet til det teoretiske fundamentet for implementering (Nilsen, 2015). Varierte resultater fra implementering av evidensbasert praksis i ulike settinger ble slik ofte attribuert til et begrenset teoretisk grunnlag (Balas & Boren, 2000; M. P. Eccles & Mittman, 2006; Glanz & Bishop, 2010; Woolf, 2008). Et problem i dag er at det er så mange teoretiske tilnærminger til implementering at flere forskere har «klaget» på vanskelighetene i å velge den som er mest egnet (Ammerman, Lindquist, Lohr, & Hersey, 2002; Bartholomew, Parcel, Kok, & Gottlieb, 2006; Glasgow, Goldstein, Ockene, & Pronk, 2004; Green & Kreuter, 2005; Mitchell et al., 2010; Noar, Benac, & Harris, 2007). De teoretiske rammeverkene det refereres til her er hva Pawson (2013) referer til som de «store ideene» eller «grand design». De kan jamstilles med «grand theories», dvs. at de eksisterer på høyeste nivået av abstraksjon og har nærmest ubegrenset generaliserbarhet. Pawson (2013) trekker frem nødvendigheten av gjenbrukbare konseptuelle plattformer, som kan fungere på tvers av slike «grand theories». Teorier og konsepter som angår forklaringer av kausalitet i subjekters valg og atferd i relasjon til de strukturene eller organisasjonen de er en del av, slik Weick (1995) og Sutton og Straw (1995) setter frem. Selve implementeringsaspektet forstås som også et problem i anvendelse av teori og i teoretisering (Pawson, 2013). Hvordan en skal inkludere kompleksiteten i det sosiale i en teoretiseringsprosess og kunnskapen eller teoriene den grunnes i for å muliggjøre dette. Dette vil sette krav til at kunnskapen vår må inkludere slike aspekter, og derav også evaluering som utgangspunkt for å utvikle denne kunnskapen.

Kompleksitet i Evaluering av Intervensjoner

Kontemporær organisering er i økende grad forstått å være kompleks, dynamisk, distribuert, mobil, flyktig, og enestående i form av at den skjer på nye måter. Og at vi slik trenger tilnærminger som hjelper oss å teoretisere slike ukjente og ubestemmelige fenomen som oppstår. Der de forstås ofte å oppstå fra emergens: At det som følge av relasjonen mellom delene oppstår egenskaper som ikke besittes av enkeltdelene alene (Barley & Kunda, 2001; Child & McGrath, 2001; Ciborra, 1996; Law & Urry, 2004). Den største utfordringen i evaluering kan muligens forstås å være kompleksitet, slik Pawson (2013) argumenterer.

I besvarelse på kompleksiteten har vi sett flere ulike perspektiver oppstå, med ulike metodologiske og metodiske svar. Ulike tilnærminger har ulike forståelser av kompleksitet. En stor impuls innenfor litteraturen er å anerkjenne kompleksitet, men å behandle den i avkortet form, slik at den kan håndteres innad den tradisjonelle hovedstrømmen av evalueringstilnærminger (Pawson, 2013). Forenklinger er nødvendig, men det forblir et spørsmål om hvordan. Det Pawson (2013) sikter til er at kompliserte karakteristikk ved virkeligheten blir forstått gjennom transponering til kompliserte karakteristikk i vår beskrivelse av dem (variabler, mål, modeller, etc.) gjennom etablerte metoder. Som eksempel vil dette innenfor et kvantitativt forskningsperspektiv bety økte antall av mål, komponenter, typer atferd, ulike grupper, statistisk variabilitet, og utfall. Et eksempel på dette er den betydningsfulle guiden til «Utvikling og evaluering av komplekse intervensjoner» fra UK Medical Research Council eller forkortet MRC. Der kompleksitet defineres som antallet i disse faktorene og «graden av fleksibilitet eller tilpasning av intervensjonen som blir godtatt» (MRC, 2008, p. 7). Kompleksiteten i metoden forstås slik som et aspekt ved fenomenets kompleksitet. Den utelukker konsepter for kompleksitet nevnt innledningsvis: en emergens fra interne, adaptive, selvgenererte, eller historiske endringer (Emergence, 2012; Tsoukas & Chia, 2002). Som eksempel: For at logikken i bruk av «randomised controlled trials» (RCT) skal gjelde, må den eksperimentelle gruppen og kontrollgruppen forstås som stabile og identiske betingelser, og intervensjonen som singulær og stabil. Derfor forsøkes kompleksiteten å «designes ut» av eksperimentet (Pawson, 2013). Det representerer en enkelt instans, men kanskje den mest utbredte, av dette problemet.

Forskerens Rolle i Implementering og Evaluering av Intervensjoner

Problematikken her fremsatt, dog i kortfattet form, er ikke ukjent, og det mangler ikke på ulike forslag til svar på problematikken (f.eks. prosessperspektivet og mekanisme-perspektivet). Problematikken tilhører i hovedsak 4 spørsmål: (1) Hvordan akademisk kunnskap gjøres anvendbar og forståelig for praktikere. (2) Hvordan besvare

spørsmålet i *hvordan* intervensjoner fungerer/fungerte. (3) Hvordan vi kan forstå den sentrale rollen til deltagelse i produksjon av utfallet til intervensjonen. Og (4) hvordan anvende teorier på en måte som ikke er innrettet individualisert, men adresserer årsaker på system-nivå.

Et fundamentalt spørsmål er slik om design og paradigmer som i dag dominerer forskning og teori på intervensjoner på organisasjonsnivå er tilpasset undersøkelse av effekter av intervensjoner slik Cox et al. (2007) trekker frem. Med dette som utgangspunkt er min problemstilling:

«Hvordan kan kritisk realisme og aksjonsforskning i intervensjoner underbygge overføring av kunnskap mellom teori og praksis?»

Overføringen av kunnskap er avgrenset til å omhandle hvordan kritisk realisme sine konsepter kan behandles i den praktiske prosessen intervensjoner og dens implementering presenterer, ikke identifiseringen og utviklingen av dem fra datainnsamling og analyse av de innsamlede data.

Min tese er at sosiale systemer er for komplisert til å kunne forklares i statistiske analyser, samlende modeller og rammeverk, eller teorier. Og at sosiale systemer ikke burde bli forsøkt forstått i sin helhet gjennom disse. I nødvendigheten av å forstå kontekst, da spesielt hvordan teorier kan introduseres i et sosialt system som en kontekst, må kontekst nødvendigvis behandles i en avgrenset form. Ambisjonen om å inkludere kontekst må like fullt være til stedet i utviklingen og anvendelsen teori, men den kan ikke kapes i fullstendighet. Deltagelse i intervensjoner og anvendelse av teori blir for meg den fremste måten å kompensere for den manglende konteksten forstått og inkludert i utvikling og anvendelse av teorier til å forklare hendelser i sosiale systemer. Det som blir sentralt å forstå i den sammenheng er hvordan man skal forstå deltagelse i intervensjoner. Deltagelse kan ikke bare representere en komponent ved intervensjoner som må inkluderes for å oppnå «kontekstualitet». Vi må forstå hvordan deltagelse besitter muligheten til å overføre teori til praksis, og igjen informere teoriene. Kontekst vil slik behandles på to nivåer, i teori og i deltagelse.

I denne sammenheng vil jeg trekke frem tre aspekter som kan anses som sentralt å ta stilling til som forsker, tilhørende perspektivet som er tatt her: (1) Naturen i problemet (fenomenet) som undersøkes har implikasjoner for hvordan det kan vitenskapelig studeres (Houston, 2010). (2) Hvilken type kunnskap vi søker har implikasjoner for dem det gjelder når den blir anvendt i praksis. Kunnskap har slik nødvendigvis et verdibasert grunnlag. Det vil si at ontologi og epistemologi innehar et formativt standpunkt angående etikk. Det leder, uten motsigelser, til en vurdering av korrekt bruk og gjennomføring av forskning. Fakta har

moralske konnotasjoner eller forbindelser i motsetning til Hume's edikt eller kunngjøring om at vi ikke kan utlede etikk fra fakta. Hvis en forsker finner mekanismer som leder til skadelige konsekvenser i samfunnet, er det en forpliktelse for forskeren å avdekke hva disse mekanismene er. Forskerens plikt er også bundet opp mot å legge til rette for betingelser eller kontekster hvor frigjørende mekanismer (for mennesker) kan bli aktivert. Et slikt perspektiv er kritisk i en Kantiansk forståelse (pliktetikk) videreført i filosofien til Bhaskar (1975) i kritisk realisme, og inntar slik et bestemt mål for hva forskning skal være, på linje med Habermas (1993), Giddens (1979) og Dewey (1966). Noe jeg kommer tilbake til. Bhaskar (1986) mener i denne sammenheng at det er ved forståelse av de dyptliggende årsakene til undertrykkelse at vi kan utvikle måter å demontere dem på (Houston, 2010). (3) All vitenskap etablerer en antagelse om hva som eksisterer og hvordan vi kan etablere valid kunnskap om det, og slik begrensningene i hva vi kan få kunnskap om (Houston, 2010).

Det som har blitt trukket frem av akademikere og forskere i disse tekstene og studiene er relatert til misforholdet mellom teori og praksis, at våre teorier, modeller osv. i for liten grad kan forstås som relativ til den konteksten de blir implementert i, og at forskning som har studert utfall og regelmessigheter i disse i liten grad har bidratt til forståelse av årsaker i valg og atferd hos deltagere i intervensjoner. Dette er relatert til en større debatt angående forsøket på å gjøre akademisk kunnskap tilgjengelig og forståelig for praktikere, uten å miste sikkerheten (validiteten) i kunnskap som vitenskapens metodologi og metoder representerer. Den blir ofte betegnet «rigør-relevans gapet».

Rigør-Relevans Gapet: I Samfunnet

Rigør-relevans gapet forstås som et spørsmål om balansen mellom nøyaktighet i produksjonen av kunnskap og til hvilken grad den gjør seg forståelig og relevant for anvendelse av praktikere i deres praktiske settinger. Rigør refererer til bruk av metoder, metodologi og analyse, hvor avanserte de er, hvor strenge krav en setter til den gitte vitenskapelige metoden i henhold til epistemologiske vurderinger, hva man kan si noe om innenfor den bestemte fagdisiplinen (ontologi), og vurderingen av med hvilken sikkerhet man kan si dette (epistemologi). Relevansen problematiserer kunnskapen som et resultat av en slik prosess. Til hvilken grad den er parallell til forståelsen hos praktikere, dens praktiske anvendbarhet, til hvilken grad den forutsetter akademiske forkunnskaper, intensjonen eller interessene bak kunnskapen, eller hvem den er utført på vegne av (Kieser & Leiner, 2009). Rigør-relevansproblematikken er et fenomen som gjør seg gjeldende i samfunnets praksis, gjennom anvendelsen og utviklingen av kunnskap. Jeg vil derfor ta for meg to aktuelle

eksempler som forståelse av denne problematikken, og hvilke fenomen denne problematikken kan forstås som et resultat av.

Balansen mellom rigør og relevans er gjenkjennbar i mange ulike faglige diskurser. Den er gjenstand for debatt angående publiseringskravet og publiseringskriteriene til forskere som påvirkende på forskningens verdi, f.eks. i forhold til ansettelser i SSB (Kjelsberg, 2017, 22. Desember; Time, 2015, 19. Mars, 2017, 10. November). Skal de ansette vurderes opp mot deres akademiske bidrag i anerkjente journaler, noe som kan forutsette anvendelse av innovative modeller, mer tid brukt på det å skrive forskningsartikler som lar seg godkjenne gjennom fagfelleevaluering, besvarelse av internasjonale interesser og akademiske spørsmål, osv. Eller burde de vurderes ut ifra deres bidrag til forskning relevant for politiske spørsmål i Norge, om de belyser trender i Norge, eller gir kunnskap til ulike sektorer som basis for avgjørelser og intervensjoner for å påvirke slike trender.

Hva som leder til publisering i anerkjente journaler har også vært gjenstand for kritikk (Blindheim, 2018, 22. Januar; Enden, 2017, 15. Desember; Samset & Svensen, 2014, 17. Januar), og følger den samme logikken. Der forskere må bruke svært mye tid på å skrive og omskrive rapporter fra studier, må rette seg inn mot aktuelle og trendene temaer, rette seg mot relevante spørsmål innad academia fremfor samfunn, at resultatene eller utfallet skal være nytt og banebrytende, anvende innovative statistiske metoder og modeller, osv. Et fokus på akademisk prestasjon fremfor aktuell og anvendbar kunnskap. Er det årsaker til at det skulle eksistere et misforhold mellom disse to intensjonene?

Et spesifikt aspekt ved rigør-relevans spørsmålet som diskuteres er hvordan akademisk kunnskap overføres til praksis i form av overgangen fra variabler og modeller og hvordan de forstås som abstrakte representasjoner av virkeligheten. Behandles forskningen som at den eksisterer på et abstraksjonsnivå slik vi kjenner det fra statistiske analyser og modeller? Diagnoser er et kjent eksempel på dette spørsmålet. De er anvendbare i å kartlegge psykiske lidelser, kategorisere, forstå behandlingsmetoder opp mot disse, samordne fagspråket, koordinere hjelpetiltak, grunnlag for å fremskaffe kunnskap, og etterrettelig og rettferdig behandling. Når individet videre blir tilegnet en diagnose som en prototype, blir det et spørsmål om de korresponderer med eksisterende prototyper i virkeligheten. Og om enkelttilfellet kan forstås opp mot prototypen. Det har bl.a. blitt gjort en norsk studie (Hofmann, 2017) som undersøker om helsepersonell har slike prototype-forståelser av diagnoser, somatiske og psykiatriske. De fant at det ikke ser slik ut. For å sitere samme forsker: «Fagfolk synes ikke bare uenige om hvorvidt enkelttilfelle tilhører en «prototype»,

men også om selve «prototypen». Diagnoser er nyttige, men er muligens ikke dekkende for all praksis (Hofmann, 2017, 28. Oktober).

Den sistnevnte problematikken er relatert til et meta-teoretisk problem kalt «the fallacy of misplaced concreteness» eller reifisering (også kjent som tingliggjøring, konkretisme, hypostatisering). Det er en feilplassering ved tvetydighet; når en abstraksjon (en abstrakt tanke eller hypotetisk konstrukt) blir behandlet som om den var en konkret virkelig hendelse eller fysisk enhet. Med andre ord er det en feil begått ved å behandle noe som om det er konkret, f.eks. en idé som en konkret ting. Et vanlig tilfelle av reifisering er forvirringen mellom en modell og virkeligheten: «kartet er ikke terrenget». Dette er et fenomen som ofte oppstår når teoretikere eller forskere glemmer å ta hensyn til skillet mellom idealisme og materialisme. Det kan være lett å glemme at de kognitive strukturene innenfor kognitiv psykologi ikke eksisterer som biologiske manifestasjoner.

For å ta et kontemporært og aktuelt eksempel: Det ble foreslått som et problem at kunnskapen om psykologiske lidelser, og anvendelsen av den i behandling av psykiske lidelser, ledet til økte forskjeller av psykolog Simon Næs (Næs, 2017, 3. November). Han legger vekt på kunnskapen og forståelsen av psykologiske lidelser, i form av utdanningsinstitusjonenes bidrag til politiske lovendringer og praksis i samfunnet. At spesialistene også skal kunne møte det ambisiøse oppdraget å «bekjempe sosiale forskjeller». Jeg ønsker å bruke dette som et eksempel på å forstå et praktisk problem som et resultat av reifiseringen, i dette tilfellet hvordan diagnoser muligens skaper et hull i praksis. Der diagnosen legger føringer for praksis, og rammer inn forståelsen til praktikere.

Først, bakgrunnen for problemet. Det kommersielle markedet er i større grad tilgjengelig for ressurssterke familier med høyere sosioøkonomisk status (Wichstrøm, 2009). Videre har diagnoser høyere prevalens hos de med mindre ressurser og lavere sosioøkonomisk status (Elstad, 2005). Det innføres stadig nye mer omfattende tjenester, men klinikerne prioriterer først og fremst individuell klinisk behandling. Det har blitt innsett et politisk tiltak slik at det er minst 20 psykologer i hver kommune i Norge som skal jobbe spesifikt med forebyggende folkehelsearbeid. Den første evalueringen av tiltaket viste videre at psykologene bare brukte 18% av tiden sin mot helsefremmende og forebyggende arbeid (Ådnanes, Kasperesen, Husum, & Ose, 2013). Næs (2017, 3. November) sin hypotese er slik at dette opprettholder eller forsterker forskjellene i samfunnet, og at grunnet til dette er at årsaker til vanskene blir liggende uadressert. Her mener han psykologer er pliktige i å si fra når oppgavene deres ekspanderer forbi egen evne. Og at utdanningssektoren må stå for et løft av psykologers kompetanse på helsefremmende og sosialt utjevne tiltak – at kunnskapen i

psykologisk utdanning er i mindre grad overførbart til praktisk anvendelse i sosial problematikk (eller på systemnivå).

Jeg vil hevde dette kan forstås som et problem av relevans, der fokuset på rigør er årsaken, men dette er først og fremst ment som et forenklet eksempel som følge av problemets kompleksitet. Hvis kunnskapen om behandling i hovedsak eksisterer på et individuelt nivå, og ikke om årsakene og hvordan håndtere dem, har vi et problem med å håndtere problemene på systemnivå. Altså et inngrep som retter seg mot begrensning og muligheter i den sosiale og relasjonelle situasjonen, fremfor «symptomlindring» eller andre retroaktive tiltak. Jeg vil trekke frem fokuset på rigorøsitet i denne sammenheng fordi dette er beskrivende for et problem i kunnskapen bak. Hvorfor har ikke psykologien greid å skape tilstrekkelig kunnskap som er anvendbar i å håndtere årsakene som ligger bak psykiske lidelser? Jeg ønsker å adressere årsaker relatert til slike spørsmål, bl.a. fokuset på positivistiske forskningsmetoder, evne til å kunne håndtere kausalitet i metodologi, skille og interaksjon mellom agency og struktur, praktisk kunnskap og hva teorier og forklaringer skal være. Der dette ender i et behov for en filosofisk metateori til å besvare slike spørsmål. Jeg vil først ta for meg indikasjoner på reifisering og rigør-relevans problematikken innenfor organisasjoner og intervensjoner.

Rigør-Relevans Gapet: I Organisasjoner

Problemet i hensyn til balansen mellom rigør og relevans er en problematikk møtt og beskrevet innenfor intervensjonsforskning, spesielt i dets anvendelse av modeller, målbarhet, og utvidet forsøksmetodikk. F.eks. utfall og «Randomised Controlled Trials» som evalueringfokus (Pawson, 2013), metafysiske antagelser for psykologien (Bhaskar, 1975; Fleetwood & Hesketh, 2010; Hibberd, 2014), forståelsen av organisering i organisasjoner (Weick, Sutcliffe, & Obstfeld, 2005), og hvilken rolle deltagelse skal ha (Argyris & Schön, 1989; Nielsen & Miraglia, 2016). Det blir nødvendig å adressere årsaken til at dette problemet oppstår, og hvordan det slik kan forstås å løses.

Det eksisterer en mengde evidens som foreslår at ledere typisk ikke anvender seg av akademisk forskningsfunn i utvikling av strategier og praksiser i organisasjoner (Abrahamson, 1996; Mowday, 1997; L. W. Porter & McKibbin, 1988). I likhet søker forskere sjeldent til praktikere for inspirasjon i å etablere forskningsspørsmål (Sackett, Larson, Dunnette, & Hough, 1990). Den vedvarende og vanskelig håndterbare naturen til forskning-praksis gapet har ledet til at flere har konkludert med at dens opprinnelse ligger iboende i akademikerens og praktikerens mest grunnleggende antagelser og tenkemåter (Shrivastava & Mitroff, 1984; Thomas & Tyman, 1982). F.eks. foreslår Shrivastava og Mitroff (1984) at akademikere og

praktikere har fundamentalt ulike referanserammer i henhold til ting som: typer informasjon forstått som å konstituere gyldig grunnlag for handling, måten informasjon blir ordnet og strukturert for å gi mening, de tidligere erfaringene anvendt til å evaluere gyldighet av kunnskapens påstander, og metaforene brukt for å symbolsk konstruere verden på meningsfulle måter. Andre har vist at det er ulikheter mellom praktikere og akademikere i henhold til hvilke mål de ønsker å påvirke, det sosiale systemet de opererer i, variablene de forsøker å manipulere, og akseptable tidsrammer for å adressere problemer (Johns, 1993; Powell & Owen-Smith, 1998; Thomas & Tymon, 1982).

Hvordan Tette Relevansgapet

I kommunikasjon mellom akademia og organisasjoner har det i større grad vært fokus på å tette relevansgapet gjennom anvendelse av nye ontologiske utgangspunkt for tverrfaglige forståelser (Syed, Mingers, & Murray, 2009), med formodningen om at organisasjonsforskning har anstendig rigør, men manglende relevans. Tidligere forskning har lagt vekt på å etablere en mer demokratisk ansvarlig form for ledelsesforskning. At den også må evalueres av dem med liv og profesjoner i organisasjoner som blir direkte påvirket av ledelsens kunnskap og utdanning (Alvesson & Willmott, 2002). Dette ville involvere et fokus på ledelse som en aktivitet vi alle utfører i vårt personlige liv og arbeidsliv, og hvordan kunnskap produsert i akademia blir konsumert i arbeidslivet. Fra dette perspektivet, kan organisasjonsforskning ta sikte på å syntetisere de ofte konkurrerende kravene til pragmatikk, etikk og moral Habermas (1992, 1993) trekker frem i sin diskursetikk. Det er i kraft av deres intersubjektive egenskaper at påstander om rett og galt er meningsfulle, men det betyr samtidig at det er opp til det språklige fellesskapet å opprettholde normene, og muligens endre de gjennom diskurser ved behov. I målet om å introdusere det etiske aspektet i vitenskapelig praksis blir det forstått nødvendig å forstå hva som gjør påbud meningsfulle for dem som agerer med og i dem, og dette impliserer samtidig hvordan man bør diskutere problemer. De må reflektere deres forståelse for å være rasjonelt motiverende, og det er slik nødvendig at alle som er påvirkede av en gitt norms omfang skal få delta i dens utforming. Det er videre sentralt at rigør opprettholdes, da det er nødvendig å vite hva en undersøker for å kunne bygge videre på tidligere kunnskap og oppnå evidensbasert praksis.

Målet for en bedret kommunikasjon mellom akademia og næringsliv er en i større grad evidensbasert ledelse, med gjensidig informering av forskning fra praksis ifølge Tranfield, Denyer, og Smart (2003). Det er videre også et spørsmål om hvordan en slik kunnskap skapes og distribueres i organisasjonen gjennom læring. Hvis kunnskapen skal være anvendbar må den vurderes opp mot konteksten, og implisitt kunnskap gjøres eksplisitt i organisasjonen

(Argyris & Schön, 1997; Nonaka & von Krogh, 2009). Anderson (2007, p. 176) argumenterer for at forskning-praksis gapet i seg selv ikke er problemet i arbeidspsykologi, men mangelen av integrerende prosesser, broer for informasjonsutveksling og beslutningsformulering i både forskning og praksis. Som Weick (2001) argumenterer, er «relevansgapet» like mye et produkt av at praktikere i større grad hører på guruer og moter, som at akademikerens disposisjon for abstraksjoner og det fundamentale. «En delt praktiker-akademiker innsats for å besvare hvordan hendelser ender opp som noe vi anser som «virkelige» kan tette et gap vi har misforstått naturen til.» (p. 71). Dette kan tolkes som et spørsmål om ulikhet mellom praktiker og akademiker slik Shrivastava og Mitroff (1984) beskrev, i hva som er gyldig kunnskap og utviklingen av kunnskap til hva som reflekterer virkeligheten i den bestemte situasjonen, et spørsmål om ontologi og epistemologi. Syed et al. (2009) tar utgangspunkt i hvordan filosofien Kritisk Realisme som ontologisk og epistemologisk utgangspunkt kan tette dette hullet, med utgangspunkt i Bhaskar (1998). Han mener det kan bidra til en bedre forståelse og adressere spørsmål av inkonsistens mellom forskning og praksis gjennom sin sosiale ontologi og epistemologi. Hvordan kan vi forstå kritisk realisme å besvare problematikken?

Kritisk Realisme

Kritisk Realisme ønsker å fremme to viktige poeng. For det første at det er annen dimensjon til hva vi kaller det “ontologiske spektrumet”, da en vertikal. Og at “hendelsesregulariteter», av den typen antatt i lukkede systemer, er ekstremt sjeldne i den sosiale verden. Dette har kort som årsak at Bhaskar sier virkeligheten er relasjonell. Den sosiale virkeligheten involverer både individet (eller agenten) og det sosiale i en «transformatorisk» relasjon. En viktig konklusjon for sosiale fenomener er at det sosiale i å være ikke er det samme som sosial *tenkning* (Bhaskar, 1998). Bhaskar begrunner denne påstanden på to nivåer: at det (sosiale) å være har en materiell side, og at epistemologisk er konsepter korrigerbare. Det er en grunnleggende bevegelse bort fra Kant’s transcendentale idealisme hvor mennesker bare kan studere det empiriske, mot en epistemologisk materialisme innenfor realismen. Dette må forklares ut ifra filosofiens begreper om forholdet mellom ontologi og epistemologi.

Ontologi

Begrepet ontologi referer til studien eller teorien av eksistens, ikke om det å eksistere i seg selv. Å ha en ontologi er å ha en teori om hva som eksisterer. I kritisk realisme har mekanismer en ontologisk status. Når en sier noe eksisterer er allerede en ontologi etablert, og å si de har en «ontologisk status» følger av deres eksistens. Det vil alltid ligge implisitte antagelser om eksistens i en studie, og en ontologi er slik uunngåelig. Det eksisterer videre

flere nivåer av «å eksistere» eller virkelig. Det kan deles opp i materielt virkelig, ideelt virkelig, sosialt virkelig og artefaktisk virkelig (Fleetwood, 2004). Dette må oppklares veldig enkelt som følge av plass, og det må her være tilstrekkelig å oppklare eksistensen av mekanismer, som sosialt virkelige. Det betyr at de er konseptuelt mediert og avhengig av (menneskelig) aktivitet. At de ikke er reduserbare til diskurser (som er ideelt virkelige). Det er en rest etter diskurser eller diskursive elementer er trukket fra, som ikke er tom. Denne resten er dog ikke materielt eller artefaktisk virkelig. Det materielt virkelige er det vi forholder oss til i empirismen, det vi kan observere; steiner, trær, mennesker etc. En datamaskin er et eksempel på en artefaktisk virkelig ting, den eksisterer som diskurs og materiell, men er ikke reduserbar til den ene alene. Den er konseptuelt mediert. Dette skiller kritisk realisme fra radikal sosialkonstruksjonisme (pga. manglende reduserbarhet til diskurser) og ren materialisme (pga. konseptuell mediering) (Fleetwood, 2004). Det samme gjelder andre begreper som vil bli presentert i kritisk realisme, som krefter og tendenser.

Kritikken av Hendelsesregulariteter

Metoden i senter av «scientisme» (et begrep anvendt for å adressere overdreven tiltro til vitenskapelig måling som utgangspunkt for forståelse og handling) og (post-)positivisme står under kritikk fra kritisk realisme. Den er en kombinasjon av deduktiv-nomologisk og induktiv-statistisk tenkning, kalt hypotetisk-deduktiv metode. Med røtter i forståelsen av kausalitet som *hendelsesregulariteter* eller *konstant hendelsessammenheng*, en forståelse som stammer fra filosofen David Hume og «Humean law». Årsak blir forstått som at en hendelse etterfølger en annen (Maree, 2017). For Fleetwood og Hesketh (2010, p. 234): «hvis ontologien består av observerte hendelser, kan ikke kausalitet bli forstått gjennom andre begreper enn hendelser og deres regelmessighet». Den hypotetisk-deduktive metoden fungerer bare dersom det eksisterer en lov-lignende hendelsesregularitet. Noe det antas å eksistere svært få av innenfor sosial vitenskap. Kritikken går ut på at en metode utformet for å finne regler er uegnet til å finne eventuelle sammenhenger i et system hvor en alltid vil finne motstridende funn, og det derfor blir snakk om tendenser under bestemte omstendigheter.

Kritisk Realisme sin kritikk av teorier innenfor HRM

For å gå tilbake til spørsmålet fremsatt av Sutton og Straw (1995); hva skal en teori være? Noen teoretikere har her satt fokus på hva forskning skal besvare, betegnet «realist spørsmålet» slik det stilles av Pawson og Tilley (1997); «hvorfør, hvordan og for hvem?» det spesifikke fenomenet utgjør en påvirkning. Det er en predikerende og forklarende dimensjon. Den predikerende dimensjonen innenfor scientisme forstås som problematisk i kritisk realisme som følge av umuligheten av induktiv prediksjon i åpne systemer. Åpne systemer

blir derfor forsøksvis definert som (stokastisk) lukket i slike retninger. Dette henger sammen med hva som benevnes en «tynn» forklaring, og referer til en situasjon hvor årsaken til en hendelse blir antatt å være hendelsen(e) som forutgikk den. F.eks. at årsaken til at lampen lyser er at bryteren ble slått på. «Tykk» kausalitet derimot referer til en situasjon hvor årsaken til hendelsene ikke blir antatt fra hendelsen(e) som forutgikk den, men fra samspillet til interagerende kausale fenomener. Årsaken til at lampen lyser f.eks., er naturen til glass, gassen i lypæren, glødetråden, strømkabelen, støpselet, elektrisitet, samt fingeren som skrudde på bryteren. «Tynn» kausalitet blir videre ikke til «tykk» kausalitet ved å legge til flere kausale faktorer. F.eks. flere uavhengige variabler i en regresjonsanalyse. Det er ikke antallet, men synkronitet som er bestemmende, i motsetning til definisjonen i MRC (2008).

En forklaring basert på «tynn» kausalitet kan forstås som manglende i praktisk anvendbarhet. En HR manager som tilbys en forklaring om at produktivitet økte når «samarbeid i teams» ble introdusert, ville ikke vært i en posisjon til å agere på grunnlag av denne informasjonen. Det ville vært nødvendig med svært mye mer informasjon, om «samarbeid i teams», eller for å akseptere introduksjonen av en slik praksis i hans/hennes bestemte organisasjon (Fleetwood & Hesketh, 2010).

Det er ikke mangelen på teorier per se som fremmes som et problem i kritisk realisme, men anvendelsen av dem. I forklaring av linken mellom Human Resource Management (HRM) og prestasjon finner Fleetwood og Hesketh (2010) 52 teorier som forklarende på denne linken. Som eksempel på anvendelsesproblemet nevner Wright, Dunford, og Snell (2001, p. 701) hvor mange empiriske studier som i det minste nevner det ressursbaserte perspektivet («Resource Based View») og at i de fleste av dem nevnes den «som et fikenblad for å dekke til den teoretiske nakenheten». Denne problematikken underbygges hos Jackson og Schuler (1995), Schuler og Jackson (2005), og Way og Johnson (2005).

I relasjon til spørsmålet om reifisering og anvendelse av modeller (etc.), trekker Fleetwood og Hesketh (2010, pp. 10-18) frem menneske-prestasjon skillet. Kompleksiteten i rollen til individer i å forme prestasjonen til organisasjoner har blitt koblet fra HR-systemene ment å lede dem. Dette blir antatt som en konsekvens av at fokuset til studier har beveget seg bort fra å forstå mennesker og deres evner, til å undersøke innvirkningen til sammensetninger av HR-prosesser (som tiltak, programmer, insentiver, teknologi og praksiser) i å skape fortjeneste til organisasjonene. Det er nettopp denne evnen til slike prosesser å skape fortjeneste som slik blir reifisert. Det er mennesker og ikke systemer som muliggjør prestasjon.

Det er en ambisjon i henhold til kritisk realisme at en teori må være i stand til å forklare hvordan såkalte slutningsprosesser er mulig, hvordan de foregår og hvordan de avhenger av hverandre. Resultatet av disse prosessene er at en ytring kan tilordnes sin såkalte proposisjon eller sitt proposisjonelle uttrykk. Altså et uttrykk som underliggende bekrefter eller benekter noe og er falsk eller sann, og blir forstått abstrakt uten referanse til den lingvistiske setningen som konstituerer uttrykket. De er slik de samme på alle språk. I Whetten (1989) sin definisjon: «Den primære forskjellen mellom proposisjoner og hypoteser er at proposisjoner involverer konsepter mens hypoteser krever mål» (s. 491). Sistnevnte antar variabler som kvantifiserte hendelser (Fleetwood & Hesketh, 2010). Så hvordan antar kritisk realisme å kunne håndtere en slik problematikk? Den sikter i hovedsak sin kritikk inn mot epistemologi og epistemologiske verktøy, og de antagelsene som nødvendigvis ligger bak, men ikke nødvendigvis anerkjennes. Det blir slik sentralt å ta for seg de grunnleggende antagelsene innenfor epistemologi og ontologien, og jeg vil her legge frem hvilke forståelser som er sentrale innenfor kritisk realisme, og deretter knytte det opp mot psykologien.

Definisjon av Kritisk Realisme

I kontrast til den empiriske realist ontologien som underbygger scientisme, er den sosiale verden ikke ontologisk «flat» i kritisk realisme. Den sosiale verden forstås som ontologisk lagdelt, altså at den sosiale verden ikke er reduserbar til det som blir observert eller erfart. Og hva som blir erfart blir ikke sammenslått med hendelser eller handlinger. Kritiske realister er ontologisk forpliktet til eksistensen av en (ikke tom) ekstra-diskursiv dimensjon. Ikke tom i så måte at den viktige rollen til diskurser ikke blir avvist, men uten videre forslag om at diskurser i sin helhet konstituerer, eller utfyller, verden. Mekanismer, som blir sentralt for denne intervensjonsmodellen, antas å være ontiske, altså eksistere uavhengig av at vi kan observere dem. Dette representerer et perspektiv hvor ontologi ikke blir redusert til epistemologi, den epistemologiske metoden er ikke bestemmende for ontologien som etableres. Vi reduserer ikke vår vitenskapelige forståelse av virkeligheten, og hvordan vi beskriver den, til det vi kan observere eller oppnå fast kunnskap om.

Ontologien er stratifisert i tre domener: «the empirical», «the actual», og «the real» eller «deep». Det empiriske omfavner erfaringer og observasjoner, the actual omfavner hendelser og handlinger (som blir «aktualisert») og the real omfavner strukturer, mekanismer, regler konvensjoner, ressurser, (ikke-menneskelige) krefter, etc. Hendelser og handlinger er i seg selv ansett å bli styrt av «dype» kausale fenomener, som kan være uobserverbare – vi kan f.eks. ikke observere ansattes kapasiteter eller kraft til kreative handlinger. Dette ender i en forpliktelse til å undersøke domener av verden utover det empiriske og «the actual». Dette har

en viktig konsekvens for epistemologi: kunnskap er ikke avgrenset til observerte hendelser. Det kan slik trekkes slutninger metaforisk sagt, vertikalt, fra hendelser til dype strukturer eller mekanismer. Fokuset kan forflyttes bort fra forsøk på å finne regelmessigheter i strømmen av observerte hendelser, til sosiale strukturer og mekanismer som styrer dem, selv hvor regelmessigheter ikke eksisterer. Og det fremmes at regelmessighet ikke er nødvendig for at generaliserbar kunnskap skal være mulig.

Dette har igjen viktige konsekvenser for metodologi, i så måte at metoder ikke er begrenset til induksjon eller deduksjon. Undersøkelsen skifter fra konsekvenser, altså fra utfall og resultater i form av hendelsesregulariteter av bestemte typer atferd, til betingelsene som gjorde disse hendelsene mulig. På grunn av mangelen på regelmessigheter eller hendelsesregulariteter i den sosiale verden kan ikke hendelser bli induktivt predikert, eller predikert deduktivt basert på aksiomer, antagelser og lover. Strukturene og mekanismene som kausalt styrer menneskelig handling kan bli identifisert og (forsøksvis) forklart. Her legges det vekt på tykke forklaringer. Dette utelukker «forklaringer» av varians eller som statistiske assosiasjoner, regelmessigheter eller prediksjon. I kritisk realisme forstås videre organisasjoner som åpne systemer. Og sosiale strukturer som transformative.

Åpne Systemer

Det er ikke så mange bekjent med kritisk realisme i dag, men mange vil ha kjennskap til «General Systems Theory» (GST), og via dette, åpne og lukkede systemer. Her er eksisterer det mange likheter, men også viktige forskjeller. Noen systemteoretikere som fremmer åpne systemer som grunnleggende forståelse fremmer samtidig «structural equation modeling» (SEM). I kritisk realisme, som Fleetwood og Hesketh (2010) trekker frem, involverer dette en selvmotsigelse.

«Åpne-naturlige systemer» (ÅNS) (Scott, 2015) er karakterisert ved morfogenesis, en prosess av utfoldelse/produksjon av nye tilstander eller endring i systemet. ÅNS er strukturerte. Den normative strukturen til organisasjoner er bare løselig tilknyttet dens struktur. Regler er ikke alltid førende for handling, eller direkte ledende til. Regler kan endres uten å påvirke atferd, og omvendt. ÅNS er best forstått som en «løst sammenkoblede koalisjoner av skiftende interessegrupper» (p. 94). ÅNS leder ikke til en metodologisk individualisme, med andre ord teoriene som plasserer det rasjonelle individet, homo economicus, i sentrum av analysen – som mange økonomiske og psykologiske teorier gjør. «En forbedring i produktivitet på individnivå leder ikke raskt eller enkelt til vinninger i produktivitet på avdeling- eller firma-nivå.» (p. 95). ÅNS er karakterisert av kompleksitet, i så måte at de gir opphav til uforutsigbare utfall. ÅNS eksisterer innad miljøer som selv er

komplekse og usikre/ubestemmelige. Og til slutt, ÅNS krever den aktive involveringen av mennesker som inngår i en prosess av utførelse, altså, en prosess i å gi mening til verden og velge set av regler som tillater dem å organisere seg. I forståelse av ÅNS siterer Scott (2015) både Weick og Giddens, hvor deres struktureringsproses er svært lik kritisk realismes transformatoriske ontologi (p. 100).

Et spørsmål er videre viktig å plassere i forhold til de ulike perspektivene. Hittil er definisjonen av åpne systemer likt definert som i kritisk realisme. Som Scott videre sier er åpne systemer «komplekse og probabilistiske» og hvor de sistnevnte kan «generelt beskrives med og predikeres med statistiske prosedyrer». Samtidig sier han at «ytterst komplekse probabilistiske systemer ... for øyeblikket trosser matematisk modellering» (Scott, 2015, p. 93). Det forblir derfor usikkert om han mener åpne systemer er åpne for statistisk modellering eller ikke. Å forstå åpne systemer som probabilistiske og mulig å bli predikert gjennom statistiske prosedyrer er ensbetydende med å forstå åpne systemer med hva en ikke vil kalle åpent, men stokastisk lukket. Denne differansen oppstår fordi systemteoretikere definerer åpne systemer gjennom interaksjonen mellom et system og dets miljø, mens kritisk realisme definerer åpne systemer gjennom (fraværet av) hendelsesregulariteter (Fleetwood & Hesketh, 2010, pp. 153-154). For å kort å definere «stokastisk lukket», er det når «gjennomsnittet (eller den forventede verdien) av variabler $x_1, x_2 \dots x_n$ er konstant er forent med gjennomsnittet (eller den forventede verdien) av variabel y » (Fleetwood & Hesketh, 2010, p. 152). Det vil si at individuelle ulikheter, endringer i agency eller sosiale strukturer ikke er tilstrekkelig, eller er usannsynlig, å endre seg i den grad at det endrer det forventede utfallet. Slik kan man om man vet gjennomsnittet av de ukjente variablene (induktivt) predikere verdien av y , utfallet.

Med en grunnleggende forståelse av utgangspunktet til kritisk realisme vil jeg nå gå over til å se på pragmatismen og aksjonsforskning sitt perspektiv på kunnskap i praksis. Det er i den praktiske settingen av intervensjoner at problemet gjør seg gjeldende. Og deltagende studier er i utbredt bruk, men møter på egne problemer og kritikk.

Samarbeidsvitenskap og Aksjonsforskning som et Svar på Relevans

Kurt Lewin er ofte referert til som opphavspersonen til aksjonsforskning, og bedre kjent som sosialpsykologen som utarbeidet feltteorien («field theory»). Gjennom aksjonsforskning bestrebet han en anvendelse psykologisk kunnskap i praktisk utfoldelse. Han var spesielt interessert i å øke selvtilliten til minoritetsgrupper, og hjelpe dem å søke «uavhengighet, likhet og samarbeid» gjennom aksjonsforskning og andre midler. Han fremmet anvendelsen av samfunnsvitenskap som middel til å løse sosiale konflikter og anså avklaringen av hypotetiske «hvis ... så» («if ... so») spørsmål som fundamentalt (Lewin,

1946), altså proposisjoner slik nevnt. I aksjonsforskning anså han det som sentralt å utvikle reflekterende tenkning, diskusjoner, valg og handling av «vanlige» deltagende individer i en kollektiv forskning på «private problemer» (Mills, 2000) som de har til felles (Adelman, 1993).

Lewin sine sin aksjonsforskning representerte ikke en typisk casestudie. Lewin og hans kolleger rammet inn sine fortolkninger i form av vitenskapelige aksiomer. Dette endret ikke fokuset på Lewin's prinsipper og prosedyrer for samarbeidende aksjonsforskning som et middel spesielt tilpasset for demokratisk deltagelse. Lewin's ideer om demokratisk deltagelse på arbeidsplassen inkluderte likevel ikke kritikk av samfunnet ellers, f.eks. økonomiske relasjoner mellom ansatte og arbeidsgiver, kapital og arbeid (Adelman, 1993). Og ifølge Adelman (1993) utførte de aksjonsforskning i den hensikt å forbedre produktivitet, men utviklet ikke konseptuelle strukturer som eksplisitt tok for seg makt som definerende for sosiale roller og som påvirket prosessen i endring av produksjonsmåter. I konteksten av industriell ledelse kom følgende kritikk fra Landsberger (1958): «Ekvivalent forbausende i friheten fra angrep til nå, som etterfølgerne til Lewin og gruppedynamikk-tilnærminger drar nytte av. Er Coch og French's aksjonsforskning: «Overcoming Resistance to Change» i mye større grad skamløse i sin aksept for ledelsens mål for effektivitet, og ønskeligheten i å manipulere arbeidere, enn noen annen studie gjennomført av etterfølgerne til Elton Mayo.».

Lewin var ikke en vitenskapelig positivist, men en vitenskapelig pragmatist (Adelman, 1993). Pragmatismen har sin opprinnelse fra William James, Charles Sanders Peirce og John Dewey. John Dewey mente at et komplett demokrati, utover stemmerett, også forutsatte at det eksisterte en fullt formet offentlig meningsutveksling («public opinion»), oppnådd gjennom kommunikasjon blant medlemmer av samfunnet, eksperter og politikere. I hans egne ord: «I den korrekte fortolkningen av «pragmatisk», nemlig funksjonen av konsekvenser som nødvendige tester av validiteten til proposisjoner, gitt disse konsekvensene er operasjonelt opprettet og slik er rettet mot å løse det spesifikke problemet som fremkaller operasjonene, er denne teksten som følger gjennomgående pragmatisk» (Dewey, 1938). Han argumenterte kontinuerlig for at læring var sosiale og interaktive prosesser, og var en forkjemper for erfaringslæring («learning by doing»). Kurt Lewin's metodologi stammer fra C. S. Peirce, som en dialektisk prosess som søker best overenstemmelse, og fortolkende epistemologi blandet til en kvasi-eksperimentell metode. Kvasi-eksperimentell metode involverer hypoteser og testing av alternative kausale forståelser av et fenomen, slik som i kritisk realisme (West & Thoemmes, 2010). Han jobbet ikke gjennom hypotetisk induksjon og motgikk deduksjon i samfunnsvitenskapen. Han var ikke en vitenskapelig realist som ville etablere underliggende

lovmessigheter. Han la videre vekt på det å formulere hypoteser (Adelman, 1993). Og at «kausale slutninger om atferd til mennesker er mer sannsynlig å være gyldig grunnlag for handling når menneskene som undersøkes deltar i å bygge og teste dem» (Argyris & Schön, 1989).

Det er en kritikk av aksjonsforskning som lite tilpasset for å skape sosial endring politisk, at aksjonsforskning er for den tålmodige som følge av at enkeltstudiene har manglende evne til å kunne beskrive generelle trender. Det er dog videre et spørsmål om de demokratiske og deltagende prinsippene i aksjonsforskning kan opprettholdes innenfor en metode som legger opp til dette i lignende grad. Hvis statistiske analyser og komplekse modeller alene skal stå for politiske føringer og grunnlag for avgjørelser står vi muligens igjen med svært få muligheter for frigjørende bevegelser for individet og grupper, etter min mening. Enkelte tok til formidlingsformer for aksjonsforming utenfor vitenskapelig rammer i denne sammenheng, som Sir David Young som appellerte til tiltro til egne funn fremfor empirisk evaluering (Adelman, 1993). Det er til samfunnets fortjeneste om vi greier å forene prinsippene i aksjonsforskning om demokratisk deltagelse med aksepterte vitenskapelige retningslinjer, og legge til rette for en formidling og anvendelse av slik kunnskap. Det er slik nødvendig å ta i betraktning de opprinnelige empiriske premissene for aksjonsforskning som Kurt Lewin la frem, og bygge videre på disse. Noe som i stor grad er forsøkt i senere tid.

Action Science

De radikale ideene til Lewin og Dewey forble uforsøkt frem til slutten av 1960-tallet (Adelman, 1993). En av videreutviklingene fra deres prinsipper var Action Science (Argyris & Schön, 1974). Action science er en form for aksjonsforskning som, selv om den deler verdier og strategier i aksjonsforskning, legger vekt på de spontane, implisitte teoriene-i-bruk som deltagere bringer til praksis og forskning, spesielt når følelser av ydmykelse eller trusler er i spill. Disse teorien kaller de «Model 1». De inkluderer strategier for: unilateral (ensidig, tilknyttet det enkelte individ) kontroll, unilateral beskyttelse av selvet, forsvar, å «glatte over», og å «dekke til», som deres brukere tenderer til å være i stor grad ubevisst over (Argyris & Schön, 1974). Disse strategiene, i tur, tenderer til å underminere forsøk på å implementere ny kunnskap eller potensielle handlinger fra funn gjort under aksjonsforskning. Disse strategiene forvrenger ofte funnene i seg selv, på måter som både forskeren og praktikerer er ubevisste om. Ikke på grunn av å være ignorant, men på grunn av deres lærte ferdigheter i å holde fast ved sine Model 1 teorier-i-bruk og dyder som «styrke» (forstått som dominans, eller uvilje til å bli overtalt av andre) og «omsorgsfullhet» (forstått som en unilateral beskyttelse av andre) lært tidlig i livet.

I formulering av differansen til deltagende aksjonsforskning trekker Argyris og Schön (1989, p. 612) nettopp frem «dilemmaet i rigør og relevans». Her kommenterer de på Whyte (1989) sin argumentasjon for å inkorporere deltagende aksjonsforskning, langs linjene til «normal vitenskap», i samfunnsvitenskapen. Som Argyris og Schön (1989) sier: «Hvis samfunnsforskere lener seg mot i normal vitenskap ... risikerer de å bli irrelevante for praktikerens behov for praktisk anvendbar kunnskap.» og «Hvis de lener seg mot relevansen til aksjonsforskning, risikerer de å komme til kort i hensyn til de rådende disiplinære standardene til rigør» (p. 612). De setter frem tre behov for aksjonsforskning for å møte standardene til en «hensiktsmessig» rigør uten å ofre relevans: En måte å representere forskningsresultater på som underbygger deres anvendbarhet, en komplementerende måte å fortolke/forstå kausalitet på, og en tilpasset metodologi for kausale slutninger. Disse kausale forståelsene kan ikke være fortolkninger alene basert på forskerens perspektiv hvis de skal kunne testes, vi er avhengig av de ulike partenes resonnementer bak, som leder opp til artikuleringen av den kausale forståelsen. «Hvis vår kunnskap er begrenset til våre uttalte teorier, er vi også begrenset til resonnementet som ligger bak disse teoriene» (p. 620). Kausalitetsforholdet fordrer også en utgangstilstand, og slik en nødvendighet i å forstå betingelsene som hjalp til å skape problemet i utgangspunktet. Hvis noe ble endret: hva ble endret og hvordan ble dette gjort? I lik grad som man finner kausale faktorer som endret situasjonen, må det ha vært kausale faktorer som produserte og vedlikeholdt utgangspunktet/problemet. Det er dette behovet opp mot forskningsresultatene i aksjonsforskning som kritisk realisme her forsøksvis blir presentert til å besvare, og undersøkes senere i oppgaven, men slike kausale slutninger når formulert, avhenger også av en måte å undersøkes på innenfor aksjonsforskning.

En manglende undersøkelse av slike proposisjoner tyder ofte på at det «udiskutable» bryter med uttalte normer og medfølgende «forsvarende rutiner» i Action Science. «Forsvarende rutiner» kan defineres som prinsipper eller praksis som motgår organisasjonen (og dens agenter) fra å erfare ydmykelse eller trusler, og på samme tid hindrer dem fra å identifisere og redusere årsakene til ydmykelse og trusler (Argyris & Schön, 1985). «I vår forskning finner vi at, når det udiskutable eksisterer, er deres eksistens ikke oppe til diskusjon» (Argyris & Schön, 1989, p. 621).

De fremmer et bidrag til løsning på dette problemet som å introdusere distinksjonen mellom enkelt-løkke læring (Modell 1) og dobbelt-løkke læring (Modell 2). I den førstnevnte er handlinger som produserer feil identifisert og endret. Dobbelt-løkke læring vil videre stille spørsmål ved hvorfor betingelsene for denne atferden/feilen ble opprettholdt, om man var bevisste problemet, og om man gjorde det, hvorfor de ble opprettholdt, osv.; de grunnleggende

antagelsene og resonnementene som lå bak. Å undersøke de uttalte teoriene bak handlingene, opp mot implisitte teorier-i-bruk (Argyris & Schön, 1989). Dette reflekterer deres intensjon om hvordan artikulering av kausalitet inkluderer resonnementene.

Aksjonsforskning

Aksjonsforskning har tradisjonelt blitt rettet mot å få profesjonelle til å lære og utvikle seg gjennom å engasjere seg i refleksjoner om deres erfaringer sammen med sine medmennesker når de adresserer «real life»-problemer i deres egen organisasjonssetting. Det som i mindre grad har blitt behandlet er hvordan aksjonsforskning er relatert til akademisk forskning, teori og kunnskap (D. Coughlan, 2011). Dette blir behandlet her, men først må prosessen i aksjonsforskning gjennomgås. Hvordan aksjonsforskning definerer rollen til deltakelse og prosessen i å anvende og utvikle kunnskap.

Innramme problemet/muligheten. Å innramme og velge et problem eller en mulighet å ta stilling til er en kompleks prosess i seg selv (Coughlan & Coughlan, 2010). For aksjonsforskeren er det et kritisk spørsmål hvem som velger omfanget av prosjektet, hvem som gis tilgang og hvem som er involvert.

En fremvoksende prosess. Et AR prosjekt er fremvoksende (eller «emergent») i så måte at det oppstår gjennom utfoldelsen til serien av hendelser ettersom den utpekte problemstillingen/problemet blir konfrontert. Samtidig som medlemmene av organisasjonen med hjelp av aksjonsforskeren forsøker å løse problemene. Utførelsen av syklusen bestående av planlegging, gjøre inngrep og evaluere kan bli forutsett, men den kan ikke bli designet eller planlagt i detalj forut for prosjektet. Filosofien underliggende AR er at de formulerte målene til prosjektet leder til planlegging av den første handlingen, som så blir evaluert. Den neste handlingen kan ikke bli planlagt før evalueringen av den første har tatt sted (Coughlan & Coughlan, 2010). Som Eden og Huxham (1996) peker ut, må prosessen i å utforske data, fremfor innsamling, utvise en høy grad av metodisk nøyaktighet og ryddighet i artikulering og refleksjon. Dette for den videre anvendelsen av artikulerte forhold/relasjoner og årsaker i prosessen av det fremvoksende forskningsinnholdet fra hver episode. Hvor de artikulerte relasjonene og årsakene anvendes i prosessen å planlegge og implementere en håndtering av problemet slik det blir forstått. Det er i denne prosessen at en metateori for artikulering gjør seg nødvendig, som vil være sentralt for videre utvikling av aksjonsforskningens anvendelse i denne oppgaven.

Implementere Aksjonsforskning

AR syklusen inneholder tre typer steg: (1) Å forstå kontekst og hensikt. (2) Å samle, feedback og analysere data, og planlegge, implementere og evaluere handlinger. (3) Et

metasteg hvor i prosessen overvåkes. Det er metasteget som er fokuset for den akademiske produksjonen. Forskerens AR prosjekt undersøker hvordan organisasjonens AR sykluser blir utført.

Første steg: Forstå kontekst og hensikt. AR syklusen utfolder seg i sykluser i samtid og begynner med nøkkelmedlemmene av organisasjonen som utvikler en forståelse av konteksten av aksjonsprosjektet. Et drivende spørsmål for prosessen er: «Hva er de økonomiske, politiske, sosiale og tekniske krefter som er drivere for nødvendigheten av handlingen?». Analysen av disse kreftene identifiserer deres kilde, deres potens og naturen i kravene de setter til systemet. Et annet nøkkeelement, tilknyttet kontekst, er graden av valgmuligheter klientsystemet har i henhold til handlingsmuligheter.

Andre steg: Gjennomføring. Det andre steget er hovedsteget i AR prosjektet. Det beveger seg fra data til handling. Datainnsamling, data feedback, og dataanalyse vil i stor grad avhenge av hvordan den spesifikke studiens problemstilling, gjennomføring, og situasjonen eller konteksten i organisasjonen. Den avhenger slik av den forståelsen av fenomenet som opprettes. Det som følger fra analysen er planlegging av handlinger, hvor så disse implementeres og evalueres. Dette vil senere forstås i sammenheng med anvendelsen av «programteorier», en forklarende teori om konteksten og hvordan praksisen er relatert til den.

Tredje steg: Overvåke prosessen. Overvåkning er et meta-steg som er kontinuerlig pågående i alle stegene. Hver AR-syklus leder til en ny. Der dette anses som en kontinuerlig mulighet for læring. Noen sykluser kan referere til spesifikke hendelser, og andre kan gå samtidig med dem og vare over lengre tid. Ideelt sett skal de som er involvert i AR syklusen kontinuerlig overvåke og undersøke handlingene og hendelsene som tar sted, hvordan de blir gjennomført, og hvilke underliggende antagelser som er operative (jf. Modell 1 og 2 læring i Action Science). Styringsgruppen som er ledende for hele prosjektet har ikke nødvendigvis tid til å engasjere seg i introspektiv overvåkning og kan motgå forsøk på å presse dem inn i en slik rolle (Coughlan & Coughlan, 2010). Mens styringsgruppen er fokusert på praktiske utfall, er ikke forskeren bare engasjert i hvordan prosjektet fungerer, men overvåker også læringsprosessen og utfører undersøkelser inn i undersøkelsen prosjektet representerer (P. Coughlan & Coughlan, 2002). Slik, en metaprosess.

Dette representerer, om noe enkel, en forståelse av hvordan prosessen i aksjonsforskning fungerer og kan utvikle en forståelse av hvordan teori og kunnskap kan introduseres og anvendes. Med utgangspunkt i hvordan kunnskap utvikles i aksjonsforskning og Action Science – hvilke problemer som undersøkes og hva som artikuleres på basis av en slik deltagende prosess – forstår vi at den forutsetter en forståelse av kontekst. Kontekst i

form av hvordan mennesket resonnerer og tar valg, og en prosess for artikulering av proposisjoner. Jeg vil nå legge frem kritisk realisme sitt perspektiv på hvordan å forstå disse elementene, og slik potensialet for å operasjonalisere teorier og artikulere kunnskap i en slik sosial forståelse/setting.

Agency og Struktur i Kritisk Realisme

Prosessperspektivet

Prosessperspektivet tar i betraktning det ontologiske fundamentet for hvordan vi forstår virkeligheten i intervensjonsforskning og implementering. I Weick et al. (2005) sine termer, en overgang fra begrepet «organisasjoner» til «organisering», hvor organisasjoner forstås som et emergent fenomen: det oppstår fra den koherente og avgrensede interaksjonen mellom flere individer. Ifølge Tsoukas og Chia (2011): «Weick's ontologiske vending fra organisasjon til organisering har vist frem en hittil nesten usynlig (i en teoretisk forståelse) verden. ... En verden av avgrensede, men likevel utviklende interaksjoner, emergens, feedback-løkker, og doble interaksjoner. Gjennom denne prosessforståelsen som en linse er det som om han løftet lukket for å fremvise multiplisiteten av utfoldende interaksjoner som pågår i organisasjoner, fremfor å behandle dem som «black boxes» til måling og sammenligning fra «eksternt hold»» (p. 8). Og ifølge Langley og Tsoukas (2016): «Weick's arbeid eksemplifiserer nøkkeltemaer i prosessstilnærmingen: agency, rasjonalitet, avgrenset interaktivitet, emergens, en fundamental åpenhet. Prosessforskning er forpliktet til å utvikle og avansere en slik tankegang» (p. 3). Dette rammeverket representerer et utgangspunkt i de samme egenskapene her formulert, som Weick et al. (2005) tar utgangspunkt i. Som argumentert for er det nødvendig å forstå de metafysiske antagelsene som ligger bak en slik forståelse, og hvordan dette blir forstått innenfor kritisk realisme. Hvordan dette blir operasjonalisert innenfor rammene av agency og struktur, og hvordan teorier kan blir artikulert opp mot en slik forståelse.

Emergens

Et begrep som vil bli anvendt hyppig, i kritisk realisme og prosessperspektiver, er «emergens». Kort sagt er emergens et fenomen hvor nye enheter oppstår gjennom interaksjonen mellom andre enheter. Og at de nye enhetene utviser egenskaper som ikke besittes av dem den oppstod fra (Emergence, 2012). I den generative kausaliteten til kritisk realisme (Bhaskar, 1975) er kompleksiteten mer sentral og i større grad avviker fra den tradisjonelle forståelsen. Spesielt i hensyn ved å introdusere begrepet emergens, som ikke bare tar for seg det fysiske rom, men også f.eks. det kognitive og det sosiale. Egenskaper ved en mekanisme resulterer i emergente egenskaper av denne mekanismen. Mekanismen forstås i

seg selv som konsekvenser av strukturen til entiteter, dens deler og deres prosesser, samt deres relasjoner. De emergente egenskapene er ikke tilknyttet delene i entiteten, men helheten og derav relasjonen mellom dem. F.eks. er forandringer i det økonomiske markedet en emergent egenskap av interaksjonen mellom kjøper og selger. Implikasjonen blir at det er et hierarki av nivåer i systemet - som er innlysende i analogien. Videre, som vi forstår i økonomieksempelet, vil det være både oppadgående og nedadgående kausalitet - strukturen som helhet vil påvirke handlingene og rasjonaliseringen til delene - være det enkeltmennesker eller institusjoner - og institusjonene og individenes valg vil utgjøre en påvirkning på helheten i det økonomiske systemet. Et sentralt aspekt i forståelse av emergens blir slik synergien mellom agentene og strukturen tilknyttet det bestemte fenomenet, der tilstanden oppstår som følge av synkroniteten mellom de to (Archer, 1995). I forklaring av kausalitet som et resultat av en slik synkronitet blir det slik nødvendig å spesifisere en forståelse av en slik relasjon. Jeg vil først ta for meg hva kritisk realisme forsøker å unngå i bestemmelsen av relasjonen mellom agency og struktur, og deretter knytte det opp mot den kausale forståelsen i kritisk realisme definert gjennom mekanismer.

Epifenomenalisme: Agency og Mekanisme

Kritisk Realisme forsøker å unngå ontologisk epifenomenalisme, hvor kausal forrang gis til enten agency eller struktur. Og metodologisk reduksjonisme hvor måten å forklare kausalitet i det sosiale liv hovedsakelig går gjennom en av dem. Archer (1995) referer til en slik reduksjonisme, hvis redusert til agency, som en «oppadgående sammenblanding» («upwards conflation»). Her blir mekanismer redusert til, og blir epifenomener av, eller et resultat av, agenter sine handlinger. De kan ikke bli adskilt som uavhengige fenomener med autonome eller uavhengige krefter. En slik sammenblanding gir ikke rom for individets motstand til endringer, påvirkningen de har på holdninger til endring, agents mulighet og evne til å søke endring, og arven av ulike egeninteresser som danner grunnlaget for at de nettopp gjør dette (Fleetwood & Hesketh, 2010). En oppadgående sammenblanding fjerner seg slik fra subjektive og ubevisste eller ikke viljestyrte elementer ved agency (f.eks. vaner). Samtidig blir det en antagelse om at et hvert individ er et uavhengig senter for rasjonell kalkulering abstrahert fra alle relasjoner og den sosiale kompleksiteten de genererer. Mekanismer/struktur blir redusert til agency (Fleetwood & Hesketh, 2010). Nedadgående sammenblanding er i motsatt retning. Her gis kausal forrang til mekanismene/strukturen, hvor agents evne til å endre mekanismer eller struktur ikke blir tatt hensyn til (Reed, 2005).

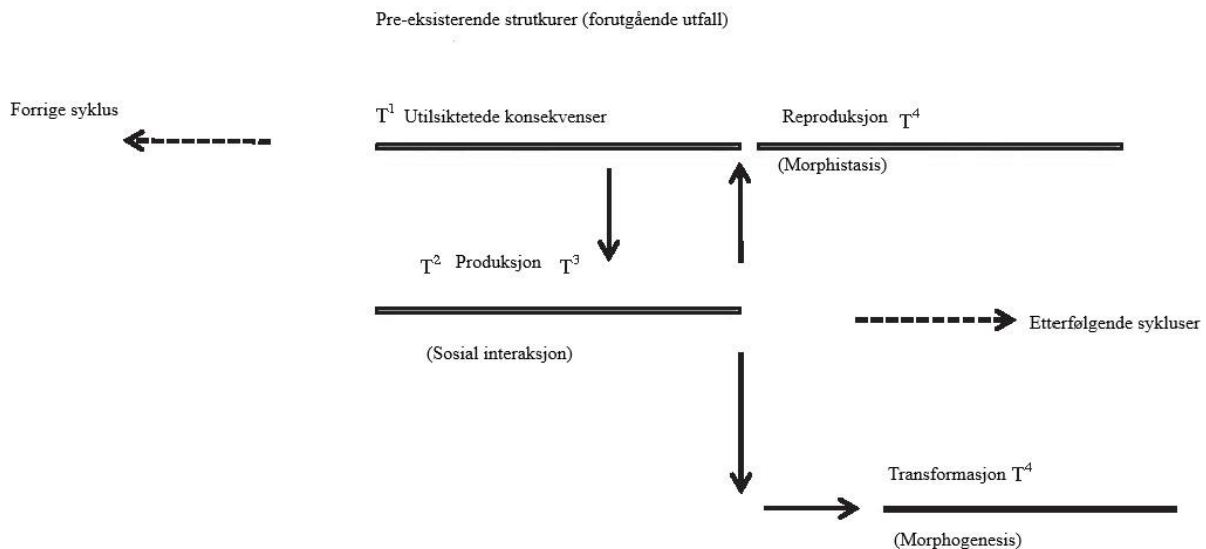
I kritisk realisme eksisterer mekanismer forut for enhver handling, forblir eksisterende, og begrenser og muliggjør videre handlinger. Agency og mekanismer har sine

unike iboende egenskaper/krefter. Agenter tilegnes: intensjonalitet, selvbevissthet, refleksivitet, kognisjon, emosjoner og vane. Agenter reproducerer eller transformerer mekanismene gjennom deres bevisste eller ubevisste handlinger, deres omgang med mekanismene. Mennesker eller agenter er ikke reduserbare til sine relasjoner, og samfunn er ikke reduserbare til bevisste agenter. Menneskets handlinger forutsetter eksistensen av mekanismer. Argumentet at mekanismer skapes av menneskelig agency er uholdbar. I Bhaskar (1989, s. 30) sitt perspektiv, med inspirasjon fra Marx, uttaler han «den materielle tilstedeværelsen til samfunnet = personene, og de (materielle) resultatene av deres handlinger». En relasjonell analyse er slik nødvendig for å analysere og utvikle agency-mekanisme linken, der dette forstås i interaksjonen mellom mennesker som interagerer med mekanismer og egenskaper, og endrer dem.

For Fleetwood og Hesketh (2010, p. 215) er institusjoner «systemer av etablerte regler, konvensjoner, normer, verdier og skikker». Både mekanismer og institusjoner har en ontisk likhet i så måte at de begge baserer seg på, reproducerer og transformeres av agency. Hvor mekanismer er linket til agency via refleksiv vurdering, er institusjoner linket til agency via vane. Agenter internaliserer egenskapene i institusjoner nevnt, også referert til som habituering. Agenter interagerer også ubevisst med mekanismer slik som regler, normer og verdier. Eksempler på dette er reglene som styrer informasjonsdeling med teammedlemmer. Denne interaksjonen er ubevisst og skjer via vaner. Vaner er et resultat av en slik internalisering av normer og regler.

Kritisk realister forplikter seg til en stratifisert og transformativ ontologi i denne sammenheng. Bhaskar (1989) foreslår en transformativ modell for samfunnet (TMSA). Hans transformativ modell for sosial aktivitet tar i betraktning en interaksjonistisk forståelse av målrettet agency og strukturell kausalitet (Collier, 1994). Hans interaksjonistiske forståelse av relasjonen mellom agency og mekanisme gjør en analytisk distinksjon mellom aspektene tilhørende hver av dem. Som Bhaskar (1979) foreslår er «samfunnet både arbeid, altså bevisst produksjon, og (normalt sett ubevisst) reproduksjon av betingelsene for produksjon som er samfunnet» (p. 43). Agenter skaper ikke mekanismene, men gjenskaper, reproducerer og transformerer et sett av pre-eksisterende strukturer/mekanismer og/eller institusjoner (Fleetwood & Hesketh, 2010). Samfunnet fortsetter å eksistere som et resultat av reproduksjonen av disse mekanisme gjennom deres sosiale handlinger. Dette impliserer også at for at handling skal bli initiert, er de pre-eksisterende mekanismene fundamentale, i lighet med nødvendigheten i å forstå utgangstilstanden i Action Science. Bhaskar gir et eksempel gjennom kjernefamilien, hvor han forklarer at mennesker ikke gifter seg for å reproducere

kjernefamilien, men det er nødvendigvis en utilsiktet konsekvens av en slik aktivitet (Collier, 1994).

Figur 1. Adaptert fra "Routines, artefacts and technological change: investigating the transformation of criminal justice in England and Wales", av F. Iannacci, 2014, *Journal of Information Technology*, 29, s. 300. Copyright 2014 by Association of Information Technology Trust.

Modellen reflekterer den stratifiserte naturen til det sosiale liv. Mekanismer og agency er ulike fenomener med ulike emergente krefter. Og det er gjennom disse at sosial interaksjon skjer.

Linken Mellom Agency og Mekanisme

For å forklare agency-mekanisme linken må de følgende ontologiske påstandene blir gjort klare. Mekanismer kommer forut for handlinger som leder til transformasjon og reproduksjon over tid. Denne antagelsen bygger på den stratifiserte og transformative sosiale ontologien. Samspillet mellom agency og mekanisme har blitt konseptualisert gjennom Archer (1998) sin «morfo-genetiske model». Det må bemerkes at Bhaskar's TMSA og Archer's modell er de samme, men med ulik terminologi. Archer utdyper videre sin modell utover det Bhaskar gjør, men andre analytiske innsikter. For Archer (1998, s. 22) referer «morfo-genesis» til «komplekse utvekslinger som produserer endring i et systems gitte form, mekanisme og tilstand».

Gjennom analytisk dualisme kan vi separere struktur (mekanisme) og agency, og eksaminere samspillet mellom dem for å forklare strukturering og re-strukturering av den sosiale orden. Dette anses som mulig (ut ifra den ontologiske forståelsen i kritisk realisme) fordi struktur og agency er ulike typer av enheter fra emergens, med ulike egenskaper og

krefter, på tross av det faktum at de er gjensidig nødvendige for den enkeltes oppstandelse, fortsettelse og utvikling. For det andre opererer struktur og agency diakront over ulike tidsperioder fordi: (1) struktur kommer nødvendigvis forut for handlingen(e) som transformerer den, og (2) strukturell utvikling («elaboration») kommer nødvendigvis etter disse handlingene. Archer beskriver den tredelte syklusen som konstituerer morfogenesis grunnleggende slik:

1. Det første steget kalles *strukturell betinging*. Denne fasen referer til de pre-eksisterende sosiale strukturene (mekanismene) som har kausal påvirkning, men som ikke enda bestemmer sosial handling. Det er strukturene som nedlegger betingelsene, i form av begrensninger og muligheter, for påfølgende handlinger hos agenter. Som Archer (1998) sier angående mekanismer: «er de på ingen måte avhengig av agents samtidige opprettelse av dem, siden deres aktive avhengighet er i fortid» (s. 83). Steget refereres til som T1.
2. Den neste delen av syklusen er kalt *sosial interaksjon (T2)*, og er når sosial interaksjon med den gjeldende strukturen tar sted. Som navnet på syklusen hintet om, oppstår interaksjon fra handlinger rettet mot realisering av interesser og behov som stammer fra de gjeldende agentene (Carter & New, 2004). Motiver for interaksjon formes av den forutgående konteksten hvor grupper er enten er «begunstigede», «forhindrede» eller «likegyldige». Disse er generelt kalt egeninteresser. Dette betyr ikke at alt vil interagere, kostnader er involvert, ideologi utgjør påvirkning, og agenter kan oppgi sine egeninteresser. Som kjent kan f.eks. ofte låste drøftinger oppstå, som følge av at egeninteresser er komplisert av andre relasjonelle sympatier. Dette leder til kompromisser og konsesjoner. Reproduksjon og transformasjon kan være sjeldne.
3. Den sosiale interaksjonen leder til det siste aktive steget, T3: *strukturell (mekanistisk) videreutvikling (elaboration)*. Her blir mekanismen reproduisert eller transformert. I så måte at dette er en syklus, blir videreutviklingen av strukturen/mekanismen betingelsen for neste interaksjon (Archer, 1995).
4. T4 er når den strukturelle utviklingen tar slutt. Morfogenesis/stasis i T4 er ikke bare ødeleggelse/modifisering av forutgående strukturelle/kulturelle egenskaper og krefter, men en utbrodering av:
 - a. en ny relasjonell organisasjon med krefter av nedadgående kausalitet.
 - b. av nye begrensninger og muligheter for ulike grupper / nye mulighetskostnader
 - c. nye generative mekanismer som påvirker hvordan ting fungerer

- d. i tillegg, den doble morfogenese'en i agency, gjennom omgruppering, selv om det er de samme menneskene.

Så hvordan jobber vi med forskningsspørsmål opp mot den morfogenetiske sekvensen? Som regel tar man utgangspunkt i T4, med noe som er problematisk, forståelsen av et fenomen (jf. Aksjonsforskning). Deretter beveger man seg som regel tilbake til T2-T3, og spør «hvem gjorde hva», «hvorfor», «imot hvilken opposisjon»? Ofte er det ikke mulig å finne «de(t) ansvarlige» fordi kompromisser og tillatelser fra myndigheter o.l. involvert gjør at T4 ikke vil være nøyaktig hva en ønsket. Videre må man spore seg tilbake til T1, den strukturelle konteksten for handlingene. Det er ingen handling uten kontekst – det vil si, kilden til motiver, standpunkter, ideologiske forpliktelser, strategier adoptert og hva som var ønsket, som beveget agentene til interaksjon med den. Og kan ikke forstås uten at den forutgående strukturelle konteksten som betinger interaksjon mellom T1 og T2. Archer (1995) formulerer denne sammenhengen slik:

Resultatene av tidligere handlinger avsettes i form av de samtidige situasjoner. De står bak hva som (strukturelt og kulturelt) skal bli distribuert, samt i det å forme en slik distribusjon. De representerer naturen i den eksterne rekken roller og posisjoner mulig på et hvert tidspunkt. Med de fordelene/ulempene som er assosiert med dem. De er utgangspunktet for den nåværende institusjonelle konfigureringen og for andre-ordens emergente egenskaper av kompatibilitet og inkompatibilitet ... Slik blir situasjoner objektivt definert for deres etterfølgende deltagere. (p. 201)

Hennes teori for morfogenese hviler på antagelsen om separerbarhet mellom struktur/mekanisme og agency. Dette tillater en undersøkelse av samspeillet mellom agenter og mekanismer. Denne teorien avviser reduksjonisme eller determinisme fra sin logikk i forklaring, men hvordan er mekanismer linket til agency?

Ifølge Archer blir dette gjort gjennom den interne samtalen. Fleetwood og Hesketh (2010) forklarer dette som følger: «Agenter snakker bokstavelig talt til seg selv (og noen ganger andre) om deres behov og de tingene som kan begrense eller muliggjøre dem. De formulerer så (feilbarlige) retninger for handling, eller personlige prosjekter, som de tenker kan resultere i at deres behov blir møtt og bekymringer adressert» (p. 274). Det er gjennom denne interne samtalen at agency og struktur (mekanisme) er linket. Selv om kritiske realister ikke antar de har en siste og fullstendig svar på agency-mekansime debatten, menes det at denne logikken i forklaring kan gi mer utbytte enn andre i dette tilfellet. Jeg vil trekke frem noen aspekter som sentrale i hvorfor denne definisjonen åpner for introduksjonen av nye

psykologiske forståelser. I første omgang skapes det et rom for hva som kan anses som et subjekt (den interne samtalen). For det andre er dette et rom psykologiske teorier og forståelser av menneskelig tenkning kan introduseres innenfor, og videre knyttes opp mot strukturen dette subjektet er en del av. Det er videre en nødvendig forutsetning for å kunne gjøre dette, med det formålet at psykologien kan anvendes som en kausal forklaring. En må spørre seg på hvilken måte besitter subjektet og strukturen en effektiv kausalitet, og hvordan forstår vi dens relasjon til utfall. Jeg vil først ta for meg forholdet mellom mekanisme og kausalitet, og deretter se dette i lys av agency og struktur.

Mekanismer

Mekanismer har egenskaper, og disse egenskapene instansieres/aktualiserer transfaktisk (utover det observerbare og identifiserte) fungerende krefter. Dette er altså innenfor domenet av «the real». De er ensemblen av mekanismer med deres krefter som skaper alle hendelser som kan skje, i domenet av «the actual» eller «the empirical». Det er morfogenetiske og morfostatistiske årsaker som bringer hver mekanisme til eksistens og vedlikeholder deres eksistens. Kausale mekanismer er lokalisert i domenet av «the real» eller det dype, hvor de (antageligvis alltid) interagerer med andre kausale mekanismer til å produsere hendelser som så aktualiseres/oppstår i domenet av «the actual».

Selv om den vertikale ontologien, og slik ontologisk dybde, gir nye muligheter til analyse, er ikke dette domenet det endelige målet for forskning ledet av kritisk realisme. Målet er å gi en kausal forklaring for hendelsene som disse mekanismene har skapt. Hendelser som kan (eller ikke) manifesterer seg på nivået av «the actual» og ofte det empiriske. For å tilby en slik kausal forklaring er det nødvendig å identifisere kausale krefter. De representerer ikke regulariteter i hendelser, lover eller andre lovlignende assosiasjoner.

Mitt startpunkt er Fleetwood (2004, pp. 23-32) sin definisjon av mekanismer, egenskaper og krefter. Mekanismer generer krefter, f.eks. kraften/tendensen til å øke, minke, eller ikke utføre noen virkning på organisasjonens prestasjon. Fleetwood (2004) sine definisjoner gir kort det følgende:

Mekanismer, egenskaper og krefter er emergent fra, men ikke reduserbare til andre mekanismer, egenskaper og krefter. Mekanismer har egenskaper, og disse egenskapene instansierer transfaktisk fungerende krefter. Dette ensemblen av mekanismer, egenskaper og krefter er årsaken til hendelser som kan skje. Krefter er måten mekanismers egenskaper agerer på (utgjør en virkning). Krefter er mekanismens egenskaper i aksjon.

Mekanismer og lovmessighet. Et viktig aspekt funnet i anvendelse og forståelse av mekanismer i forskning, er at mekanismen forstås som synonymt med hendelsesregulariteter

(«event regularities»), og andre lovlignende relasjoner (slik positivismen forfekter). Som eksempel sier Little (1991) at mekanismer er «serier av hendelser styrt av lovlignende regulariteter som ledes fra «the explanans» til «the explanandum»» (s. 15). Glennan (1996) definisjon kaprer også en slik forvirring: «En mekanisme underliggende atferd er et komplekst system som produserer den atferden gjennom interaksjonen av et antall deler etter direkte kausale lover» (s. 52). Problemet med en slik forståelse er så enkel som den er ødeleggende, tydeliggjort i perspektivet til Gerring (2007). Det er få, om noen, hendelsesregulariteter og lovlignende relasjoner i den sosiale verden generelt, og i organisasjonen eller på arbeidsplassen spesielt. Det er på mange måter startpunktet for dette perspektivet. Dette er den største mangelen til modellene foreslått av forskere som ved misforståelse «assosierer mekanismer med lover og tilhører en mekanistisk kausal forklaringsmodell basert på Newtons fysikk» (s. 63).

Egenskaper og Krefter. Mekanismer og agenter har begge krefter som kan være iboende i dem og bli, eller ikke bli, utøvd. De kan også bli utøvd eller ikke, uten å bli aktualisert. Krefter iboende menneskelige agenter eller mekanismer eksisterer i kraft av deres indre oppbygning. For eksempel har menneskelige agenter kraften til å øke prestasjoner, men kan velge å utøve den eller ikke, hvis de f.eks. ikke føler arbeidet er en meningsfull aktivitet. Hvis kraften blir aktualisert derimot, vil prestasjonen til agentene kunne øke. Selv om slike krefter eksisterer, er den endelige prestasjonen til individer avhengig eller betinget av andre krefter som er aktivert på samme tid. Ledere kan utøve sin kraft til å øke arbeidsintensiteten for at ansatte skal øke sin produktivitet. Andre mekanismer kan videre gjøre at det resulterer i mindre produktivitet, hvis f.eks. ansatte føler det ikke er noe å bli vunnet av det. På grunn av påvirkningen utøvd av andre krefter kan man aldri vite for sikkert hva det partikulære utfallet er av en utøvd kraft.

Menneskelige agenter anses som den fremste katalysatoren bak en organisasjons prestasjoner. Dette kan forstås gjennom f.eks. Marxistisk teori, hvor arbeidskraft er kilden til netto pluss verdi eller profitt. Eller gjennom Resource Based Theory, hvor arbeidskraft er inputen i produksjon som ikke kan erstattes av eller kjøpes i materielle produkter (Dirpal, 2015). Dirpal (2015) trekker inn at mennesket er manglende redegjort for i forskning på HRM-praksiser og -prestasjoner, og at de menneskelige kreftene ikke må bli oversett. I arbeid- og organisasjonspsykologi vet vi jo at dette er vårt hovedanliggende, men det må her legges vekt på ordet «redegjørelse», som går til kjernen i hva kritisk realisme representerer.

Krefter er iboende i agenter/ansatte i kraft av deres psykologiske-, biologiske-, psykososiale- og sosiale oppbygning. Arbeidere aktualiserer slike krefter for å utføre deres

funksjoner – som deres oppfinnsomhet, fantasi, kreativitet og engasjement, som alle utløser prestasjon på deres side. Mange HRM-mekanismer blir slik adoptert og anvendt innad organisasjoner i forsøk på å utløse det kreative potensialet hos ansatte. For eksempel motivasjon gjennom teamarbeid, jobbrotasjoner, fleksibilitet, stresshåndtering, belønning, trening og utvikling. Alle slike krefter trenger å bli redegjort for hvis vi skal forklare linken (totalt sett) mellom HRM og praksiser eller prestasjoner.

Mekanismer muliggjør og begrenser gjennom interaksjon med agentene, deres intensjoner. Slike mekanismer har en påvirkning på agentene, men kan ikke få dem til å endre intensjoner. Dette er hva Archer (1995) referer til som strukturell betinging, ikke strukturell «bestemmelse», på basis av de ikke-reducerbare emergente egenskapene til agenter. For eksempel kan HRM-praksiser som endringsledelse lede til frustrasjoner eller fortjeneste for bestemte grupper agenter. Agentene kan slik velge å jobbe med eller mot ledelsen på dette aspektet. Slike interaksjoner er et direkte resultat av agents bevisste vurdering av effektene strukturene rundt dem besitter. For å forklare interaksjonen mellom agency og struktur blir det nødvendig å forklare hvordan agenter interagerer med mekanismer og strukturer. Hvis dette skal inkludere tenkning og resonnementer hos agentene, blir det nødvendig med et «interne» hos agentene. Jeg vil nå gjennomgå hvordan Archer forstår dette.

Den Interne Samtalen og Utøvelse av Agency

Som Archer (1995) sier, bringer det å være i verden agenter i kontakt med (1) sosiale og kulturelle strukturer som muliggjør og begrenser deres intensjoner, og (2) de naturlige, praktiske og sosiale fenomenene, som gir opphav til bekymringene om fysisk velvære, prestasjoner og selvverd. Agenter, i forståelse av sitt eget sinn, tar disse faktorene under vurdering når de refleksivt gjør en vurdering av hvilke handlinger de burde gjøre. Denne refleksive vurderingen skjer via den interne samtalen i individet, hvor de snakker til seg selv og andre om deres behov, bekymringer og de tingene som muligens kan begrense eller muliggjøre deres handlinger. Ved å forstå seg selv tar de disse faktorene i betraktning når de refleksivt vurderer seg selv opp mot konteksten og utformer (feilbarlige) retninger for handling som de mener kan resultere i at deres behov blir møtt og bekymringer adressert. Archer (1995) ønsker også å etablere eksistensen til et genuint «interne», et domene av mentalt privatliv hvor prosesser utfolder seg. «Refleksive vurderinger» via «den interne samtalen», er det som linker sosial struktur (mekanismer) til agency. Agenter interagerer bevisst med mekanismer og strukturer som reguleringer, prosedyrer, avtaler, koder, lover og direktiver. Eksempler på dette er prosedyrer for å kontrollere tidsfrister og lovmessige

instrumenter som arbeidsmiljøloven på arbeidsplasser. En slik interaksjon er bevisst og skjer via den interne samtalen.

De sosiale strukturene innehar ikke kraften av effektiv kausalitet, dvs. de kan påvirke, men ikke (effektivt) endre ideene til agenter. Agenter, som kjenner sitt eget sinn, tar disse faktorene i betraktning når de bevisst reflekterer over hvordan de skal handle. Relasjonen er kondisjonal, ikke deterministisk. Den interne samtalen representerer hva som medierer agentenes mottagelse av strukturelle og kulturelle påvirkninger. Den refleksive vurderingen representerer hvordan, som den medierende prosessen mellom struktur og agency: de subjektive elementene som alltid er i samspill med kausale krefter til objektive sosiale former (Archer, 2003). Agenter gjør ikke bare refleksjoner og resonnementer opp mot mekanismene og strukturene i sitt miljø, de er også avhengig av å forstå dem i relasjon til seg selv for å kunne utlede handlinger.

Et tredje begrep relevant for praksis i organisasjoner er reflektiv prestasjon («reflexive performance» eller «reflexive determination») (Archer, 2003). Dette er en spesifikk instans av reflektiv vurdering, der agenter reflekterer spesifikt på aspekter ved deres egen prestasjon og/eller andres. Her inkorporeres hva som blir betegnet «predikater» (f.eks. tenkning, overveielser eller vurderinger, antagelser eller meninger, følelser osv.) inn i den den refleksive prosessen hvor individer gjennomtenker et spesifikt personlig eller agentisk prosjekt (Fleetwood & Hesketh, 2010). Slik identifiserer de muliggjørende og begrensende elementer ved sosiale strukturer og agentene forstår dem i relasjon til deres agency.

Det er viktig å forstå denne prosessen som en del av den vitenskapelige prosessen, i teoretisering og artikulering av kausale relasjoner. Agentene er gjennom denne identifiseringen av begrensende og muliggjørende elementer en del av prosessen i å artikulere de spesifikke strukturene og mekanismene som forstås som relevante i å begrense eller muliggjøre organisatoriske prestasjoner. I det dualistisk analytiske perspektivet dette representerer ser vi hvordan også mekanismene og strukturene også konstruerer personlige emergente egenskaper når agentene interagerer med dem. Ved å identifisere muligheter og begrensninger finner agentene potensiale for handling og transformasjon. De kan formulere prosesser og strategier som kan anvendes for å oppnå personlige mål. Strukturer og mekanismer konstituerer her ulike praksiser, eller mer korrekt, deres funksjon. Praksisene representerer handlingsrommet for agentene. En spesifikk praksis kan muliggjøre eller begrense organisatorisk prestasjon, og det må bestemmes hvordan og til hvilken grad den gjør det. Dette blir undersøkelsen og testingen av teorier sin oppgave. Hva bidrar reflektiv prestasjon med opp mot denne prosesen?

Refleksiv prestasjon bidrar med to kritiske observasjoner angående elementer av intervensjonen. (1) Til hvilken grad f.eks. HR praksiser er vedvarende og utøver påvirkning på tvers av tid og sted i organisasjonen, og hvordan denne påvirkningen utøves opp mot de spesifikke aspektene ved egen prestasjon og/eller andres. Denne påvirkningen benevnes den transfaktiske egenskapen ved praksiser (av strukturer og mekanismer) i kritisk realisme. Dette henger sammen med forståelsen av mekanismer som vedvarende, men som potensielt kan aktualiseres. (2) Hvordan aktualiseringen av en slik påvirkning tok sted som følge av betingelsene til grunne, da vi antar effektene som eventualiteter, og ikke deterministiske. Slik forstår vi variabilitet i kapasiteten til bestemte (HR-)praksiser å generere forventede utfall. Hvordan er dette relatert til en intervensjon?

Dette er ikke forsøk på å predikere utfallet av HR-praksis (x) på organisatorisk prestasjon (y), men rollen individer har i å adoptere eller innrette (eller ikke) bestemte (HR) praksiser i organisasjonen eller intervensjonen med deres og andres agentiske prosjekter. For å underbygge en forståelse av agency ender vi altså opp med en forståelse av subjektive predikater opp mot struktur og kultur. Personlig forklaringer på forståelser av forholdet mellom subjektive egenskaper (den interne samtalen) og objektive utfall (organisasjonens prestasjon). Disse kan være feilbarlige i feildiagnostisering av deres situasjon, feilidentifisering av deres interesser, og feilvurderingen hva som bedømmes som den korrekte handlingen i møte med (HR) praksisen. Det viktige er at dette artikuleres, som legger til rette for vurdering, samarbeid, kritikk, alternative forståelser, etc. med forsker eller leder.

Archer (2003) sin interne samtale representerer slik en forståelse av interaksjon mellom agency og strukturer som ikke neglisjerer menneskets resonering i bearbeidelse (av intervensjoner), i den hensikt å bringe inn eller modifisere praksiser som er institusjonelt sanksjonert, og er utført av dem selv eller andre agenter – en forståelse av implementering. Hvis dette skal anvendes til å bestemme og utlede handlinger er vi også avhengig av å gjøre en vurdering av deres evne til å oppnå det vi ønsker, f.eks. i bruk av teorier.

Tendensial Prediksjon

På grunn av åpenheten til sosiale systemer kan ikke hendelser bli induktivt predikert, eller predikert som deduksjoner fra aksiomer, antagelser og lover. Det tas utgangspunkt i den interne samtalen for å forstå hvilken rolle agentene besitter i å adoptere praksiser, hvor deres predikater forstås opp mot identifiserte handlingsmuligheter. I denne prosessen trekker agentene på sosiale strukturene, institusjonene, mekanismene, reglene, ressursene, etc. Strukturer de også selv blir påvirket av gjennom den interne samtalen og deres predikater. Hvis virkningen av handlinger skal forklares må en forstå betingelsene for handlingen, og

hvordan den endrer betingelsene. En kausal slutning, eller proposisjon, må etableres med utgangspunkt i handlingen og det observert for den gjeldende situasjonen. Denne muligheten er altså basert på til hvilken grad vi forstår kreftene agentene og strukturene besitter og hvordan de påvirker atferden til agentene og praksisen i f.eks. organisasjonen. Interaksjonen mellom agency og struktur i den interne samtalen, deres predikater og strukturens egenskaper, er grunnlaget for artikulering av muligheter og begrensninger. Dette leder til at vi kan forstå hvilke handlinger som kan gjøre endringer i det sosiale systemet. Den kausale slutningen vil være en bestemmelse av hvilken mulighet eller evne den har til å gjøre det, en tendens. Tendensen vil være avhengig av vår forklaring av hvorfor den oppstår, altså abduksjon. Hvordan kan vi forstå denne prosessen i abduksjon å ta form?

Gjennom valg i initiering av handlinger kan en abduksjon tentativt etableres og hvordan de opererer forklares. Til den grad vi kan gjøre en abduksjon til kausale strukturer (etc.) som har vært styrende for en observasjon, har vi en teori for å gjøre nettopp dette. Til den grad vi har en teori og en forklaring, har vi en forståelse av tendensene som disse strukturene (etc.) genererer. Til den grad vi kan forstå tendensene de genererer kan vi gjøre slutninger om hvordan strukturene (etc.) er sannsynlige å påvirke valg og atferd hos agenter som trekker på og knytter sin atferd opp mot dem.

Hvis vi suksessfullt kan gjøre en abduksjon til de sosiale strukturene (etc.) som hvis underliggende for ansatte og ledere fører til at en sammensetning av ulike (HR-)praksiser øker organisasjonens prestasjon, har vi en teori som forklarer organisasjonsprestasjon. En slik teori med en forklaring vil tillate oss å forstå tendensene generert når ansatte og ledere agerer med HR-praksiser og sosiale strukturer (etc.). Hvis vi forstår disse tendensene kan vi gjøre tendensiale prediksjoner. Tendensiale prediksjoner vil være en vurdering av effektiviteten til tendenser i spesifikke situasjoner opp mot «mot-tendenser» (motsatt effekt). Denne prosessen involverer en forståelse av kombinasjonen av individers agentiske prosjekter med deres refleksive prestasjon (Fleetwood & Hesketh, 2010). Deltagerne i intervensjonen vil nødvendigvis delta i denne prosessen av artikulering og abduksjon. Det er deres handlingsmuligheter og agentiske prosjekter som blir utgangspunktet for analyse, og slik den interne samtalen. Slik blir den interne samtalen en samtale som inkluderes og går på tvers av selv-kunnskap (egen kunnskap og tanker), samfunnskunnskap (å vite hva andre tenker), en posisjonering (å innta en posisjon angående hva en ønsker å oppnå), og legitimiteten av dette agentiske prosjektet som underbygget av de medfølgende forklaringene til hvordan dette prosjektet er rettfærdiggjort for en selv (Fleetwood & Hesketh, 2010). Den resulterende teorien i forklaring er en «kausal-forklarende» teori av tykk kausalitet.

Oppsummerende og Oppklarende Punkter for Kritisk Realisme

Bidraget til kritisk realisme kan kort oppsummeres slik (gjengitt fra Fleetwood & Hesketh, 2010: s. 206-207):

- En sosial ontologi hvor verden blir ansett som åpen, stratifisert, transformasjonell, og bestående av ikke bare menneskelige agenter, men også strukturer, institusjoner, mekanismer, ressurser, regler, konvensjoner, (ikke-menneskelige) krefter. I motsetning til den flate ontologien av hendelser og erfaringer.
- En «tykk» forståelse og anvendelse av kausalitet som utførelsen av kapasitet, disposisjoner eller kraft, i motsetning til Hume's eller «tynn» forståelse av kausalitet som hendelsesregulariteter.
- En anvendelse og forståelse av tendenser i motsetning til lovlignende hendelsesregulariteter.
- Et rammeverk for agency og struktur med en forståelse av posisjonert praksis.
- En sofistisert forståelse av mennesket, agenten, i motsetning til den atomistiske forståelsen av «homo economicus» antatt innen scientisme.
- En «tykk» form for forklaring, i motsetning til en «tynn» form.
- En distinksjon mellom teoretisk og anvendt forklaring, i anvendelse av abduksjon til å forklare og abduksjon som logisk utledning, i kontrast til induksjon og deduksjon.
- Et klart mål for sosial vitenskap i form av forklaring, i motsetning til prediksjon basert på induksjon, og slik plausible metoder som vi kaller «kausalt-forklarende» (Fleetwood & Hesketh, 2010, pp. 251-255).
- En forståelse av tendensial prediksjon i motsetning til induktiv prediksjon.
- En klar ide om hva som konstituerer en teori, nemlig, en kausalt forklarende fortelling («account»), til motsetning av den vage ideen om teorier som et verktøy for å utvikle hypoteser og prediksjoner.

Former av hendelses (ir)regulariteter (Fleetwood, 2004)

- *Demi-regulariteter (Demi-regs):* «når hendelse x, vil noen ganger, men ikke alltid hendelse y skje».
 - Delene av verden karakterisert av delvis, tilnærmelige, «rough-and-ready» regulariteter eller mønstre i strømmen av hendelser.
 - Et system karakterisert ved demi-regs er et åpent system.
- *Stokastiske og probabilistiske hendelsesregulariteter:* Basert på konsepter av sannsynlighet. Probabilistisk brukes ofte synonymt med stokastisk, men stokastisk

fremmer ideen om (faktisk eller tilsynelatende) tilfeldighet, hvor probabilistisk er direkte relatert til sannsynlighet og derfor bare er indirekte assosiert med tilfeldighet. Det kan slik være mer nøyaktig å beskrive naturlige hendelser eller prosesser som stokastiske, og beskrive matematisk analyse (og dens konsekvenser) som probabilistiske. Stokastiske prosesser er tilfeldige prosesser som skjer i det ontiske domenet. Probabilistisk er et mål på sannsynlighet for at en hendelse skjer. Probabilistiske konsepter kan anvendes på stokastiske, men vil da være en re-konseptualisering og skjer i det epistemiske domenet. De stokastiske prosessene kan forstås som virkelige og eksisterende uavhengig av vår identifikasjon, mens de probabilistiske er fullstendig avhengig av vår identifikasjon og/eller analyse av dem. (<http://www.businessdictionary.com/definition/probabilistic.html>, 16 April 2015)

- Demi-regulariteter er hendelsesregulariteter, men ikke stokastiske, deterministiske eller probabilistiske hendelses-regulariteter.
- Resoneringen i kritisk realisme skjer fra demi-regs til eksistensen av underliggende styrende mekanismer gjennom abduksjon.

Åpne systemer i Kritisk Realisme (Fleetwood, 2004)

- Åpne systemer referer til hendelses-(ir)regulariteter og er fokuset for forskning, fremfor naturen til systemet selv. En differanse fra systemtenkning, selv om overlappet er stort. De er ikke gjensidig utelukkende valg, men representerer ulike interesser.
- Hva enn et system er, så er det ulikt fra de hendelses-(ir)regularitetene systemet utviser – det spesifikke utfallet eller funksjonen av systemet (*pragmatisme*).
- Åpne systemer peker til betingelsene, eller rommet, hvor hendelsesmønstrene tar sted. Altså den kausale mekanismen bak dem.
- NB: Et system som utviser demi-regs er åpne systemer, de er ikke «litt» lukket.

Kausale konfigurasjoner (Mingers & Standing, 2017)

- Set av kausale komponenter eller faktorer
- Er et emergent fenomen; dvs. når bestemte komponenter er sammensatt gir til opphav til egenskaper som ikke besittes av enkeltkomponentene. Helheten er mer enn delene, kort sagt.
- To kausale konfigurasjoner vil aldri være de samme nettopp pga. differansen i komponentene som utgjør dem (i sosiale settinger).

Krefter (eller kapasiteter, disposisjoner, potensialer) (Mingers & Standing, 2017)

- Eksisterer transfaktisk (uavhengig av om den blir aktualisert)
- Genererer en effekt (faktuelt) i et åpent system ved aktualisering
- Kan motvirke andre krefter, slik at en aldri kan vite *a priori* hva utfallet av en bestemt kraft vil være. Slik utøver en kraft påvirkning transfaktuelt.
- En aktualisert kraft er en utøvd kraft som genererer en effekt uten å bli utlignet av motvirkende krefter.

Tendenser (Dirpal, 2015; Mingers & Standing, 2017)

- Et resultat av operasjonen til kausale konfigurasjoner.
- Ikke likestilt med mekanisme, mekanismen representerer en komponent blant flere, da flere kausale faktorer utspiller en effekt mot en tendens.
- Referer til utfallet
- Det er konfigurasjonen av en totalitet, og ikke en av dens individuelle komponenter som genererer en tendens.

Mekanismer (Mingers & Standing, 2017)

- Emergent / fremvoksende: Altså de oppstår som følge av interaksjonen og relasjonen mellom elementer. Ta f.eks. det økonomiske systemet, markedsverdier endres ikke som følge av et enkelt element, men interaksjonen mellom kjøper og selger. Det vil naturligvis slik bli et spørsmål om relasjoner i besvarelse av kognitive og sosiale mekanismer også.
- Det som ligger bak kausale krefter og egenskaper, som en emergent egenskap av mekanismen.
- Årsaken til "generativ kausalitet" - ikke hva som er årsaken, men "hvorfor", som blir et spørsmål om interaksjoner i større grad. (Hendelseskausalitet er diakronisk, generativ kausalitet er synkronisk, der egenskaper forklarer atferd på samme tidspunkt.)
- Utgangspunktet for å retroaktivt forstå hendelseskausalitet, den diakrone formen.
- Avhengig av konteksten i henhold til hva utfallet av dem blir.
- Kommer forut for handlingen i tid.

En sammenligning til Pawson og Tilley (1997). I kontrast til en (annen) mekanistisk forståelse formulert opp mot psykologien, f.eks. definisjon av en mekanisme som resonnementer og reaksjoner hos individer (Pawson & Tilley, 1997). Hvis vi følger prinsippene i kritisk realisme, og skal snakke om mekanismer som resoneringen og

reaksjonene til individer, blir de forstått gjennom hvordan disse står synkront i forhold til hverandre - i hvert fall om man forstår reaksjoner som handlinger. Da blir det forenklet sagt slik at handlingene/reaksjonene er resonnementer/mekanismer som blir aktualisert i konteksten. Som i at individet har en iboende kraft til å øke, minke eller ikke utføre noen virkning på organisasjonens prestasjon, ut ifra deres motivasjon, engasjement, innsatsvilje etc. Resonnementet vil videre ikke stå i direkte sammenheng med aktualiseringen, det vil samtidig være avhengig av personen(ne) sin materielle og psykiske kapasitet til å gjennomføre det. På grunn av påvirkningen utøvd fra andre krefter kan man aldri vite sikkert hva det partikulære utfallet vil være. Derfor teoretiserer vi opp mot mekanismene som ligger bak, og deres årsak/virkning, ikke "X derfor Y". Man kan i enkelhet si at mekanismene muliggjør og begrenser gjennom interaksjoner med agentene, deres intensjoner.

Er problemene her satt fingeren på et problem man møter på i praksis selv hvis man har samme utgangspunkt innenfor de intervensjonstilnærmingene nylig utviklet i dag? Flere har satt fokus på deltagelse og at intervensjoner grunnes i konteksten de skal endre, for å forklare hva som er drivende for intervensjoner sin prosess i implementering (Nielsen et al., 2014). Jeg vil nå ta for meg 3 forskjellige tilnærminger som representerer samme fokus her etablert, bl.a. ved å tilhøre prosessperspektivet, teori-drevet forskning, og de refleksjonene som har blitt gjort gjennom deres anvendelse. De representerer også ulike nivåer innenfor intervensjonsteoretisering i hvilke prosesser og strukturer som teoretiseres: Hvordan en intervensjon fungerer, utførelsen av den, og de psykologiske faktorene nødvendig å ta stilling til. De belyser slik den helhetlige rollen teori utspiller opp mot intervensjoner.

Implementeringsteori

Implementeringsrammeverk – PARIHS

PARIHS er et rammeverk for å guide implementering av evidensbasert praksis. De forsøker å binde sammen implementering som en funksjon av evidens, kontekst og fasilitering. De ser disse elementene som å ha dynamiske og samtidige relasjoner i implementeringen. Implementering av evidensbasert praksis er blitt ansett som en funksjon av tre kjerneelementer: Naturen i forklaring/evidens, konteksten forskning blir plassert i, og metoden eller måten prosessen blir fasilitert (Kitson, Harvey, & McCormack, 1998). Kitson et al. (1998) trekker frem at forskning ikke har vært entydig i hvilken som er viktigst. Og at den større vektleggingen på nivået av rigør de har observert, er ubegrunnet. Rycroft-Malone (2004) sitt PARIHS rammeverk for implementering av evidensbasert praksis bygger på de samme 3 faktorene. Det inkluderer elementer som er nødvendig for å promotere handling

basert på forskning i helsesystemer, og hvilken rolle disse tre elementene har opp mot disse (Rycroft-Malone, 2004).

PARIHS representerer et implementeringsrammeverk av typen «determinante rammeverk» og beskriver generelle typer av bestemmende faktorer som er hypotetisert å påvirke implementeringsutfall. Hver enkelt bestemmende faktor blir relatert til sine spesifikke begrensende og muliggjørende faktorer, som blir forstått som uavhengige variabler som har påvirkning på implementeringsutfallet, den avhengige variabelen (Nilsen, 2015). I PARIHS, som er i stadig utvikling, og forsøksvis inkluderer både fasilitering av de bestemmende faktorene og relasjonen mellom dem, ment til å kunne bygge opp en fullstendig implementeringsstrategi slik jeg forstår det.

Fire evalueringer av dette rammeverket er gjennomført. Den ene konkluderer med at intervensjonen burde formes av informasjon fra spesifikke situasjoner og deltagende interessenter, gjennom evidens og testing av emergerende teorier (Kitson et al., 2008a). En annen problematiserer at interaksjonen mellom evidens og kontekst ikke er gjort eksplisitt i modellen, og at den burde være en planlagt fasiliteringsprosess. At samspillet mellom deltagere, evidens og kontekst er primært for å danne en forklaring. En annen kritikk av PARIHS er at det har vært vanskelig å operasjonalisere (Stetler, Damschroder, Helfrich, & Hagedorn, 2011), at det er et uklart teoretisk grunnlag og at det er uklart hva god fasilitering ble forstått som (Harvey & Kitson, 2016). Det trekkes frem også nødvendigheten av en diskusjon om å omfavne ulike epistemologiske og ontologiske perspektiver i PARIHS (Kitson et al., 2008a).

Prosessmodeller – K2A

Prosessmodeller (Nilsen, 2015) spesifiserer steg i prosessen av overføring av forskning til praksis. Målet til prosessmodeller er å beskrive og/eller guide denne prosessen, f.eks. en handlingsmodell som guider planlegging og utføring av implementeringstiltak og/eller implementeringsstrategier for å fasilitere implementering (Nilsen, 2015). Knowledge to Action Framework (K2A) (K. M. Wilson, Brady, Lesesne, & Translation, 2011) representerer en instans av en slik prosessmodell (Nilsen, 2015). K2A beskriver tre faser: forskning, overføring og institusjonalisering og punkter for avgjørelse, interaksjoner og støttende strukturer innad disse fasene som er nødvendige for å bevege kunnskap til bærekraftig atferd. Der evaluering underbygger hele K2A prosessen. Den omfatter slik ikke bare intervensjoner spesifikt, men beskriver den fullstendige prosessen bak forskningsprogrammer, formidling, implementering av politiske tiltak, verktøy, strategier, deltagelse, støttende strukturer/faktorer i interaksjonen mellom disse osv. (Wilson et al., 2011,

s. 3). I disse fasene legger K2A vekt på input fra det praktiserende miljøet til de profesjonelle involvert i intervensjonsforskning og utvikling, for praksisbasert evidens for å underbygge effektivitet i implementering og overføring av kunnskap til produkt. Underbyggende for stegene anvendes implementeringsrammeverk (Ward, House, & Hamer, 2009) slik som PARIHS nevnt og klassiske teorier (som definert hos Nilsen, 2015) slik som diffusjon av innovasjoner (Greenhalgh, Robert, Macfarlane, Bate, & Kyriakidou, 2004). Som de selv trekker frem anerkjenner de at hver komponent i overføringsprosessen involverer mange avgjørelser som nødvendigvis medfører myriader av mindre steg enn de presisert i deres modell. Og at deres modell på papiret er lineær, men at en overføringsprosess er rekursiv og ikke-lineær. Deres opprinnelige ønske var å danne et felles språk og konseptualisering av prosessene i overføring. De trekker frem den manglende eksistens formelle mekanismer for interaksjoner mellom praktikere som utfører intervensjoner og forskerne som utvikler og evaluerer disse intervensjonene. De trekker frem forståelse av kontekst og deltagelse som sentralt i overføring, gjennom feedback og intervensjoner som forsøk på å etablere aktiviteter i sosiale systemer. I bestemmelsen av integrering av akademisk kunnskap legger de vekt på anvendelse av «evidence grading systems» (Guyatt et al., 2008), der det bestemmes om intervensjoner er klare for overføring til praksis. De mener denne handlingen er pivotal for å intensjonelt bevege seg fra forskning til praksis, og er distinkt fra mer passive forsøk, fordi den fordrer en refleksiv avgjørelse og aktivt engasjement i overføringsprosessen (E. M. Rogers, 2003).

En Teori for Agency i Implementering

Målet for implementeringsteori(er) er utviklingen av robuste sett av konseptuelle verktøy som muliggjør forskere og praktikere til å identifisere, beskrive og forklare viktige elementer av implementeringsprosessen og utfall (May, 2013a; Nilsen, 2015). May (2013b) har utviklet en implementeringsteori som danner grunnlag for forståelse av agency, med anvendelse av psykologisk og sosiologisk teori i begrunnelse for konstrukt til å forklare sosiale mekanismer. Perspektivet bygger på systemteori i vektleggingen av relasjoner og ko-konstruksjon som årsaken til at bl.a. mekanismer oppstår gjennom emergens. May (2013b) vil gjennom disse konstruktene identifisere mekanismer, spesifisere hvordan de virker, og slik definere mulige utfall. Dette gjennom probabilistiske prediksjoner i stokastiske lukkede systemer. Interaksjoner mellom betingede hendelser, stokastiske prosesser, og det agentiske bidraget fra individer eller grupper (May, 2013a).

Som May (2013b) sier, står en teori og faller på hvilken evne den har til å belyse og forklare et set av fenomener. For å utføre denne funksjonen må den tilby en generell, og

kontekstuavhengig, kognitiv modell som forenkler disse fenomenene. May (2013b) har i denne artikkelen forsøkt å danne en slik generell teori for implementeringsprosesser. Fire konstrukter anvendes: *Kapabilitet, kapasitet, potensial, og bidrag*.

Kapabilitet er muligheter som den komplekse intervensjonen presenterer. Kapabilitet forstås gjennom dimensjonen av relasjonelle muligheter. Den er avhengig av evnen agenter har til å operasjonalisere en kompleks intervensjon gjennom bearbeidbarheten (workability) og integreringen innad et sosialt system. Den består av:

1. *Bearbeidbarhet*: De sosiale praksisene som agenter utfører når de operasjonaliserer en kompleks intervensjon innad et sosialt system, og karakteriserer interaksjonen mellom brukere og komponenter i en kompleks intervensjon.
2. *Integrering*: Linken agenter skaper mellom sosiale praksiser av komplekse intervensjoner og elementer i det sosiale systemet hvor den er lokalisert, og karakteriserer interaksjoner mellom konteksten for anvendelse og av komponentene i den komplekse intervensjonen.

Kapasitet representerer sosial-strukturelle ressurser tilgjengelig for agentene. Dette inkluderer viktige dynamiske elementer som kan defineres som et set av dimensjoner knyttet til konstruktet: Sosiale normer, sosiale roller, materielle ressurser og kognitive ressurser. Inkorporeringen av komplekse intervensjoner innad et sosialt system avhenger av agents' kapasitet til å samarbeide og koordinere deres handlinger. Implikasjonen av dette er at komplekse intervensjoner blir anordnet normalisering til praksis hvis det sosiale systemet hvor det er lokalisert tilbyr en normativ og relasjonell kapasitet – hvor gjennom agentene anvender sine ressurser, samarbeid og koordinerer deres investeringer og bidrag til dets anvendelse. Hvis kapasitet ikke kan bli vedlikeholdt vil den komplekse intervensjonens «embededness» være truet ettersom dets kontekst for handling dekomponeres.

Potensial representerer sosial-kognitive ressurser tilgjengelig for agenter. Potensialet for agency (Emirbayer, 1998) og motivasjon (J. S. Eccles & Wigfield, 2002) er i seg selv nødvendige forgjengere for dynamikken og de «emergent» betingelsene i åpne systemer. Psykologiske teorier spiller en viktig rolle i å konseptualisere hvordan potensial er en forutgående betingelse for implementering og er linket til agency (Ajzen, 1991; Bandura, 1977; Fishbein et al., 1992). Konstruktet potensial definerer et startpunkt for å forstå de forutgående betingelsene for en implementeringsprosess. I en kontekst av potensial som en egenskap ved individuelle medlemmer av det sosiale systemet, gir det mer mening å tenke på

kollektive prosesser. Konstrukter som «organizational readiness» eller «readiness for change», forstått bl.a. gjennom endringsvalens og endrings-«efficacy» (Weiner, 2009).

Omsettelsen av kapasitet til kollektiv handling avhenger av agentenes potensial for å iverksette den komplekse intervensjonen. Vi kan tydelig definere to overføringsmekanismer som former nøkkeldimensjonene til konstruktet (potensial):

- *Individuelle intensjoner:* Agentenes villighet til å omsette individuelle oppfatninger og holdninger til atferd som er sammenfallene, eller ikke, med systemets normer og roller. De rammer inn individuell motivasjon til å delta i en kompleks intervensjon.
- *Delt engasjement/forpliktelse:* Agentenes villighet til å omsette delte oppfatninger og holdninger til atferd som er sammenfallende, eller ikke, med systemets normer og roller. De rammer inn delt engasjement for deltagelse i en kompleks intervensjon.

Implikasjonen av dette er at komplekse intervensjoner er anordnet for normalisering til praksis hvis agentene både individuelt har til hensikt og kollektivt deler et engasjement/forpliktelse til å operasjonalisere den i praksis. Hvis potensialet ikke kan bli vedlikeholdt, vil den komplekse intervensjonens «embededness» være truet av at agents engasjement/forpliktelse trekkes tilbake.

Bidrag representerer hva agenter gjør for å implementere en kompleks intervensjon. Implementeringen av komplekse intervensjoner avhenger av agents kontinuerlige bidrag til å drive den fremover.

Introdusere Teori i en Prosessmodell

Med fokus på intervensjoner som teoridrevet er det nødvendig med en forståelse av hvordan teori kan introduseres. Pawson (2013) bygger en atferdsmodell for intervensjoner i Realist Evaluation (som bl.a. har utgangspunkt i Bhaskar og kritisk realisme) for hvordan teori kan inkluderes til å forklare utviklingen i implementering. Hans fokus er evaluering gjennom et «realist» perspektiv, der man bygger opp sammenhenger mellom kontekst, mekanisme og utfall. Hans perspektiv er at evalueringen skal informere den kontinuerlige prosessen i implementering, og at man gjør dette ved å anvende teorier som forklaring av hvordan deltagerne i intervensjonen gjør valg på veien mot inkorporering av hva intervensjonen tilbyr i sin atferd og selv tar over tilpasningen av den til sin praksis eller kontekst. Han beskriver denne prosessen som temporal overgang fra «ut-gruppe» til «inn-gruppe». Disse stegene vil til dels avhenge av hva som skal implementeres, men følger i prinsippet de samme stadiene. Formålet med atferdsmodellen er å danne en basis for hvordan teori kan introduseres for å

forklare overgangen fra steg til steg, og hvilke mekanismer som påvirker de ulike situasjonene. Selve prosessen av implementering styres av en programteori – en teoretisk og empirisk forståelse av hvordan de skal oppnå utviklingen fra steg til steg – som underveis informeres og endres av emergerende teori. Den representerer et forsøk på å danne et grunnlag for gjenbrukbare konsepter og anvendelse av middle range teorier, her forstått opp mot psykologien. Altså generelle psykologiske konsepter eller konseptuelle plattformer, som f.eks. hvilken orientering individet har til intervensjoner i utgangspunktet. Der anvendelsen av middle range teorier representerer fokuset på å bevege seg bort fra «grand theories» med ubegrenset generaliserbarhet, til anvendelsen av teorier som forklarer atferden eller valgene i den spesifikke situasjonen. Dette vil medføre anvendelse av teorier som kan knyttes opp mot konteksten den er en del av, men som fortsatt opprettholder et abstraksjonsnivå slik at det kan belyses fra andre teoretiske perspektiver. I motsetning til hva han mener har vært tilfellet innad etnografi, der generalisering blir forsøkt unngått.

Programteoriens anvendelse har slik to essensielle komponenter i Pawson's perspektiv, en konseptuell og en empirisk. Den representerer en eksplisitt teori eller modell for hvordan programmer forårsaker det intensjonelle eller observerte utfallet, der evalueringen og prosessen (i hvert fall) delvis guides av denne modellen (eller overvåkes, jf. aksjonsforskning). Den representerer slik en kausal modell.

Diskusjon

Perspektivenes sammenheng

Ut i fra problemene presentert anses det som nødvendig å undersøke hvordan kunnskap kan anvendes i praksis. Det tar flere former:

(1) Det ønskes å unngå problemet i reifisering. Dette problemet forstås som et resultat av at psykologiske konsepter, modeller og begreper ofte forstås å korrespondere med virkeligheten. Her ses det på hvilke muligheter for hvordan anvendelsen av teorier kan være med å hindre at modellene forstås uavhengig av det sosiale systemet det forsøker å forklare. Teoriene må forstås i den sammenhengen de forsøker å forklare. Det betyr her at de må artikuleres på en måte som tar opp i seg egenskapene til subjektene og strukturen den blir anvendt til å forklare. Hvordan tiltak er meningsfulle for de det gjelder, hvilke resonnerer som ligger bak deres handlinger, og hvordan de forstår sine muligheter til å handle innenfor de begrensningene organisasjonen og intervensjonen setter. Teoriene forsøker slik å forklare hvorfor menneskenes behandling og forståelse av intervensjonens tiltak er det som leder til utfallet, og ikke introduksjonen av tiltaket i seg selv. Dette ses som en mulighet for å skape en felles enighet mellom forsker og praktiker om hva som er «virkelig», slik Weick (2001)

trekker frem. Teoriene må anvendes på en måte som forsøksvis forklarer årsakene til de utfallene en observerer, eller ønsker å oppnå.

(2) Å bruke teoriene til å forklare årsaker slik nevnt forstås også som et problem. Det er her kritisk realisme trekker frem at vi må se på muligheter for å forstå epistemologi og ontologi annerledes. Hvis vi forstår hendelser gjennom korrelasjoner og hendelsene som forutgikk dem mister vi av syne både de sosiale interaksjonene som ga opphav til hendelsen og mekanisme som ga opphav til dem. Mekanismene peker nettopp mot det usynlige som skjer når individer fortolker strukturen og sine muligheter rundt seg, og slik kommer opp med løsninger på sine praktiske problemer. Hendelsene som forutgikk et utfall vil ofte være annerledes fra intervensjon til intervensjon, og dette blir slik en dårlig innfallsvinkel til å forstå kausalitet. Kritisk realisme fremsetter slik en mulighet for å forsøke å artikulere disse mekanismene som ga opphav til hendelsene, der de i større grad kan være gjeldene for andre intervensjoner. Usikkerhet kan være opphavet til motstand, selv om hva usikkerheten omhandler ikke er den samme. Dette omhandler i stor grad relasjoner, mellom deltagerne i intervensjoner og handlinger, intervensjonens tiltak og deltageres handlinger, eller mellom deltagerne selv.

(3) Det er slik nødvendig med en forståelse av hvordan vi skal forstå slike relasjoner. Kritisk realisme tar her utgangspunkt i emergens; at det oppstår egenskaper gjennom disse relasjonene som ikke besittes av delene (strukturen eller enkeltpersonen). Det er altså i relasjoner at det oppstår egenskaper eller krefter som kan påvirke menneskenes handlinger eller bestemte hendelser. Mennesket er f.eks. situert på den måten at det er gjensidig avhengig med mulighetene i sitt miljø. For å forstå hvordan disse relasjonene besitter egenskaper og krefter tar kritisk realisme i bruk begrepet mekanisme. De er ikke bare avhengig av menneskenes refleksjon, men også av de objektive karakteristikene i deres miljø. Sånn sett gjør utfører de både begrensninger og danner muligheter for deltageren til å handle. Ved at mekanismene ikke er synlige er det fra hendelsene og handlingene vi må utlede dem. Dette gjør det nødvendig å anvende en annen slutningsprosess enn induksjon og deduksjon, nemlig abduksjon. Vi må utlede en tentativ forklaring på hvorfor hendelser eller handlinger skjedde fra det som oppstod i relasjonen mellom deltagerne og strukturen rundt (mekanismen). Dette formuleres som en mekanismes aktualisering, den eksisterer transfaktisk, men vi kan bare finne fram til den gjennom observasjonene vi gjør. Siden de sosiale relasjonene mellom individer også vil endre seg, og de vil kunne endre strukturene rundt dem til å f.eks. muliggjøre nye handlinger, vil det ikke eksistere en lovmessighet til hvilket utfall mekanismene får. De kan reproduseres eller transformeres, slik Archer (1995) formulerer i sin

modell. Archer (1995) trekker samtidig inn den psykologiske prosessen nødvendig å forstå gjennom psykologiske teorier: den interne samtalen av refleksive vurderinger og refleksiv prestasjon.

(4) Å formulere denne psykologiske prosessen angår både forsker og praktiker eller deltager. Det er fordi begge er en del av prosessen i å anvende kunnskap i intervensjonen og slik anvender bevisste og ubevisste teorier til å forstå og utlede handlinger i den bestemte situasjonen. Det blir slik nødvendig å undersøke hvordan de kan artikulere psykologiske teorier til forståelse av sin partikulære kontekst. Her argumenteres det for at det er nødvendig med felles gjenbrukbare konseptuelle plattformer, som kan fungere på tvers av de større teoretiske rammeverkene anvendt i intervensjoner (May, 2013b; Pawson, 2013). Med det utgangspunkt at dette er en felles prosess, argumenteres det videre for at det er nødvendig å forstå relasjonen mellom teoriene brukt til å forklare og dem som anvender dem (forskeren og praktikerens). Dette blir her nødvendig å forstå i utførelsen av aksjonsforskning, som er utgangspunktet for utførelsen av en slik studie her formulert.

(5) Det er i denne sammenheng at vi møter problemet i ulik oppfatning av selve fenomenet problemet eller muligheten forsøkt løst mellom deltagerne og/eller forskeren. De vil besitte ulik kunnskap, ulike antagelser, og ulik forståelse av fenomenet. Det er her Action Science (Argyris & Schön, 1974) utleder en forståelse av denne problematikken som resulterer av at antagelser og forklaringer (teorier-i-bruk) deltagerne besitter ikke blir konfrontert. Å konfrontere antagelsene som ligger bak teorier og handlinger blir forsøkt undersøkt basert på dens prinsipper om dobbelt-løkke læring (modell 2). Dette leder til et spørsmål om hvordan denne prosessen angår selve teoriene anvendt til å forklare årsaker i den bestemte konteksten. Selve forskningsprosessen må også ses i lys av slik konfrontasjon med antagelser og forståelser, og slik programteorien.

(6) Det argumenteres for at det er nødvendig for anvendelse av en programteori, og teorier generelt, å ha en grundig forståelse av fenomenet det undersøker. Forståelsen av fenomenet er grunnlaget til å forklare aspektene ved kausalitet som muliggjort i konteksten fenomenet er en del av (Archer, 1995; Coughlan & Coughlan, 2010; Houston, 2010; Merton, 1968; Pawson, 2013). Det blir slik nødvendig å redegjøre for hvordan perspektivene her presentert, representerer en løsning på problemet. Problemet som et fenomen blir her forstått som tilhørende både anvendelsen av kunnskap i praksis og utviklingen av den, til å danne grunnlaget for rigør-relevans gapet i samfunnet og i organisasjoner. Rigør-relevans gapet ble sett å resultere fra individualisert anvendelse av teori, hvilke fenomener som undersøkes av forskere som et resultat av bl.a. hvilke krav angår publisering, at den manglende evnen

tradisjonelle vitenskapelige metoder har i å adressere årsaker og kausalitet gjør at slik spørsmål forblir uadressert vitenskapelig (Bhaskar, 1975), at det er manglende broer for gjensidig informering mellom praktikere og akademikere som følge av ulikheten i vitenskapelig og praktisk sjargong (Anderson, 2007), reifisering som nevnt, og en felles forståelse av hvordan hendelser ender opp som noe vi anser som «virkelige» (Weick, 2001).

(7) Det er med dette utgangspunktet at det også forsøksvis besvares hvordan forskning og evidensbasert praksis kan ta et etisk utgangspunkt og ta sikte på å bygge opp under menneskets evne til å gjøre endringer i samfunnet. Fordi problematikken i rigør-relevans gapet leder til at sosiale årsaker og ulikheter potensielt ikke blir adressert.

Ut i fra perspektivene her presentert anser man det som nødvendig å ta et nytt filosofisk utgangspunkt for anvendelse av psykologisk kunnskap og undersøkelse i intervensjonens utforming, implementering og evaluering. Problemene trukket frem med grunnlag i kompleksitet og åpne systemer har implikasjoner for hvordan vi kan få kunnskap om fenomenet vi undersøker. Hvordan kan dette forstås som grunnlag for en intervensjonsmodell?

Kritisk Realisme's felles historie med Aksjonsforskning

Kurt Lewin hadde sitt utgangspunkt i pragmatismen, og da Dewey sin form. Det var også en av kildene til kritisk realisme. En fortsettelse av den amerikanske pragmatismen, Peircean pragmatisme (Peirce, 1905), var også hva Durand og Vaara (2009) fremmet som den nye tilnærmingen i forklaring av kausalitet som svar på kritikken av positivistiske og sosialkonstruksjonistiske forskningsdisipliner. Durand og Vaara (2009) så to hovedfordeler ved denne pragmatismen: At den i motsetning til positivismen gjenkjente at man ikke kan fullstendig separere observasjoner av hendelser fra den meningsfylte fortolkningen av dem. Og som fortrinn over kritisk realisme, at den abduktive metodologien genererer kunnskap som «ikke er objektiv i tradisjonell forståelse, men er kontekst-spesifikk og avhengig av perspektivet til forskeren» (s. 1249). Som Mingers og Standing (2017) sier, er begge disse poengene akseptert av, og sett som en del av, kritisk realisme. Kritisk realisme sin metodologis baserer seg faktisk på abduksjon, selv om det generelt sett blir kalt «retroduksjon» av Bhaskar.

Durand og Vaara (2009) konkluderer med fire betingelser som er konstituerende for grunnlaget til kausalitet: 1) Kausalitet må bli adskilt fra konstante sammenstillinger og statistiske assosiasjoner. 2) Kausalitet resulterer fra komplekse interagerende mekanismer. 3) Viktigheten i at intervensjoner som konstituert fra sosiale aktører blir tatt stilling til. 4) Kausale forklaringer har instrumentell verdi avhengig av deres forklaringskraft (jf. Kurt

Lewin's «det finnes ikke noe så praktisk som en god teori»). Som også er forenlig med kritisk realisme (Mingers & Standing, 2017).

For å gå tilbake til begrepet abduksjon trukket frem av Durand og Vaara (2009), og som konsept anvendt av Peirce (1958). Dette var den tredje formen for logikk, komplementær til induksjon og deduksjon. «Abduksjon består av å studere fakta og utarbeid en teori til å forklare dem» og «abduksjon er prosessen i å forme en forklarende hypotese» (Psillos, 2009, p. 5.145; 145.171). I abduksjon begynner vi altså med en partikulær forekomst som muligens er uforventet, eller ikke er på linje med daværende teorier, og så ser for oss en mulig teori eller hypotese som kan forklare hendelsen. Slik beveger vi oss ikke fra empiriske eksempler til generelle regler (induksjon), eller fra regler eller lover til konsekvenser (deduksjon). I stedet genereres en plausibel forklaring. I kritisk realisme, er den partikulære formen disse hypotesene tar, potensielle generative mekanismer, som, hvis de eksisterer, ville kunne forklare de observerte hendelsene.

Det kan også trekkes frem, at i 1938 skrev Dewey: «Rasjonelle operasjoner vokser frem av organiske aktiviteter, uten å være identisk med det de springer ut av». Dette er ikke ulikt forståelsen av emergens anvendt i dag. Det eksisterer altså en delt bakgrunn og overlapp mellom kritisk realisme og pragmatismen, som gir en innfallsvinkel til å forstå dens relevans for aksjonsforskning og Action Science. Et annet sentralt aspekt skal den kunne anvendes i intervensjoner opp mot psykologiske forståelser, er dens relevans for psykologien. Jeg vil gjennomgå sistnevnte aspekt på basis av det presentert, før jeg beveger med over på dens anvendelse.

Kritisk Realisme sin Relevans for Psykologi og Implementering

Metafysikk og psykologien. Som Hibberd (2014) argumenterer opp mot prosesser i psykologi, må psykologien i dens stadige utvikling ta hensyn til det metafysiske grunnlaget for introduksjon av nye konsepter. Hun mener mye av litteratur som angår psykologiens konseptuelle forvirring og splittelse forblir uviten om, eller motvillig for å ta i betraktning, den essensielle rollen som metafysikk har i å adressere slike spørsmål. Metafysikk involverer hva det betyr å være og å bli, altså, hva som må bli involvert for at noe skal skje. Følgelig tilhører metafysikken de fenomenene som psykologien studerer. Hvis vi forstår bestanddelene til tilværelsen som komplekse nettverk av situasjoner som endres over tid gjennom et dynamisk samspill mellom parter er det mulig å utlede et sett av metafysiske kategorier som utgjør de ontologiske betingelsene nødvendig for at noe skal skje, inkluderende bio-psyko-sosiale prosesser. Disse betingelsene for eksistens er stedfortredere for kunnskap generelt og de medfører elementer som ekskluderer konseptuelle feil. Det er en logikk til de metafysiske

kategoriene som en hvilken som helst teori, modell, eller metode i psykologi burde observere. Denne logikken har stor betydning for relasjoner (relationality). Og det fremgår en viss dissonans under overflaten av psykologiens «det blir gjort stadige fremskritt», der konseptualiseringen av en rekke temaer er i strid med dens logikk i relasjoner ifølge Hibberd (2014). Disse temaene inkluderer typer av avhengighet og konseptet «å konstituere», representerende kognisjon, reifisering, mening, autoriteten eller fortrinnet gitt målbarhet, kvalitativ forskning, og kausalitet. Hvis psykologien skulle tatt metafysikk alvorlig, ville den ikke begynne med metode (som historisk sett har vært tilfellet), men med betingelsene for eksistens. Disse betingelsene gir begrunnelsen for hermeneutisk undersøkelse og kvalitativ forskning i psykologi. De er det fundamentale motstykket til konseptuell forvirring og disiplinær fragmentering – de forener (Hibberd, 2014).

Kritisk realisme forsøker nettopp å besvare disse spørsmålene. Flere av problemene satt fram av Hibberd (2014), ang. konstitusjon, reifisering, mening, kausalitet, ulike forståelser, anvendelse av teorier, og fortrinnet gitt målbarhet, blir her adressert i konteksten av implementering av intervensjoner. Kritisk realisme gjennomfører dette ved å åpne for den vitenskapelige behandlingen av et genuint internt. Dette har implikasjoner for hva psykologien skal være.

Kritisk realisme og psykologien. Kritisk realismes mulighet til å inkorporere psykologien er i mindre grad diskutert, men er undersøkt i Maree (2017) og sammenlignet med evnen til Antonian's situasjonelle realisme hos Hibberd (2010). Deres kritikk bærer likhet i så måte at de argumenterer for en mer (annen) naturalistisk inkorporering av psykologien. Naturalisme i det psykososiale domenet er også målet til Bhaskar, men anerkjenner: (a) Samfunnsvitenskap og psykologien som konsept-konsept avhengig, slik relativt vedvarende men i essens åpen. (b) At den psykososiale realiteten er dominert av den konstituerende naturen til det sosiale, og den sammenvevde naturen til sinnet som forsøker å forstå sine egne konstruksjoner. Og konseptavhengigheten til intellektuelt arbeid om det «intransitive» domenet (det uavhengig av sinnet) gjør det feilbarlig, korrigerbart og reviderbart. Kritisk realisme ligger på samme nivå med sin forestilling om generative mekanismer, men testes empirisk som forklarende modeller av psykososiale fenomener. (c) Sinnets uavhengighet som ontologisk, og at kunnskap, kulturelle produkter og andre sosiale artefakter er feilbarlige intellektuelle produkter av mennesker som erfarer, forstår og snakker om sin realitet.

I oppsummeringen av bidraget til Kritisk realisme hos Fleetwood og Hesketh (2010, s. 206-207), kan man se at det er en filosofi som retter seg inn mot den formelle prosessen i

utvikling av kunnskap, og hvordan forskere og praktikere kan forstå og prøve å artikulere sin virkelighet. Den sier videre ingenting om hvordan dette skal gjennomføres i praksis, og hvilken kunnskap som skal etableres, innholdet i den, og hvordan den skal anvendes for å oppnå mål. Som Bhaskar (1975, s. 29) selv sier: «vi kan ikke bestemme som filosofer «hva»'et til psykologien, men bistå med meta-teorien for den psykologiske vitenskapen». Kritisk realisme er slik bedre forstått som et forsøksvis svar på mekanismen i overføring mellom praksis og teori og spørsmålet om en delt forståelse av virkeligheten slik Weick (2001) trekker frem.

Rigor-relevans problematiseringen setter også spørsmål ved hvordan forskeren eller praktikerens med akademisk kunnskap går inn og arbeider i den aktuelle konteksten. I den sammenheng blir det et spørsmål om forskeren innretter seg som en autoritet i en sosial setting eller orienterer seg mot deltagerne i f.eks. intervensjonen. Hvordan skal de ulike agentene i intervensjonen inkluderes, og hvilke hensyn til skal tas i den sammenheng. Her oppstår spørsmål om verdigrunnlaget for forskningen, hvordan kunnskapen skal gagne agentene. For å underbygge relevansen i forskning er det satt fokus på å oppnå en delt forståelse i organisasjonen (Kleinman & Serfaty, 1989; Langan-Fox, Code, & Langfield-Smith, 2000; Mathieu, Heffner, Goodwin, Salas, & Cannon-Bowers, 2000). F.eks. delt forståelse av intervensjonens elementer, og nødvendigheten av kollektiv deltagelse for å oppnå dette (Nielsen & Miraglia, 2016). Et perspektiv som reflekterer slike fokus er aksjonsforskningen, med sitt utgangspunkt i pragmatismen, og hvordan forskning skal være demokratisk og i folkets tjeneste (f.eks. Kurt Lewin og John Dewey).

For å forstå hvordan perspektivene presentert forsøker å løse problematikken beskrevet kan det være nyttig å se dem direkte relatert til praksisen og anvendelsen av kunnskap i intervensjoner. Kritisk realisme representerer det filosofiske utgangspunktet og aksjonsforskning den utførende metoden. Kritisk realisme og aksjonsforskning kan også forstås som relatert til hverandre, der de underbygger et felles mål.

Aksjonsforskning Kombinert med Kritisk Realisme

Kritisk realisme har i større grad blitt anvendt og formalisert innenfor organisatoriske case studier (Fleetwood & Ackroyd, 2004). Dette henger samme med målet om å utføre teoretiske generaliseringer gjennom en enkeltcase. Man anser kunnskap å være sosialt og historisk kontekstualisert, en epistemisk relativisme (Fleetwood, 2004).

Aksjonsforskning inkorporer på mange måter de samme fokusene her formulert: læring i organisasjonen ved å gjøre implisitt kunnskap eksplisitt, kunnskap som sosialt og historisk kontekstualisert, informere praksis, en felles praktiker-akademiker forståelse av hva

som er «virkelig», og en bro for informasjonsutvikling, og syntetisering av pragmatikk, etikk og moral (Bradbury & Reason, 2003). De to perspektivene har videre tradisjonelt vært frakoblet (Ram, Edwards, Trevor Jones, & Kiselincev, 2014), reflektert i aksjonsforskningens manglende interesse for metodologi og kritisk realismes distanse fra «down-to-earth» intervensjoner som i aksjonsforskning (Drummond & Themessl-Huber, 2016). Kompatibiliteten mellom aksjonsforskning og kritisk realisme er videre godt begrunnet (Houston, 2010). En svakhet ved flere former av aksjonsforskning er at alle perspektiver skal vurderes (S. Porter & Shortall, 2009), hvor alle aktørers historier blandes til en flytende konsensus uten referansepunkt. Virkelige kausale strukturer blir neglisjert, og innfallsvinkelen operer på det empiriske nivå (Vincent & Wapshott, 2014). Det har i kontemporær aksjonsforskning blitt satt større fokus på de underliggende filosofiske antagelsene (Munn-Giddings & Winter, 2013) for slik å underbygge validiteten og bidraget til tilnærmingen.

Kritisk realisme kan representere en måte å forsone spenningen mellom meningsdannelse og kausalitet i aksjonsforskning (Friedman & Rogers, 2009). Der kritisk realisme har potensialet til å fungere som en metateori i så måte at den hjelper forskeren og deltageren til å granske deres pre-eksisterende antagelser, og «teorier i bruk» (Argyris & Schön, 1997). Ved å ta i betraktning resonnementene til deltagerne, deres refleksjoner om hvilke muligheter og begrensninger de har i den strukturen de er en del av, kan vi utforme en forståelse av deres kraft i å opprettholde eller transformere egenskaper i strukturen rundt dem. Intervensjonens tiltak representerer en instans av denne strukturen, og vi kan slik danne en forståelse av interaksjonen mellom intervensjonens tiltak og hvilke handlinger det leder til hos deltagerne. Hvordan deres forståelse og resonnementer opp mot hva intervensjonen tilbyr leder til potensielle handlinger som kan imøtekommes. Kritisk realisme opererer her som en kausal teori som knytter sammen deltagerens persepsjoner med hittil uvisse aspekter ved deres resonnering, atferd og miljø (Friedman & Rogers, 2009). Ved at man undersøker og artikulere også de implisitte teoriene bak handlinger kan de forstå de genererende mekanismene som ligger bak dem. Det blir artikulert en forståelse av hvordan organisasjonen eller intervensjonen bidro til deres resonnementer og handlinger, og hvordan deres handlinger også bidro til å opprettholde eller endre problematikken.

Gjennom artikuleringen av implisitte teorier sett i sammenheng med intervensjonens egenskaper ser vi kritisk realisme sin relevans for Action Science. Den interne samtalen rommer muligheten til å operasjonalisere en artikulering av de personlige «modellene» i Action Science. Den interne samtalen går på tvers av selv-kunnskap (egen kunnskap og tanker), samfunnskunnskap (å vite hva andre tenker), og en posisjonering (å innta en posisjon

angående hva en ønsker å oppnå). Legitimiteten av dette agentiske prosjektet kan slik undersøkes ved å vurdere de underbyggende forklaringene for dets rettferdiggjøring (Fleetwood & Hesketh, 2010). Legitimiteten og rettferdigjøringen er sentral i undersøkelsen gjennom Action Science, hvor både de individuelle teoriene-i-bruk og de uttalte teoriene ses opp mot det man finner i den kollektive artikuleringprosessen.

Kritisk realisme representerer grunnlaget for denne kollektive artikuleringprosessen. Kunnskapen fra denne prosessen forstås som korrigerbare, og kritisk realisme fremmer at forskeren jobber med subjekter som representerer ulike holdepunkt. Potensialet ved at dette gjennomføres med kritisk realismes ontologiske utgangspunkt, er at man forsøker å artikulere mekanismer som tilskrives en ontologisk status. Man beveger seg videre fra å se hvordan ulik persepsjon og meningsdannelse leder til handling, til å undersøke om det er objektive kriterier i situasjonen som betinget dem. Slik «blir objektivitet signifikant som en avsats for handling i tjeneste for dialog og debatt, og for transformasjon» ifølge (Morgan & Olsen, 2015, p. 107). Kritisk realist aksjonsforskning tilbyr den praktiske konteksten for å realisere denne unnfangelsen av objektivitet. Objektivitet danner slik broen mellom subjektiviteten til subjekter og den virkelige verden, som «binder filosofisk arbeid til det daglige arbeidet til realist-forskere» (Morgan & Olsen, 2015). Det er et klart gjenkall til Kurt Lewin's ofte siterte «Det er ikke noe så praktisk som en god teori», og tittelen til Friedman og Rogers (2009) som inversjon: «Det er ikke noe så teoretisk som god aksjonsforskning».

Prosessen i aksjonsforskning har blitt presentert gjennom de tre stegene hos Coughlan og Coughlan (2010), og den kan forstås å besitte muligheten for å integrere perspektivene her tatt. Dette med utgangspunkt i teamet som jobber med planlegging, implementering og evaluering, og bygger intern kunnskap om organisasjonen (Bartunek & Louis, 1996). Det første steget representerer en innramming av problemet (Coughlan & Coughlan, 2010). Her forstått gjennom å etablere en kausal og mekanistisk forståelse av fenomenet undersøkt (Merton, 1968; Pawson, 2013). For det andre etablerer den en kontekst for utøvelse av læring (D. Coughlan, 2011), hvor Action Science som metateori kan bli anvendt gjennom refleksjon over læringsprosessen. Prosessen forstås som emergent og syklisk i forståelse av problemene og utforming av handlinger til å håndtere dem (Coughlan & Coughlan, 2010), reflekterende den transformatorisk syklusen Archer (1995) setter frem. Og som Eden og Huxham (1996) setter frem må prosessen i å utforske data representere en prosess i å artikulere relasjoner og årsaker, slik kritisk realisme her er behjelpelig i. I forståelse av kontekst som begrunnelsen for handling legges det vekt på å analysere og identifisere drivende krefter bak problemet, deres potens og naturen i kravene de setter til systemet, samt hvilke valg- og handlingsmuligheter

klientsystemet besitter (Coughlan & Coughlan, 2010). De kausale kreftene kan slik bli forstått gjennom kritisk realisme. Valg- og handlingsmulighetene lar seg forstå gjennom interaksjonen mellom agency og struktur hos Archer (1995), og psykologisk potens i intervensjoner kan bli undersøkt gjennom konseptene til May (2013b). Kritisk realist aksjonsforskning har slik et ben plantet i relevans og et i rigør. Hvordan kan vi forstå den å mestre denne doble hindringen?

Rigør vs. Relevans

I forståelsen av rigør-relevans gapet i relasjon til organisasjoner trekkes det frem manglende integrerende prosesser, broer for informasjonsutvikling og beslutningsformulering som tar opp i seg både interessene til akademikere og praktikere (Anderson, 2007). Noe som også kan forstås parallelt med relevansen til vitenskapelig kunnskap og til hvilken grad praktikerer kan forstå kunnskapen opp mot sin egen praksis. Forskning og næringsliv operer bl.a. etter ulike markedskrefter og interesser knyttet opp mot samfunnsstrukturen. Flere har foreslått at det antageligvis vil eksistere naturlige gap mellom forskning og praksis, og at fokuset kan slik forflyttes fra å tette gapet til å finne mekanismer for overføring av kunnskap og læring (Anderson, 2007). At dette gapet kan komme av ulikhet i hvordan hendelser ender opp som noe vi anser som «virkelige» (Weick, 2001) eller grunnleggende antagelser og tenkemåter. Hva Wick (2001) beskriver kan være grunnlaget for hvorfor det er en ulik forståelse av hva slags kunnskap som er gyldig grunnlag for handling, hvordan den skal struktureres for å gi mening, og hvilke erfaringer man kan anvende for å underbygge en slik forståelse (Shrivastava & Mitroff, 1984; Thomas & Tymon, 1982).

Kritisk realisme representerer en tilnærming til å artikulere teori. Og aksjonslæring opprettholder en nærhet til praksis, men blir forflyttet opp på et nivå av kausale strukturer i det teoretiske arbeidet. Det kan argumenteres for at aksjonsforskning gir kritisk realisme muligheten for å grunne idealer i praksis, og at analyse og forklaring kombineres med logikken i praksis (P. J. Rogers, 2008). Kritisk realisme gir ansvaret i forståelse av kausalitet til deltagerne selv, forstått i sammenheng med større strukturer, og tilbyr begreper for å artikulere en slik forståelse (Friedman & Rogers, 2009). Kombinasjonen hjelper til med å overkomme «de doble hindringene i relevans og rigør» (Van de Ven, 2007, p. 34), ved å anvende de ulike kunnskapsbasene til akademikere og praktikere, og motgå subjektivismen og instrumentalisme gjennom sitt ontologiske fundament (Ram et al., 2014).

Som Weick (2001) påpekte, forstås naturen i problematikken enkelt sagt som tilknyttet en besvarelse av hvordan hendelser ender opp som noe vi anser som «virkelige». Det er her kritisk realisme gjør seg gjeldende med en ontologi som åpner for en formalisering av

usynlige mekanismer og emergens i forklaring av hendelser. En slik forståelsen av hva som er «virkelig» i kritisk realisme ligger nærmere hvordan både forskere og praktikere jobber i praksis, bl.a. ifølge Mingers og Standing (2017). Hvis dette introduseres innenfor deltagende forskning av typen aksjonsforskning reflekterer det behovet nevnt for å ta hensyn til de underliggende filosofiske antagelsene i aksjonsforskning, for slik å underbygge validiteten og bidraget til tilnærmingen til slike studier i en akademisk kontekst. Det tar også stilling til kritikken av at samarbeidende forskning fokuserer på det kortsiktige i prosessene, og meningsdannelse fremfor kausalitet (Hodgkinson, Herriot, & Anderson, 2001).

Med utgangspunkt i forståelsen av problematikken, og hvordan perspektivene presentert forsøker å løse dem, vil jeg nå gå over til hvordan dette kan utføres i en intervensjon. Det tas utgangspunkt i en forståelse av kausalitet som tar for seg intervensjonens elementer og subjektene som approprierer dem til sin praksis. Hvis slik kausale forklaringer skal være styrende for overføringen fra teori til praksis i en intervensjon, må vi forstå hvordan dette kan gjennomføres. Jeg vil her presentere konsepter som åpner for muligheten å introdusere perspektivene presentert, først i en modell for en intervensjons utvikling og så i programteorien som styrende for implementering.

Programteori og Evaluering

Prosesskunnskap

Som en intervensjonsmodell med utgangspunkt i prosessperspektivet er fokuset å gå inn i konteksten, og undersøke hvordan og hvorfor problemet oppstår (emergerer, utvikles, gror eller avsluttes over tid). Dette undersøkes relatert til tid, hvor en forsøker å belyse rollen til spenninger og motsigelser i det drivende mønstre av endring, og vise hvordan interaksjoner på tvers av nivåer bidrar til endringer. Hvor dette forstås gjennom mekanismeperspektivet, der konfigurasjoner av mekanismer ender i bestemte tendenser. Prosess-studier kan også finne frem til dynamiske aktiviteter underliggende vedlikeholdelse og reproduksjon av stabilitet. Her forstått gjennom agentenes resonnementer og handlinger i sosial transformasjon. Det fokuseres på empiriske og utviklende fenomener, og bygger på teoretisering som eksplisitt inkorporerer temporal progresjon av aktiviteter som elementer av en forklaring og forståelse (Langley, Smallman, Tsoukas, & Van de Ven, 2013)

Temporal Bracketing. Forklaringer trenger en «generisk historie», og slike historier kan bli forstått som prosessteorier (Pentland, 1999). Det tas her utgangspunkt i hva Langley (1999, p. 703) benevner «temporal bracketing» i hvordan teorier kan bygges fra caser. Tanken er å forsøke å bygge en teori ut i fra studien, som står alene som en analytisk enhet.

Teoribyggingprosessen skjer gjennom rekursiv syklus mellom case data, emergerende teori,

og senere ekstern litteratur. Prosessen dekomponeres inn i faser, for slik å fange mekanismer av temporal evolusjon. Fasene representerer kontinuerlige/sammenhengende episoder separert av diskontinuiteter/uregelmessigheter. Det tas utgangspunkt i suksessive «perioder», der disse periodene ikke har en partikulær teoretisk/konseptuell signifikans. De er ikke «faser» i så måte at de er forutsigbare sekvensielle prosesser, men en måte å strukturere beskrivelsen av hendelsene. De er enheter for analyse på tvers av tid, for å utforske gjentagelse av prosessuell dynamikk (Bizzi & Langley, 2012; Langley, 1999). Ifølge Tsoukas (1989) og Van de Ven (1992) er den sentrale muligheten til temporal bracketing dets kapasitet til å muliggjøre identifisering av spesifikke teoretiske mekanismer som gjentar seg over tid. Temporal bracketing representerer slik bracketing i så måte at alt annet enn det temporale aspektet legges vekk.

Pawson og Realist Evaluation

I hensyn til prosessperspektivet og «temporal bracketing» tas det her utgangspunkt i Pawson (2013) sin forståelse av utviklingen i intervensjoner. Det settes her fokus på først å gjøre en bestemmelse av type intervensjon for å unngå at man starter fra «scratch». Intervensjoner er et bredt begrep, men grupper intervensjoner kan antas å besitte felles karakteristikk og egenskaper. Selve modellen er ment å fungere som et akkumulativt punkt for introduksjon av psykologisk teori i forståelse av intervensjonen. Pawson (2013) tar selv utgangspunkt i kritisk realisme i forståelse av mekanismer. Og det er to sentrale poeng han forsøker å motgå i utviklingen av sin forståelse av evaluering av intervensjoner:

Det første er å unngå at intervensjoner som følge av den enorme mengden teori og modeller har ledet til for mange intervensjoner starter fra «scratch» og fokusert på bestemmelse av om modellen eller teorien «stemmer», et fokus på utfallet. Dette har gjort det vanskelig å etablere kunnskap om «hvorfor, hvordan og for hvem» ulike intervensjonstiltak har fungert. Og at det har vært vanskelig bl.a. på grunn av bredden og differansen mellom perspektivene å danne akkumulativt punkt for kunnskap som kan anvendes i nye intervensjoner.

Det andre er å besvare spørsmålet om tilnærming til kompleksitet. At perspektivene som forsøksvis omfavner kompleksitet i sin helhet gjennom metode og metodologi er feilslått. Dette være seg gjennom komplekse modeller utviklet på basis av avanserte statistiske analyser eller systemperspektiver (system teori eller kompleksitetsvitenskap) hvor ikke-lineære modaliteter (feed-back løkker etc.), «wicked» problemer og konseptuelle systemer introduseres som skal ta for seg et komplekst problem i sin helhet. Systemtenkning som skal ta for seg systemer i sin helhet møter sin «nemesis» når systemene blir uendelig komplekse.

Et tilleggsproblem er de nesten uendelige versjonene av tilnærminger gjennom systemperspektivet. Som en gammel vits i kompleksitetsteori miljøet går: Det er så mange variasjoner av systemtenkning at man umulig kan vite hvor man skal begynne.

Et eksempel på førstnevnte er den anerkjente guiden til UK Medical Research Council (MRC) om «Utvikling og evaluering av komplekse intervensjoner» (MRC, 2008). For å ta et sitat fra MRC: «Forsker/undersøker trenger å være klare på hvor stor endring eller adaptering de vil vurdere som tillatelig. Enhver variasjon i intervensjonen trengs å registreres, uavhengig av om den var med intensjon, slik at gjengivelsen kan bli vurdert i relasjon til graden av standardisering påkrevd fra studiens protokoll» (MRC, 2008, p. 14). Det er perspektivet i denne intervensjonsmodellen snudd på hodet. En slik slutning sitert krever at forskeren/undersøkeren forstår utførelsen av programmet som fokuspunktet. Fra et slikt perspektiv blir menneskenes resonnementer (f.eks. lederens forståelse av organisasjonen og beslutninger på basis av dette) og kompleksiteten i hvordan organisasjonens medlemmer sine preferanser og hvordan de tolker, responderer og slik tilpasser programmet til sin hverdag, sett på som avvik som kan lede til manglende fortrolighet til intervensjonen. Utgangspunktet for denne intervensjonen er at det eneste en intervensjon kan gjøre er å påvirke valgene til sine deltagere, at ingen kan stoppe deltagerne til å reflektere over deres handlinger.

Intervensjoner inkluderer menneskelige subjekter og må slik må kobles opp mot det helhetlige omfanget av menneskelige resonnementer i den gitte konteksten. Det kan som følge interaksjonen mellom agency og struktur endre de opprinnelige betingelsene som ga opphav til hvordan organisasjonens medlemmer utførte jobbene sine. Pawson (2013) konkluderer med at en ikke kan vinne en simultan empirisk forståelse av de uendelige mange vurderingene som gjør en intervensjon kompleks. En kan ikke utføre en undersøkelse inn i helheten av et system på en meningsfull måte. Det er parallelt med perspektivet her tatt, bl.a. som følge av åpne systemer og emergens fra mekanismer. Slutningen som trekkes fra dette er at: I stedet for å finne en simultan forståelse gjennom måling eller antagelsen om at den partikulære situasjonen reflekteres i en modell, er det bedre å artikulere en sosialt kausal forklaring gjennom teori og deltagerens forståelse. Dette for å besvare hvordan, hvorfor og for hvem bestemte årsaker tenderer til å produsere bestemte hendelser. Tidligere forskning og teori må tas i bruk i størst mulig grad, slik det er lagt vekt på i forhold til programteorien. Temporal bracketing besitter her de egenskapene vi er ute etter, og skaper en ramme for hvordan introduksjon kan skje i en generell forståelse av intervensjoner. Det er videre et spørsmål om hvordan dette gjennomføres.

En Intervensjonsmodell for Atferd

Som Pawson (2013) foreslår, kan man i den teoretiske og analytiske prosessen i å bygge en programteori ta utgangspunkt i hva Merton (1987) la vekt på, at første steg i vitenskapen er: Å «etablere fenomenet», fordi «det ofte er i vitenskap som i hverdagslivet slik at forklaringer kommer fra tilstander/situasjoner som ikke er og aldri var» (Merton, 1987). En metaforisk forklaring er et åpenbart eksempel på dette. Vårt første steg kan slik være å gjøre en analytisk generalisering til den generelle casen som den partikulære studien er en instans av, slik nevnt (Langley et al., 2013). Dette antas som sentralt i teoriutvikling å også veksle mot abstraksjon ved å dedusere det generelle teoretiske fenomenet som den bestemte situasjonen tilhører (Van de Ven, 2007), altså hva intervensjonen forsøker å løse. Som Tsoukas (2009) hevdet, er verdien av få-N studier (lavt antall observasjoner) dypt innebygd på dets evne til å fange situasjonens særegenhet. Dette for å svare på spørsmålet: «Hva er det som foregår her?», samtidig som man bygger på dette svaret på det bredere spørsmålet «Hva er dette en case av?» (Tsoukas, 2009). Så rike data som mulig må samles og formidles slik at den potensielle overførbarheten til teoretiske ideer kan forstås (Lincoln & Guba, 1985).

Atferdsmodellen. Den sekvensielle modellen representerer en atferdsendringsmodell for organisatoriske intervensjoner adaptert fra Pawson (2013). Den representerer et forsøk på å forstå atferdsendringen og veien fra «outsider» til «insider» i en intervensjon. Den forstås som en overgang fremfor en levering, gjennom subjektets valg og orienteringer. Innholdet i modellen er av mindre betydning, siden den ikke skal ha noen konseptuell signifikans, og presenteres her først og fremst for forståelse av en slik modells anvendelse. De temporale tilstandene er nummerert, og den praktiske implikasjon representeres ved pil (→). I parantes benevnes hva som anvendes i for å utvikle en praktisk handling.

1. **Grunnbetingelsen** (negativ(e) atferd/symptomer). Fortolkning av situasjonen – motstand og manglende deltagelse (Usikkerhet): Hvor individene begynner som outsiders. Hva er det som gjør dem til det?

→ Legge frem risiko og betydningen av situasjonen (*forstå fenomenet, bakgrunnen for programteori*) →

2. **Ekvivokasjon** (Tvetydighet i hvordan problemet skal håndteres)

→ Utforme en diagnose og mulige løsninger på et slikt problem (*programteori*) →

3. **Forventning** (Bestemmelse av løsning og hvordan tilpasse mot målgruppen)

→ Formidle hvorfor en slik løsning (ideer, ressurser og teorier) er relevant for målgruppen (*Archer (1995) sin morfogenetiske modell og agency-struktur relasjon, May (2013b) sine psykologiske konsepter, kausale teorier artikulert etter kritisk realisme*) →

4. **Ekvivokasjon** (I sammenheng med forventningene oppstår reaksjoner hos individer i målgruppen, som antageligvis ikke er entydige)

→ Skape nye rammer for forståelse av problemet (*Emergent teori, bevege seg mellom empiri og abstraksjon i aksjonslæring (Action Science)*), hvor hurtige bevis på suksess er nyttig sammen med individuell fremgang (*Utføre handlinger basert på aksjonslæringsprosessen og den kollektive evalueringen/overvåkingen*). →

5. **Ruminering** (Subjekter vil møte utfordringer i å endre atferd og programmet må være behjelpelig i å skape resiliens i møte med motgang. Subjektene har gjort flere rekalkuleringer av nytte etc. i sin orientering.)

→ Bygge eierskap, selvtillit og fortrolighet til endringen. Her testes resiliens. (*Utviklingen og anvendelsen av programteori, og danne en felles forståelse av endringen gjennom analyse og forklaring av betydningen til handlingene, med etterfølgende abduksjon til- og endring av den kausale teorien*) →

6. **Adopsjon** (Bevaring og etterlevelse av den nye atferden gjennom tilpasning til hverdagslivet i organisasjonen)

→ Målgruppen overtar (delvis) ansvar for videre utforming og program-mål der ko-produksjon av intervensjonen er et tegn på å nå insider status. (*Den teoretiske forståelsen er overført til en praktisk forståelse av situasjonen. Denne kan anvendes og utvikles videre til å håndtere gjenstående problematikk*) →

7. **Konvertering** → Undersøkelse av suksess og bestemmelse av gevinster

Dette representerer en enkel instrumentell forståelse av anvendelsen av temporal bracketing, som den samlede modellen for hvordan implementeringen gjennomføres. Som det argumenteres for her er modellen og slike konseptuelle «instrumenter» av mindre betydning i seg selv. Det sentrale er hvordan den forstås i anvendelse. Jeg vil nå ta for meg nettopp hvilken rolle programteorien utspiller, hvordan å forstå dens betydning, og hvilke implikasjoner som følger av en slik teoretisk styrt gjennomføring av intervensjoner. Jeg vil komme tilbake til betydningen av å plassere den i en overgang fra insider til outsider og temporal bracketing.

Action Science og Programteori

I denne intervensjonsmodellen som teoretisk styrt med utgangspunkt i en programteori, er det en del paralleller til action science å trekke frem. Både programteori-evaluering og action science deler proposisjonen at implisitte «teorier for handling» er iboende i program-planlegging og praksis (Argyris & Schön, 1978, 1997). Teorier for handling er «hvis. . . så» proposisjoner som spesifiserer den kausale linken mellom programmets mål og tiltak, samt under hvilke betingelser disse målene kan oppnås. Begge tilnærmingene er slik opptatt av å definere kausalitet, og hvordan den kan bestemmes i en kompleks sosial verden (Argyris & Schön, 1997; Bickman, 2000; T. D. Cook, 2000; P. Rogers, Petrosino, Huebner, & Hasci, 2000; Schön & Rein, 1994). Til sammenligning består programteorien tradisjonelt av mål for programmet, behandlinger/tiltak, og implementeringsmiljøet. I action science er organisasjonens «instrumentelle» teori for handling et komplekst system av mål, normer, handlingsstrategier, og antagelser som styrer oppgaveprestasjoner (Argyris & Schön, 1978, pp. 14-15). Programteorien i perspektivet presentert her inkluderer elementene satt fokus på i organisasjonens instrumentelle teori i Action Science, ved inneholde teorier om kausale mekanismer bak handlinger og hvordan disse kan imøtekommes. Utformingen av disse kausale teoriene representerer en prosess som undersøker nettopp antagelser som er styrende for oppgaveprestasjon da de representerer en forståelse av deltagerens resonnementer opp mot intervensjonen og organisasjonens muligheter og begrensninger for deres atferd.

Både programteori-evaluering og action science anerkjenner også at interessenter i programmet eller intervensjonen ofte ikke er bevisste over teoriene som ligger implisitt i deres handlinger (Friedman & Rogers, 2009). De er begge interessert i forskerens rolle og prosessen i å involvere praktikere som aktive deltagere i denne forskningsprosessen (Argyris & Schön, 1985; Huebner, 2000). Og til slutt, action science tilbyr også konsepter og metoder for å sikre

rigør i testing av teorier om praksis under settinger i den virkelige verden (Argyris, 1993; Argyris & Schön, 1985; Friedman, 2000).

Teorier for handling har forklarende funksjoner (f.eks. forklare hendelser eller atferd), prediktive funksjoner (f.eks. dedusere fremtidige hendelser eller utfall), og normative/kontroll funksjoner (f.eks. identifisere handlinger som burde bli utført slik at mål kan oppnås) (Friedman, 2001b). Det samme har blitt lagt vekt på i utvikling av teorier hos Fleetwood & Hesketh (2010) i kritisk realisme, hos Sutton og Straw (1995) sitt perspektiv på hva en teori er, og hos Pawson (2013) i anvendelse av programteorien. Både programteorievaluering og action science ønsker å bedre sosial praksis gjennom å oppdage gap mellom uttalte teorier og teorier-i-bruk, og ved å trekke den informasjonen frem til oppmerksomheten hos interessentene i intervensjonen (Argyris, 1982; Friedman, 2000; Patton, 2003; Sielbeck-Bowen, 2000; Weiss, 2016).

Som hos Nielsen og Miraglia (2016) og Abildgaard et al. (2016) trekkes involvering av interessenter og de formative og interaktive prosessene i intervensjon og implementering frem som sentralt. Et slikt fokus krever konsepter og teorier til bl.a. å guide adaptering og læring, og utforske og utnytte muligheter (Friedman, 2001a). Å involvere interessenter i utviklingen av et konseptuelt rammeverk sikrer en felles forståelse av relasjonen mellom programkomponenter og det ønskede problemet løst. Det leder til en enighet om hvordan resultatene fra evaluering skal forstås og anvendes. Det besitter også den funksjonen å systematisk organisere interessentenes persepsjon av både prosessen som er antatt å produsere endring, og de aktivitetene som er nødvendig for å skape endring som et resultat av deltagelse (Friedman, 2001a). Dette introduseres i mitt perspektiv inn gjennom anvendelsen av en programteori. For å underbygge den felles forståelsen legges det her vekt på å etablere også felles begreper og konsepter, som kan anvendes av både interessenter og evaluere. Selve årsaksforklaringene utledes også fra deltagerens forståelse, men gjennomføres gjennom den operasjonaliserte artikuleringsprosessen kritisk realisme og Action Science representerer.

Kritisk Oppfølging av Programteorien

Anvendelsen og undersøkelsen av programteorien inngår i aksjonsforskning sitt meta-steg; overvåkingen av prosessen. I den sammenheng er det viktig at det ikke oppstår en selvoppretholdelse av den forståelsen som eksisterer i organisasjonen, men at aksjonsforskeren eller den som evaluerer opprettholder en kritisk konfrontasjon av perspektiver og forklaringer. Dette er en sentral problematikk trukket frem i Action Science og aksjonsforskning, hvordan dette opprettholder hensynene til rigør i den epistemologiske prosessen blir gjennomført.

Friedman (2001b) hevder at action science bidrar med konsepter som muliggjør den kritiske konfrontasjonen av perspektiver i intervensjonen. De representerer konsepter til å forstå programteorier og et sett evalueringsstrategier for å vurdere etablerte antagelser i organisasjonen. Action Science foreslår at organisasjoner innehar sub-teorier for å håndtere gap, inkonsistens og konflikter i instrumentelle teorier-i-bruk som programteorier. Gap, inkonsistens og konflikter oppstår i programteorien som følge av nødvendigheten av å håndtere endringer og inkompatible krav til prestasjon (Argyris & Schon, 1978; 1996). Disse sub-teoriene guider adaptivering og læring gjennom oppdagelse og korrigerende av feil, samt oppdagelsen og utnyttelsen av muligheter (Friedman, 2001a). Andre sub-teorier som «forsvarsrutiner» (Argyris, 1985) sin funksjon er å skape konsistens og beskyttelse mot usikkerhet, ustabilitet, trusler og nederlag. Forsvarsrutinene har slik stor påvirkning på intervensjonens implementering og begrenser læring (Friedman, 2001a).

Et viktig aspekt som action science introduserer til anvendelse av programteorier, er at programteorien kan ha både instrumentelle og forsvarende funksjoner. En ting er å konfrontere interessentene i programmet med avvik fra mål og utfall. Noe annet er å konfrontere dem med gap, inkonsistenser og motsigelser i deres egen tenkning og atferd (Argyris, 1982; Friedman & Lipshitz, 2016). Som vil være en del av prosessen i anvendelse og forståelse av proposisjoner gjennom action science. Programteoriens hensikt er opprettholde en legitim vitenskapelig fremgangsmåte, og det blir slik sentralt med en bevissthet om dens funksjon og utvikling i praksis.

Adressering av forsvarsrutiner handler om å forstå linkene mellom individuelle teorier-i-bruk og teorier-i-bruk på organisasjonsnivå (Argyris, 1985; 1993). Action science forskning har funnet at, når konfrontert med gap og inkonsistens i teorier-i-bruk, går individer i forsvarsposisjon og forsøker å distansere dem selv fra ansvaret for disse feilene. Selv når disse selvmotsigelsene anerkjennes, er de ofte ikke i stand til å handle i konsistens med deres forfektede teorier (Argyris, 1982; Argyris & Schön, 1974, 1978). Disse responsene var så forutsigbare at Argyris og Schön (1974) hypotetiserte at individuelle teorier for handling blir drevet av en høyere-orden mental teori-i-bruk benevnt «Model 1», som forsøker å maksimere unilateral kontroll, forsvare seg selv og andre, og vedlikeholde rasjonalitet. Der modell 1 resonering forsterker ineffektivitet i situasjoner som krever kritisk refleksjon i persepsjon av virkeligheten, resoneringsprosesser, og vurdering eller åpenhet om deres verdier og kompetanse (Argyris & Schön, 1974). Og når mennesker interagerer på gruppe- eller organisasjons-nivå, vil deres modell 1 teorier-i-bruk skape et sett av dynamikker som begrenser effektivitet og læring (Argyris & Schon, 1978; 1974).

Friedman (2001b) legger frem teorien om «Designed Blindness» eller designblindhet, som en problematikk i anvendelse av programteorier. Og hvordan Action Science sine strategier kan imøtekomme denne problematikken. Fordi programteori-evaluering hovedsakelig fokuserer på den instrumentelle programteorien og ikke sub-teoriene og høyereordens teorier som styrer implementeringen, er det et potensial for «blind spots» i evaluerers synsfelt. Evalueringen av programteorien fokuserer altså på dens teoretiske gyldighet i den bestemte konteksten, men undersøker ikke hvordan forklaringene av intervensjonens eller implementeringens feil stammer fra beskyttelse mot å konfrontere sine egne antagelser, forsvare seg selv og andre, og vedlikeholde rasjonalitet. Fra perspektivet av Action Science er designblindhet hverken et resultat av uheldige omstendigheter eller menneskelige dumhet, men en integrert del av programteorien selv. Fordi blindheten er et resultat av bevisst planlegging foreslår action science at designblindhet burde bli ansett som en implisitt komponent, eller sub-teori, av programteorien.

Action science antar også at det er en iboende logikk i denne blindheten, som forklarer hvorfor den kan være så utbredt og resistent mot gode råd for å unngå den. Blindheten er målorientert og dikterer strategier som gir solid mening gitt modell 1 resonneringen til interessenter, og «atferdsverdenen» i modell 1 som disse fungerer innenfor. Action science kan slik representere en motvirkende mekanisme i problematikken presentert i anvendelse av teorier som styrende for intervensjoner, ved å konfrontere både resonnering og atferdsverden. Det en ønsker å underbygge er slik dobbelt-løkke læring hvor denne prosessen inkluderer programteorien.

Programteorien som Teoretisk Verktøy

I anvendelse av teoretiske verktøy og konsepter, som modeller, forklaringsmodeller og programteorier, behandles ofte «blind spots» eller «designblindhet» som eksogen til det teoretiske verktøyet. Noe som nødvendigvis vil være der og bryte med vår forståelse og prediksjon, som ikke kan kontrolleres for. Som Friedman (2001b) her argumenterer for ligger den internt i verktøyet, og leder til feil i en direkte anvendelse av det. Det tilbakevendende problemet i instrumentell anvendelse og reifisering. I denne relasjonen, mellom teori og praktisk anvendelse, er det slik nyttig med en teori som forklarer hvordan en illusjon om at programmet mislykkes oppstår på grunn av antagelser som ikke blir konfrontert som følge av beskyttelsesteknikker. Blindheten i verktøyet kan redusere innrammingen av problemet eller gjøre at handlinger tilpasses antagelsene om- fremfor den faktiske konteksten. Den bidrar slik til å redusere kompleksiteten i forståelsen av problemet og løsningen.

Dette er ikke ment som en fullstendig forståelse av designblindhet eller teori for å overkomme den. Designblindhet er ikke et nytt fenomen, da det kan antas evaluere og forskere innenfor sosiale vitenskaper lenge har vært klar gapet mellom planlegging og implementering. Dette gapet er ansett som et sentralt problem i utforming av intervensjoner opp mot intensjoner (Schneider, 1983). Action science bidrar først og fremst med en forståelse, begreper og strategier til å håndtere problematikken. Å spore linken mellom fenomenet på programnivå og den individuelle resoneringen og atferden som den er en del av (Friedman, 2001a). Action science sin tilnærming til å motvirke designblindhet er sammenfallende med f.eks. ideen om å teste programteorier-i-bruk, eller evalueringsfunn generelt, med de som implementerer programmet (Huebner, 2000). Teorien for å overkomme designblindhet er drevet av dobbelt-løkke læring (Argyris, 2016; Argyris & Schön, 1974, 1978; Friedman, 2000). Programteorien blir kontinuerlig testet opp mot de individuelle teoriene hos deltagerne, og undersøker deres antagelser opp mot hverandre.

Individuelle Teorier og Programteorier

Fokuset på individuelle teorier for handling opp mot agenter som viljestyrte i valg og resonnering endrer ikke bare hvordan programteorien anvendes, eller hvordan teorier anvendes opp mot praksis, men også hvordan vi forstår selve konteksten. Action science forstår selve implementeringsmiljøet til dels som et resultat av individuelle teorier og programteorier (Argyris & Schön, 1974, s. 23). Individuelle teorier for handling bestemmer menneskers handlinger, som er med på å definere karakteristikken ved miljøet, som igjen påvirker de individuelle teoriene for handling. Slik kan ikke deltagerne i intervensjonen skape begrensningene som er hemmende for deres effektivitet, men de er ansvarlige for egenskapene ved deres resonneringer og atferd som er med på å forsterke eller forme dem (Friedman, 2001a). Som i eksempelet i Bhaskar (1989, p. 35) så handler ikke mennesker i den intensjon at «kjernefamilien» som sosial struktur skal opprettholdes, men ved å gifte seg og få barn, opprettholder de denne tendensen. Poenget med action science-undersøkelser er å få agentene til å anerkjenne at det de gjenkjenner som «virkeligheten» faktisk er et produkt av deres valg i hvordan å forstå og tilnærme seg verdenen. I større grad de blir klar over disse valgene, jo mer kan de skape rom for egen innflytelse og kontroll over atferds-verdenen de konstruerer (Friedman, 2000).

Kritisk realisme kan her fungere forenende og korrigerende. Jeg forstår dens forenende egenskaper som et resultat av at kritisk realisme bl.a. i større grad reflekterer tenkningen til praktikere og forskere i felten, slik hevdet av Mingers og Standing (2017). I så måte at den gir muligheten til å artikulere dere forståelser og teorier om situasjonen, også fra

deres tidligere erfaringer og «common sense». Den tilbyr også nettopp ontologien til å se begrensningene hemmende for deres effektivitet, ikke som et effektivt resultat av deltagerne, men som et resultat av synkroniteten mellom deltagerne og strukturen rundt dem. Den tar slik opp i seg deres ansvar for resonnementene bak tiltak og forståelse av handlinger. Den blir slik også forenende i så måte at artikuleringen av problemet blir rettet mot årsakene og begrensningene deltagerne opplever, og på den måten tar deres perspektiv. Oppdraget er ikke å bestemme gyldigheten av en modell, eller om ting fungerer som forventet. Oppdraget blir å utlede handlinger fra en forståelse av hvorfor betingelsene oppstår i synkroniteten mellom agency og struktur i en situert menneskelig tenkning (pragmatisme). Den forsøker slik å besvare hvordan denne synkroniteten gir potensielle svar på hvordan handlingene og resonnementene muliggjør eller begrenser egenskaper i den samme synkroniteten. Den fungerer korrigerende gjennom den formaliserte epistemologien for å besvare slike spørsmål, og samtidig forenende, der dette blir et felles prosjekt uten at autoriteten blir plassert hos interessenter eller forsker (som evaluerer).

Action Science og kritisk realisme kan slik representere en fremgangsmåte for felles enighet om informasjon og delt virkelighet. En prosess hvor man sammen utforsker kausale forhold og ikke ser egne språklige begreper, vitenskapelige konsepter og modeller, eller atferd og struktur, som faste. De tas med inn i en sosial transformasjon, i forståelse, og som aktivitet. De er produkter av oss mennesker som forsøker å gi mening til vår sosiale verden og anerkjenner at vår praksis er et produkt av våre valg og atferd, hvor vi besitter evnen til å reproducere eller transformere denne praksisen. Den kan utforske hvilken evne deltagerne i studien har til å gjøre dette. En felles forståelse av virkeligheten og epistemologiske begreper gir oss i større grad mulighet til å håndtere og utfordre problematikk som er vanskelig å artikulere, for å ta det med inn i en prosess av kunnskapsdeling og utforming av handlinger mot transformasjon. Dette er en delt prosess, med forskeren, der også de grunnleggende antagelsene om hvordan verden forstås artikuleres og settes spørsmål ved. Den primære psykologiske forståelsen til en akademiker besitter ikke autoritet. Det er ingen nedadgående forklaring fra akademiker til praktiker som førende, men en uttalt og formalisert utvekslende prosess mellom teori og den praktiske forståelsen. Dette nettopp for å unngå problematikken i reifisering.

Når intervensjonen og dens deltagernes handlinger forstås som relasjonelt konstituert på denne måten blir det nødvendig slik Bhaskar (1975) og Hibberd (2014) setter frem, å ta for seg de metafysiske antagelsene bak en slik relasjon i psykologien. Ved å innta et system- og prosess-perspektiv i beskrivelse av sosiale systemer, må de metateoretiske antagelsene bli

redegjort for opp mot konseptualiseringer og mål. Med en forståelse av programteoriens anvendelse, blir det neste steget å forstå hva den innføres i. Vi trenger en forståelse av implementeringen som en prosess for å oppnå målet etablert i rigør og relevans-problematikken, delt virkelighet og kausale forklaringer i en sosialt situert situasjon for sosial transformasjon. Jeg vil først gjennomgå utgangspunktet for forholdet mellom teori og praksis diskutert opp mot intervensjoner, for så ta for meg besvarelsene av dette aspektet.

Å Forstå Implementering

Det har vært mange som har vært optimistiske i å trekke frem teoretiske tilnærminger som et mulig bidrag til å tette forsker-praktiker gapet i implementeringsvitenskap (Blase et al., 2012; Cane et al., 2012; Martinez et al., 2014; Michie et al., 2011; Sales et al., 2006). Selv om det er mange som støtter bruken av modeller og rammeverk har det også vært kritikere (Bhattacharyya, Reeves, Garfinkel, & Zwarenstein, 2006; Oxman, Fretheim, & Flottorp, 2005), som har argumentert for at teori ikke nødvendigvis er bedre enn sunn fornuft i å guide implementering. «Sunn fornuft» («common sense») har blitt definert som en gruppes delte implisitte kunnskap angående et fenomen (Fletcher, 1984). Som Nilsen (2015) trekker frem kan også sunn fornuft - som en forståelse av hvordan og hvorfor noe fungerer (eller ikke gjør det) - konstituere en teori, dog en uformell og ikke kodifisert. Det vil uansett være nødvendig for empirisk forskning å studere hvordan og til hvilken grad anvendelsen av implementeringsteorier, modeller og rammeverk bidrar til mer effektiv implementering og under hvilke kontekstuelle betingelser eller omstendigheter de er gjeldende (og ikke). Det er også viktig å utforske hvordan nåværende teoretiske tilnærminger kan utvikles videre til å bedre adressere utfordringer i implementering.

Selv om anvendelsen av teori ikke nødvendigvis fordrer mer effektiv implementering enn anvendelse av sunn fornuft er det visse fordeler ved å anvende teori over sunn fornuft (dvs. uformelle teorier). Teorier er eksplisitte og åpne for kritikk og undersøkelse. Sunn fornuft består ofte av implisitte antagelser, tro og måter å tenke på, og er derfor vanskeligere å utfordre. Hvis en deduksjon fra teori er feil kan teorien bli tilpasset, utvidet eller gått bort i fra. Teorier er mer konsistente med eksisterende fakta enn sunn fornuft, noe som typisk betyr at hypoteser basert på etablert teori er en mer kvalifisert gjetning enn en basert på sunn fornuft. Videre gir teori individuelle fakta en meningsfull kontekst og bidrar mot å bygge en integrert kunnskap, mens sunn fornuft er mer sannsynlig å produsere isolerte fakta (Cacioppo, 2004; Fletcher, 1984).

På den andre siden kan teorier fungere som skylapper, slik foreslått av Kuhn (1970) og Greenwald, Pratkanis, Leippe, og Baumgardner (1986). Eksempelet angående diagnoser gitt

innledningsvis fungerer som en instans av dette. Diagnosene ble derfor forstått å fungere som skylapper ved å ignorere problemer som ikke passer inn i den eksisterende teorien, modellen eller rammeverket, og slik hindret oss fra å se problemene på nye måter. Teoretisering om implementering burde derfor ikke være en abstrakt akademisk øvelse frakoblet fra den virkelige verden av implementeringspraksis. I ordene til Immanuel Kant, «Erfaring uten teori er blind, men teori uten erfaring er rent intellektuelt spill».

Dette leder opp til spørsmålet om hvordan å forene teori og praksis i implementering av intervensjoner, og muligheter for å formalisere (eller kodifisere) nettopp det referert til som «sunn fornuft» eller «uformelle teorier» av Nilsen (2015). Det er på mange måter hva kritisk realisme og action science er fremmet til å kunne gjøre (Friedman & Rogers, 2009; Mingers & Standing, 2017). Jeg vil også ta for meg hvordan May (2013b) sin psykologiske intervensjonsteori kan være behjelpelig i dette, som en konseptuell plattform på tvers av intervensjoner.

Archer's Morfogenesis og Psykologiske Konsepter

En kompleks intervensjon forstås gjennom kritisk realisme som et kognitivt- og atferds-ensemble som involverer ulike materielle og kognitive praksiser, relasjoner og interaksjoner. Egenskapene til komponentene i komplekse intervensjoner blir ofte sett å påvirke deres anvendelse. Egenskapene til komponentene inkluderer deres virtuelle eller fysiske natur (Sverrisson, 2002), antagelsene om deres anvendelse til brukerne som er infiltrert i dem (Winner, 1980, pp. 26-39), kompleksiteten i deres praksis og i den sosiale relasjonen som de avler (MacKenzie, 1998), og deres forventede verdi (May, 2013b). Alle disse elementene kombineres til å danne mye mer enn summen av delene (emergens), og til å forme relasjonene mellom agenter og de ulike komponentene av en kompleks intervensjon gjennom en prosess av felles konstituering (Leonardi, 2009; Matthewman, 2011). Med betydningen til disse egenskapene er det viktig å etablere hvordan det skal forstås mer spesifikt innenfor en intervensjon, med den hensikt som her fremmes, om muligheten og viktigheten av artikulering.

Kritisk realisme har utgangspunkt i åpne systemer med sitt opphav i relasjonen mellom agency og struktur. I nødvendigvis komplekse intervensjoner som følge av et slikt perspektiv fremmer dette en implikasjon angående egenskapene til komponentene i intervensjonen. Om komponentene kan bearbeides og kan bli integrert i praksisen til deltagerne blir viktige elementer ved en implementering. May (2013b) sin implementeringsteori inkluderer konsepter for det kognitive aspektet ved agency i implementering. Konseptene ble artikulert opp mot et mekanismeperspektiv preget av

emergens, agency og stokastiske prosesser (May, 2013a, 2013b). På tross av at sistnevnte bryter med antagelser i kritisk realisme, er konseptene overførbare. De er reflekterende for perspektivet her tatt på flere måter.

For det første setter den agency felles konstituering av intervensjonen og implementeringen i førersetet. At den bearbeides og blir integrert i en praksis for slik å unngå feiltagelsen i å forstå ideer som f.eks. «prøvbarhet» og «brukervennlighet» som kvaliteter ved objektene i intervensjonen selv, fremfor et uttrykk for evnen (kapabiliteten) til deltagerne/brukerne. Noe May (2013b) mener har vært tilfelle bl.a. i anvendelse av diffusjon av innovasjoner teorien (f.eks. J. M. Cook et al., 2012; Damschroder et al., 2009; Yarbrough & Smith, 2007). Kapabiliteten eller evnen til deltagerne i sin tur stammer fra interaksjonen mellom dem. Brukere gjør objekter bearbeidbare gjennom bruk, og de jobber for å integrere dem i sin sosiale kontekst. Det May (2013b) påpeker er slik et tilfelle av reifisering, slik det ble eksemplifisert gjennom diagnoser innledningsvis. Her innenfor organisasjonsintervensjoner, hvor ideer behandles som konkrete og virkelige faste elementer. Her leder det ikke fra ontologi til hull i praksis, men den konkrete forståelsen av intervensjoner som «instrumenter for endring» utelukker nødvendigheten av en teori for hvordan intervensjonen og dens komponenter påvirker systemet den blir introdusert inn i. Deltagerne i intervensjonen må skape en forståelse av de eventuelle objektene eller instrumentene som er en del av intervensjonen, og hvordan den kan integreres i deres praksis. For at dette skal skje må deltagerne gjøre de valgene dette impliserer; å gjennomføre det, og hvordan å gjøre det. Dette vil i organisasjoner ofte være en kollektiv avgjørelse, der det er den kollektive atferden eller organisasjonens atferd som må endres gjennom disse valgene (May, 2013a; Pawson, 2013). Det May (2013b) sin teori bidrar med, ved å bygge på kognitiv psykologi og sosialpsykologi i agency, er en teori for hva mennesker baserer valg på i intervensjoner. Som Archer (1995) og kritisk realisme legger vekt på, er det den kollektive avgjørelsesprosessen som konstituerer den underliggende mekanismen som genererer sosiale utfall. Det eneste en intervensjon kan gjøre, som Pawson (2013) sier, er å endre kursen for endring, da de blir innført i systemer som allerede er flytende og i endring. Slik er det også problematisk å besvare problemet implisert i en instrumentell forståelse av intervensjoner og en behandling av f.eks. «prøvbarhet» eller «brukervennlighet» som kvaliteter ved objektene i intervensjonen selv: «Ble det oppnådd endring?» eller «Fungerte det?». Den bryter med den kontrafaktiske logikken i evaluering som antar at det ikke ville skjedd noe uten introduksjonen av disse elementene.

For det andre introduserer May (2013) begreper som bygger psykologiske konsepter og teorier, som ikke i seg selv er forklarende for den bestemte situasjonen, men som omfatter bekymringer eller vurderinger anliggende for alle intervensjoner. Dette er nødvendig som følge av premisene for anvendelse av teori i en intervensjonsmodell som denne. Å ikke forsøke å finne et svar eller forklaring i et av de utallige «off-the-shelf» rammeverkene eller modellene for intervensjoner og implementering. Det forstås som nødvendig å utvikle en teoretisk forklaring av hvordan, hvorfor og for hvem de spesifikke tiltakene kan lede til en bestemt handling. Den teoretiske forklaringen som formuleres i programteorien. En forsøker å unngå å distrahere oppmerksomheten bort fra mekanismene som faktisk opprettholder problemet eller atferden. At det å anvende slike generelle «off-the-shelf» rammeverk etc. faktisk motarbeider progresjon ved at den fungerer som falsk trygghet om at årsakene til problemet allerede er forstått. Det legitimerer unngåelse fra å engasjere seg fullstendig i problemet og forstå de mest relevante mekanismene drivende forut for intervensjonen (Moore & Evans, 2017).

Dette er sentralt for det akkumulerende perspektivet på kunnskap i evaluering. Som Pawson (2013) trekker frem er det nødvendig å etablere en felles konseptuell plattform hvor bidragene fra hver evaluering bringer inn et nytt sett av betingelser for å teste komponentteorier (jf. intervensjonens komponenter). Forbedringer legges til i prosessen av modellbygging, og tilbyr et voksende sett av proposisjoner spesifiserende for betingelsene i konteksten som programteorien anvendes. På vegne av dette gjennomføres abduksjon mellom rivaliserende hypoteser både i prosessen av forklaring i intervensjonen, implementeringen, og i evalueringsforskningen selv. For psykologien i intervensjoner representerer den en konseptuell plattform for å bevege seg bort fra simplistiske individnivå teorier (Moore et al., 2015), og den begrensede rekkevidden i bruk av psykologiske teorier for atferdsendring, som sosialkognitiv teori og Theory of Reasoned Action (Dutta-Bergman, 2005). Den kan legge grunnlaget for å introdusere teorier som forklarer, til beskrivelse av tykk kausalitet (Fleetwood & Hesketh, 2010).

For det tredje kan May (2013b) sin teori i enkelthet introduseres innenfor Archer (1995) sin morfogenetiske modell. Det er en psykologisk tilnærming til hva betegnet av Archer (1995) som (subjektive) predikater (f.eks. tenkning, overveielser eller vurderinger, antagelser eller meninger, følelser, osv.). De representerer, slik definert tidligere, identifiserte eller identifiseringen av muliggjørende og begrensende elementer ved sosiale strukturer forstått i relasjon til deres agency. Personlige forklaringer på forståelser av forholdet mellom subjektive egenskaper (den interne samtalen) og objektive utfall (organisasjonens prestasjon).

De psykologiske konseptene til May (2013b) kan forstås å anvendes innenfor Archer (1995) sin psykologiske intensjonalitet, hvor de forstås opp mot den interne samtalen, refleksiv vurdering og refleksiv prestasjon. Psykologiske teorier vil være den forklarende kraften i hvordan denne intensjonaliteten gjør seg gjeldene i den spesifikke situasjonen. Hvor deltagerne gjennom sin forståelse gjør (feilbarlige) diagnostiseringer av situasjonen, identifisering av interesser og vurderinger av korrekte handlinger.

May (2013b) sine konsepter gjør det lettere å forstå hvordan agency kan forstås direkte opp mot en intervensjon. Resonnementene og de uformelle teoriene hos organisasjonens medlemmer kan formuleres opp mot disse konseptene. Og i henhold til Archer sin morfogenetiske (transformative) modell, kan man knytte de kodifiserte uformelle teoriene («common knowledge») opp mot hvordan den morfogenetiske syklusens stadier var karakterisert, og hva som potensielt endret det. May (2013b) sine konsepter blir slik et verktøy for artikulering. De representerer en mulighet for å kodifisere uformelle teorier («common knowledge»), som i liten grad privilegerer forståelsen til en psykologisk teori eller paradigme ved å representere generelle muligheter for problemer. Som en nå kodifisert teori kan de uformelle teoriene til deltagerne i større grad knyttes opp mot programteorien som baserer seg på den samme forståelsen. De kan slik, sammen med formelle teorier, gjensidig informere den deskriptive atferdsmodellen (Pawson, 2013) som representerer intervensjonsprosessens utvikling i form av «temporal bracketing». May (2013b) sine konsepter blir slik en innfallsvinkel til å introdusere psykologi og psykologiske teorier i forståelsen av intervensjoner det her tas utgangspunkt i. De psykologiske teoriene må videre forstås som forklarende av relasjonen mellom agency og struktur i kritisk realisme.

Psykologien i Intervensjoner

Det er her snakk om en intervensjonsmodell som legger stor vekt på de metateoretiske antagelsene for utvikling og anvendelse av kunnskap i åpne systemer. Føringerne for praksis tar utgangspunkt i den i utgangspunktet fleksible metodologien i aksjonsforskning med fokus på læring gjennom det metateoretiske perspektivet i Action Science. Archer tilbyr et begrepsapparat for forståelse av interaksjonen mellom agency og struktur, men i mindre grad konkrete konseptualiseringer som tillater oss å introdusere psykologisk teori. Perspektivene fra Realist Evaluation hos Pawson (2013) angående forståelse av intervensjoner bidrar til intervensjonsmodellen i større grad angående hvordan dette kan gjøres, med en temporal forståelse av intervensjoner og introduksjonen av middle range teorier og gjenbrukbare konsepter som akkumulative punkt for bl.a. psykologiske teorier. Som Mackay og Petocz (2010) videre sier i diskusjon av realisme og teori innenfor psykologien: «motivasjon må

spille en stor rolle i enhver psykologisk forklaring» (s. 44). Spesielt i betraktning av sinnet som en kausal faktor. Vi trenger å plassere psykologiske teorier opp mot individets agency i en implementeringsprosess. Implementeringsteorien til May (2013b) kan være hjelpelig i dette; i så måte at det er tilpasset perspektivet her fremmet, og kan fungere som en konseptuell plattform for kognitive fenomener og teorier i implementeringsprosessen.

Teoriene for psykologiske mekanismer må videre introduseres i en forståelse av implementeringsprosessen. Temporal Bracketing ble presentert innledningsvis, og legger vekt på å bygge en forklaring i studien. Her tar man utgangspunkt i suksessive perioder for å strukturere beskrivelsene av hendelsene, handlingene og atferden. Med den sentrale muligheten for å identifisere spesifikke teoretiske mekanismer som gjentar seg over tid (Langley, 1999; Langley et al., 2013). Slike prosessforståelser har vært betydningsfulle i intervensjonsforskning i nyere tid, der PARIHS og K2A representerer eksempler på dette. Det kan være nyttig å se på karakteristikene ved det presentert her opp mot erfaringene gjort i deres anvendelse.

Prosessmodeller og Implementeringsrammeverk

Prosessmodeller og implementeringsrammeverk ble kort presentert med et eksempel på hver. Begge eksemplene representerte fokus det her har blitt lagt vekt på, men representerer også eksempler på begrensninger diskutert eller kritisert ved tradisjonelle tilnærminger. Som et rammeverk for intervensjoner bryter ikke f.eks. PARIHS med antagelsene i kritisk realisme og action science. Den representerer på mange måter samme fokus, ved å basere seg bl.a. på kompleksitetsteori, relasjoner som konstituerende, fasilitering, erfaringslæring, situert læring, kollektiv handling og prosessteori for å besvare spørsmål om "hva", "hvem" og "hvor". Både PARIHS og K2A representerer først og fremst hva betegnet her som en "grand theory" for hva som skal fokuseres på i implementering, på ulikt nivå av implementeringsprosessen. K2A tar for seg den bredere relasjonen mellom implementering, forskning og evaluering, og ligger nærmere det tatt for seg i rigør-relevans gapet. Det som her bl.a. forsøksvis besvares er nettopp de elementene PARIHS er kritisert for å ikke ta opp eller inkludere. I videreutviklingen av PARIHS har den bl.a. forsøkt å besvare kritikken av et uklart teoretisk grunnlag ved nettopp å vise til inspirasjon fra prosessperspektivet, systemteori og erfaringslæring (jf. aksjonsforskning og action science som eksempel på dette). Det som forblir uklart er hvordan disse perspektivene i så fall relateres til den praktisk anvendelse av rammeverket, eller om det antas at disse blir implisitt antatt og forstått av praktikere ved anvendelse av rammeverket.

Forståelse av prosess og sosiale systemer, utvikling og anvendelse av kunnskap, og besvarelse av forholdet mellom kunnskap og praksis har her blitt diskutert opp mot psykologien i intervensjoner. Opp mot dem argumenteres det her for å begynne med en forståelse av fenomenet som undersøkes. Det filosofiske utgangspunktet har implikasjoner for antagelsene vi gjør om dette fenomenet. Antagelsene har følger for hvordan vi utvikler og anvender kunnskap gjennom metode og metodologi. Deltagelse og avgjørelsesprosessene i implementeringen gjøres på basis denne kunnskapen. PARIHS referer også til det sentrale i hvordan praktikere adopterer og gir mening til det implementert gjennom individuelle eller kollektive avgjørelsesprosesser, resonnementer og kognisjon. Der dette resulterer eller involverer utviklingen av en delt forståelse og at dette er bestemmende for bl.a. hvordan å fasilitere implementeringsprosessen (Kitson et al., 2008a). Dette blir ikke nærmere artikulert i PARIHS, hverken i betydning eller operasjonalisering og forstås som et sentralt problem i dets anvendelse (Stetler et al., 2011). Problemet i operasjonalisering i PARIHS (Stetler et al., 2011) kan muligens ligge i nettopp den manglende artikuleringen av relasjonen mellom intervensjoner som implementering av endringer i sosiale systemer, og hvordan agency er en del av denne prosessen. De utvikler et relasjonelt rammeverk, men går ikke inn i artikulering eller operasjonalisering av det fundamentale spørsmålet om hva som ligger i disse relasjonene, slik det her legges vekt på.

Som de selv konkluderte var det nødvendig å diskutere omfavnelsen av ulike epistemologiske og ontologiske perspektiver (Kitson et al., 2008b). De trekker også frem anvendelsen og utviklingen av emergerende teori i implementeringsprosessen gjennom deltagende prosesser. Dette i sammenheng med problematikken i forståelse av differansen mellom «mentale verktøy» som modeller, teorier og rammeverk. De ble sjeldent anvendt som mentale representasjoner til å guide praksis, men brukt til vurdering av hvilke elementer man tar stilling til (Kitson et al., 2008b). Det ser ut som det samme gjelder deres rammeverk (PARIHS) og at denne problematikken har sin opprinnelse overføringen til virkeligheten. At det ble anvendt som instrumentelle teorier direkte i forklaring av prosessene i implementering. At både fasilitering og kontekst forstås som innvirkende på prosessen av implementering, at element x er nødvendig å fasilitere under konteksten av y, gir ikke en forståelse av hvorfor og hvordan dette må fasiliteres. Den samme feilen kan muligens også tilskrives Karina Nielsen sitt gjentagende fokus på at deltagelse må inkluderes i implementering av intervensjoner (Nielsen & Abildgaard, 2013; Nielsen et al., 2014; Nielsen & Miraglia, 2016; Nielsen & Randall, 2012; Nielsen et al., 2010). Deltagelse og fasilitering blir her forstått som elementer som må inkluderes, variabler sett å være sentrale for positive utfall. Problemet er at det ikke

etableres en forståelse av hva deltagelse og fasilitering representerer i det relasjonelle systemet det inngår i. I evidensbasert praksis, hvordan forstår vi relasjonen mellom evidens og praksis.

Dette reflekterer i stor grad spørsmålet om hvordan vi forstår teorier jf. Sutton og Straw (1995) og Weick (1995), og hvordan teorier ofte blir anvendt mindre til forklaring enn til å dekke over teoretisk nakenhet jf. Wright et al. (2001). Samtidig hvordan emergende teorier informerer implementeringsprosessen bl.a. gjennom delt forståelse i anvendelse av programteorier, slik diskutert opp mot Action Science (Argyris & Schön, 1974) og evaluering av intervensjoner hos Pawson (2013). Det som besvares her, i forhold til K2A og PARIHS, er hvordan utvikling og anvendelse av kunnskap er relatert til deltagelse, agency og sosiale systemer i implementeringsprosesser slik de beskriver dem. Ved å gi en artikulert forståelse av fenomenet og hvordan det er relatert til agency og kognisjon hos praktikere og deltagere får man i større grad en base for hvilken rolle det psykologiske utspiller i implementeringskontekster, og slik hvordan teoretiske forklaringer kan introduseres i prosessen. Dette besvarer slik begrensningen i formelle mekanismer for interaksjonen mellom praktikere som utfører intervensjonen og de som står bak utviklingen og evalueringen. Utvekslingen mellom de som utfører intervensjonen og deltagerne som er med på å konstituere og tilpasse intervensjonen til sin praksis, slik trukket frem i forhold til K2A (K. M. Wilson et al., 2011).

I et forsøk på å «practice what you preach» er det her gjort en grundig artikulering og forståelse av den grunnleggende problematikken i anvendelsen av kunnskap i implementering og implikasjonene forståelsen av fenomenet har for denne prosessen. Det settes slik fokus på begrensningen i modeller og rammeverk som K2A, PARIHS og MRC, ikke fordi det er uenighet om den praktiske verdien til kartlegging av hvilken informasjon som er relevant å vurdere under en implementeringsprosess, men fordi en direkte anvendelse av dem kan lede til at sentrale antagelser ikke blir tatt stilling til. At reifiseringen og instrumentell anvendelse av konseptuelle rammeverk leder til både hull i kunnskap og neglisjering av det som er nødvendig å ta i betraktning under praktisk utførelse. Som det f.eks. trekkes frem av utviklerne av K2A, er de fullt klar over at deres lineære modell ikke korresponderer med virkeligheten, at anvendelsen fordrer en refleksiv og dialektisk prosess, med myriader av mindre steg (K. M. Wilson et al., 2011, p. 2). Akkurat den prosessen blir likevel ikke tatt stilling til. Med tanke på at det ble forstått som et problem i praktisk anvendelse, ble det heller ikke ansett som en nødvendighet i utgangspunktet. Det er derfor viktig at praktikerne og/eller forskeren som styrer intervensjonen også innehar dette perspektivet, og at dette fordrer en

artikulering av hvordan denne «refleksive og dialektiske prosessen» skal forstås og utføres i praksis, slik det ble lagt vekt på angående problematikken møtt i operasjonalisering av PARIHS (Harvey & Kitson, 2016). Det dreier seg slik i stor grad om en problematikk i operasjonalisering, spesielt opp mot praktiske situasjoner. Hvordan kan vi forstå problemet i operasjonalisering opp mot den tidligere diskusjonen om hvordan teorier blir anvendt og hva de skal være?

Operasjonalisering av Konseptuelle Rammeverk

Det ble presentert forskning som underbygget anvendelsen av teorier i intervensjoner og implementering der helseintervensjoner som brukte helseatferdsteorier (f.eks. sosialkognitiv teori og teorien om planlagt atferd) var mer effektive enn de uten en teoretisk base (Bartholomew et al., 2011; Glanz & Bishop, 2010). Det ble ansett at teoretiske utgangspunkt styrket muligheten for fortolkning av funn og sikret at essensielle implementeringsstrategier ble inkludert (Mitchell et al., 2010; Sales et al., 2006; Van Achterberg et al., 2008). Samtidig ble anvendelsen av «off-the-shelf» teorier problematisert, der det var ønske om å gå bort ifra nettopp teorien om planlagt atferd (Sniehotta et al., 2014) fordi den teorien spesifikt ikke kunne vise til økt effektivitet av intervensjoner hos bl.a. Prestwich et al. (2014). Dette er til en viss grad inkonsistente resultater. En mulig forklaring på årsaken som et resultat av den praktiske anvendelsen og operasjonaliseringen av teorier og konseptuelle rammeverk etc. ble gjort med en antatt direkte overførbarhet til konteksten, slik tilfellet var for K2A og PARIHS. Munro et al. (2007) underbygger dette ved at operasjonaliseringen av sosialkognitiv teori ofte var inkonsistent med det funnet og undersøkt i studier. At vekten lagt på å adoptere en teoretisk drevet tilnærming har ledet mange forskere til å basere seg på simplistiske individnivå teorier (Moore et al., 2015) og begrensningen i omfanget av teorier anvendt til forklaring (Wight et al., 2016) underbygger at det i liten grad anvendes teorier til å forklare de sosiale sammenhengene som er nødvendig for å forstå utfallet. Dette underbygges av at det å ikke identifisere prosessene som ledet til intervensjonens utfall i svært høy grad begrenset overføringen av vitenskapelige funn til praksis (Ruotsalainen et al., 2006). Kontekst har ikke blitt tatt stilling til ved at man i mindre grad anvender komplekse system-nivå teorier om miljøet intervensjoner implementeres i, som forutsetter det å inkorporere kontekst i teorier for endring (Hawe, 2015; Moore & Evans, 2017).

Den fullstendige teoretiske gjennomgangen av kritisk realisme, action science og implementeringsteori kan slik relateres til denne prosessen av operasjonalisering og anvendelse av teori. Perspektivene bistår med en forklaring og forståelse av problematikken. I tillegg til hvordan kompleksiteten i implementering som en prosess av felles konstituering i

relasjonen mellom agency og struktur kan forstås og utføres. Innenfor for dette perspektivet kan denne relasjonen artikuleres og inkluderes i implementeringsprosess. Dette gir muligheten for å overføre teori til praksis gjennom operasjonalisering av teoriene i en kontekstuell forklaring av tykk kausalitet. Utfordringen i individualisering og anvendelsen av individnivåteorier (Moore & Evans, 2017), at teorien ikke reflekterer problemet adressert (Munro et al., 2007) og den direkte eller instrumentelle anvendelsen (K. M. Wilson et al., 2011) blir adressert. Ved at fenomenet blir definert som relasjonelt i programteorien opp mot atferdsmodellen (Pawson, 2013) gjennom den interne samtalen i agency-struktur relasjonen (Archer, 2003) blir individualiseringen og bruk av teorier på individnivå adressert. Hvor både kausalt artikulerte teorier opp mot denne forståelsen i henhold til kritisk realisme og deltageres perspektiver informerer denne prosessen gjennom aksjonsforskning som metode (Friedman & Rogers, 2009). Dette adresserer hvordan problemet blir forstått opp mot deltageres praksis. Action Science representerer strategiene for å overvåking og bevisst konfrontere antagelser og bruk av programteorien til å utforme handlinger i møte med problemet slik det blir forstått (Friedman, 2001a, 2001b). Dette adresserer problemet i hvordan anvendelse av programteorier og deltageres antagelser i seg selv er en fare for at løsningene ikke reflekterer det faktiske problemet.

Jeg ender ikke her med et set av gjenbrukbare konsepter utover de presentert av May (2013b) eller hvilke teorier fra psykologien som kan anvendes på en slik måte her argumentert for. Det må til dels være et empirisk prosjekt, og ses i sammenheng med den enkelte studiens formål og fenomen som skal forstås. Det jeg føler er viktig er å komme til bunns i, er hva en slik teori må kunne gjøre og hvordan den skal anvendes. Som Weick (1995) påpeker, vil mange (potensielt relevante) teorier ikke oppfylle idealet. Dette vil ofte angå aspekter ved kausalitet, menneskelig resonnering og handling, betingelser for dens funksjon (kontekst), slik det ble adressert over. Dette utelukker like fullt ikke f.eks. en artikulering av en «manglende» teori innenfor dette perspektivet for anvendelsen av dem i programteorien. Altså en teori som ikke inkluderer disse aspektene. Det blir heller satt krav videre at de: (1) tas med inn i studien, (2) utfylles av andre teorier, (3) blir en del av et felles definert tankesett (virkelighetsforståelse), (4) formulerer dens antagelser, (5) integreres i en relasjonelt konstituerende sosial virkelighet av reproduksjon og transformasjon, (6) og ikke antas som bestemmende eller konkret når der anvendes på virkeligheten. I det hele ikke begå feiltagelsen i reifisering og problemene diskutert opp mot intervensjonsteori som instrumentelle og utfallsorientert. At de artikuleres på en måte at den kan anvendes innenfor den praktiske utførelsen av teoretisering her presentert; å operasjonaliseres innenfor en kontekst.

Teorier innehar ofte betingelser som går på tvers med de grunnleggende antagelsene i en studie, eller selve virkelighetsoppfatningen. Slik får man en diskusjon om hvordan teoriene kan forstås innenfor nye faggrenser eller virkelighetsoppfatninger. Det kan ikke eksistere en universell beskrivelse av hvordan dette skal gjennomføres, men det kan være nyttig å ta i betraktning hvordan dette er gjennomført tidligere.

Anvendelse av Teori Innenfor Kritisk Realisme og Action Science

Hvilke behov har vi i anvendelsen av teori innenfor kritisk realisme? (1) De kan tilby inkluderingen av, og muligheter for forståelse av agency (ikke bare struktur). Dette som følge av at individets handlinger per definisjon ikke anses som deterministiske, slik som i rational choice theory tradisjonelt sett (homo economicus). (2) Tilby muligheter for å artikulere mekanismer, altså årsaksforklaringer. Eller (3) tilby muligheter for å forstå intervensjon på relasjoner eller systemer.

Disse elementene kan tas hensyn til i teori som ikke inkluderer det i utgangspunktet, og fokuset kan legges på andre områder enn tradisjonelt, enn det gjort for den spesifikke teorien. Det samme gjelder anvendelsen av dem: Hvis teorien i for liten grad inkluderer relasjonen til mennesker rundt (aspekt ved sosial kultur, struktur, osv.) kan dette introduseres i analysen, og andre mer spesifikke teorier som inkluderer årsaksforhold tilknyttet dette kan inkluderes. Eller hvis agency sin påvirkning på strukturen rundt neglisjeres (kanskje vanligere innad psykologisk teori).

For å adressere en teoris potensielle anvendelse og introduksjon innenfor den aktuelle virkelighetsoppfatningen, er det nyttig å adressere den psykologiske ontologien den tar utgangspunkt i. Selbekk, Sagvaag, og Fauske (2014) gjør dette for to ulike modeller i forklaring av rusavhengighet ved å stille spørsmål ved hva det bestemte fenomenet undersøkt representerer i teorien: «Hva er avhengighet/rusavhengighet?». Er det rusavhengigheten i seg selv, eller innvirkningen av rusavhengighet definert sosialt og bredt til å inkludere patologi og inkluderende problemer som skaper utfordringer i livet og for mennesker rundt. Altså, et sosialt fenomen, et psykologisk fenomen, eller et psykologisk fenomen med sosiale konsekvenser, o.l. (Selbekk et al., 2014). I motsetning til i kritisk realisme hvor dette forstås som en del av den samme relasjonelle helheten kan slik ulike modeller representere ulike paradigmer og ulike nivåer av virkeligheten. I anvendelse av kritisk realisme vil man i henhold til hva man undersøker anse bestemte strata av virkeligheten og nivåer av kunnskap som mer betydningsfulle i konstruksjonen av *vår forståelse* av virkeligheten enn andre. I Koski-Jännes og Rosenqvist (2004) sine ord: «Den grunnleggende antagelsen for en slik analyse er at måten vi teoretiserer feltet former basisen og retningen for vår praksis» (p. 51f).

Hos Selbekk et al. (2014) representerte de to modellene en med utgangspunkt i en psykologisk ontologi hvor avhengighet ble forstått som et psykologisk fenomen med sosiale konsekvenser («stress-strain-coping model»). Den andre modellen tok utgangspunkt i en sosial ontologi og adresserte problemet på et sosialt nivå av virkeligheten («social-ecological model»). Rusavhengighet som fenomen var ikke relatert til et enkeltindivid, men noe som utfoldet seg i den sosiale verden, i menneskelige forhold, systemer og fellesskap. Den førstnevnte plasserer håndteringsmekanismer og støttesystemer utenfor individet og forsøker å hjelpe den påvirkede familien til å mobilisere ressurser. Modellen indikerer ikke hvordan å fokusere på relasjonene mellom de påvirkede familiemedlemmene eller systemet. Den sistnevnte referer til mekanismer på et psykologisk nivå av virkeligheten som relevante, men er begrenset til å vurdere hvordan endring kan bli oppnådd av den individuelle personen. Den ene fokuserer på agency, den andre på struktur.

Hvis agency og struktur forstås som tilknyttet mekanismer på ulike nivå av virkeligheten (psykologisk eller sosial ontologi) ut ifra modellene, blir det nødvendig å finne løsninger som inkorporerer både agency og struktur. Intervensjonen må intervensjonere både på det strukturelle nivået i relasjoner og nettverk, samt på individnivå, fordi omstendighetene involverer både muligheter og begrensninger for individet samtidig, ettersom individet reproducerer og transformerer disse omstendighetene (Archer, 1995). Selbekk et al. (2014) trekker frem nødvendigheten av å undersøke hvilken kraft ulike mekanismer besitter og nødvendigheten av teorier som involverer implementering av de sosiale mekanismene og komplementerer modellene.

Kritisk realisme muliggjør her diskusjoner om de ontologiske antagelsene som er underliggende for modeller/teorier, sette de opp mot hverandre og analysere deres karakteristikk. Og slik forstå deres relevante anvendelse, og til hvilken grad de har begreper til og mulighet for å inkludere ulike ontiske fenomener. Som en metateori tilbyr den også en forståelse av distinksjonen mellom agency og struktur. De kan i sin gjensidige påvirkning studeres i henhold til deres respektive egenskaper og krefter, og slik forklare tendenser fra en enkelt eller begge (Archer, 2003, s. 44). I denne modellen blir konseptene og strukturen kombinert med tidsdimensjonen, der strukturer muliggjør og begrenser handlinger fra agenter (agency), og agenter igjen reproducerer og transformerer strukturer (Danermark, Ekstrom, Jakobsen, & Karlsson, 2002). Dette muliggjør undersøkelsen av kraften til mekanismer og utviklingen av teorier som involverer implementeringen av sosiale mekanismer slik Selbekk et al. (2014) fremsatte. Selbekk et al. (2014) viser hvordan kritisk realisme muliggjør å eksplisitt adressere helheten i teoretisering innad et fagfelt. Hvordan et fenomen forstås (f.eks.

psykologisk eller medisinsk) og hvordan dette relateres til en ontologisk forståelse. Innenfor kritisk realisme kan slike perspektiver kombineres til introduksjon av teorier og modeller som tar ulikt hensyn til agency og struktur, og slik ulike mekanismer.

Archer (1995) og Bhaskar (1975) forsøker slik å oppnå en naturalisering eller materialisering av det psykologiske i kritisk realisme, som tillater introduksjonen av det psykologiske inn i en mer felles metateoretisk forståelse av mekanismer, stratifisert ontologi og åpne systemer. Et subjekt slik formulert av Archer (1995) blir muliggjort innenfor en vitenskapelig metode. Psykososiale problemer kan forstås som emergent også fra biologiske eller medisinske årsaker.

Med utviklingen av teorier som involverer implementeringen av sosiale mekanismer slik Selbekk et al. (2014) trekker frem kan vi undersøke ting som "oppretholdelse" av foregående praksiser til intervensjonen i Archer (1995) sin morfogenetiske modell. Dette kan undersøkes i relasjon til tid i implementeringsprosessen gjennom atferdsmodellen (Pawson, 2013). Teoriene som involverer implementering av sosiale mekanismer innenfor aksjonsforskning muliggjør en forståelse av hvordan praktiske handlinger er med på å opprettholde foregående praksis i interaksjonen mellom agency og struktur.

I hensyn til behovet Selbekk et al. (2014) ser for å undersøke hvilken kraft ulike mekanismer besitter har kritisk realisme et annet relevant potensial. I tillegg til å undersøke aktualiserte mekanismer, er det også mulig å undersøke fraværet av tidligere teoretiserte mekanismer som en kausal faktor. Hvorfor blir ikke kraften til støtteapparatet rundt en rusavhengig sett å endre resonnementer og handlinger, at kraften ikke blir aktualisert? De tidligere teoretiserte mekanisme er et sentralt utgangspunkt for å undersøke en ny situasjon. Ved å begynne prosessen av implementering med en forståelse av fenomenet og utviklingen av en programteori har vi et utgangspunkt for å undersøke hvilke mekanismer som gjør seg gjeldende. En prosess hvor den initiale programteorien fasiliterer en dypere analyse som kan støtte, utbrodere, eller motsi denne teorien, til hjelp for å bygge en ny og mer nøyaktig forklaring av virkeligheten.

Vi tar her for oss flere relasjoner i det sosiale, forstått gjennom agency og struktur, og hvordan teori introduseres til å forstå disse relasjonene. Som det her ble argumentert for bl.a. av Hibberd (2014) har de metafysiske antagelsene i psykologiene en stor betydning for relasjoner spesielt, der en rekke temaer innenfor psykologien er i strid med dens logikk i relasjoner. Jeg vil derfor gjøre rede for den bestemte forståelsen av relasjoner her anvendt opp mot bruk av konsepter og begreper, og hvilke implikasjoner og muligheter dette har gjennom anvendelsen av atferdsmodellen. Det er en felles deltagelse om å artikulere

mekanismene som inkluderer deltagerne, forskeren og teorier. Det vil slik være ulike begreper og forståelser som forsøker å beskrive denne samme virkeligheten.

Inn/ut-gruppe og Rommet Kritisk Realisme Skaper

Her vil jeg returnere til rollen nettopp teoriene er ment å utspille, på basis av hvordan de introduseres til å forklare overgangene i atferdsmodellen (Pawson, 2013). Ved å anvendes innenfor kritisk realisme introduseres den til å forklare kausale mekanismer mellom ulike relasjoner. Årsaken til dette er at det åpner for eller tar mål på forklaringer av andre aspekter enn det forståelser av hendelsesregulariteter gjør gjennom kontinuerlig hendessammenslåing. Ifølge Tsoukas (1989) og Van de Ven (1992) er den sentrale muligheten til temporal bracketing dets kapasitet til å muliggjøre identifisering av spesifikke teoretiske mekanismer som gjentar seg over tid. Jeg vil her begrunne kritisk realisme sin mulighet til å gjøre dette innenfor temporal bracketing og slik atferdsmodellen. Det som gjennomgås av kritisk realisme tilhører relasjonen mellom objekt og objekt, subjekt og subjekt (Bhaskar, 1975), og hvordan de interagerer med hverandre (Archer, 1995). Epistemologien til kritisk realisme angår muligheten for å tilnærme seg muligheten for å teoretisere mekanismene som ligger bak eller over denne interaksjonen. Det vil som Bhaskar sier aldri være direkte korrespondanse mellom våre konsepter, som konsept-konsept avhengige, og det ontologiske fenomenet mekanismen representerer (Houston, 2010). Relasjonen mellom subjekt og objekt er epistemisk, altså en epistemisk relasjon (Vandenbergh, 2018). Denne relasjonen er på mange måter den Hibberd (2014) etterlyser. Relasjonen som relaterer konseptene til analysen i kritisk realisme til de aktørene bruker, og begge til virkeligheten (det ontologiske) de referer til (Vandenbergh, 2018). Denne relasjonen blir ikke forsøkt definert, men atferdsmodellen i bruk med kritisk realisme kan forstås å adressere problemet.

På flere områder i hverdagen kan det være nødvendig å forstå dynamikken i differanser på et felles plan. Med dette mener jeg to begreper ikke settes i opposisjon til hverandre som utgangspunktet for forståelsen av dynamikken mellom dem. På hvilket nivå ligger denne differansen? Det er sjeldent de kan forstås som polene eller motsetningene til hverandre. Differansen ligger mellom begrepene (Hibberd, 2014). En differanse i den forståelsen av at det er en differanse som paradoksalt er forutgående for hva som er differansen mellom to konsepter ifølge Žižek (2009). Som eksempel trekker han frem differansen mellom høyreside og venstreside politisk. Paradoksalt nok er det to positive begreper som opptrer etter differansen, som et forsøk på å dekke over eller dominere spenningen i denne differansen ifølge Žižek (2009, p. 34). Det samme ville kunne gjelde for

differansen mellom endringsmotstandere og endringsvillige. Forstått på den måten at grunnlaget for deres posisjonering, altså resonnementene og forståelsen bak deres posisjon som enten endringsvillig eller endringsmotstander, er to helt ulike årsaker.

Hibberd (2014) formulerer dette innenfor psykologiens metafysikk: Selv om vi har en etablert relasjonen mellom «moren til» og det bestemte barnet, og at den partikulære kvinnen slik kan identifiseres. Representerer dette en epistemisk bestemmelse som ikke påvirker det ontologiske poenget at relasjonen «moren til» er en ekstern relasjon som holder sted mellom to logisk uavhengige vesen. Relasjonen eksisterer ikke essensielt eller permanent i en av den. Det å være barnet til moren (A) kommer selvfølgelig til å påvirke mange aspekter ved barnet (B), akkurat som være moren til barnet (B) vil utgjøre en forskjell for moren (A), men dette involverer komplekse kausale prosesser over tid (Hibberd, 2014, pp. 168-169). Med dette utgangspunktet er det vi utforsker de kausale prosessene og interaksjonen mellom subjekt og objekt (Archer, 1995)

Žižek (1989) tydeliggjør den epistemiske relasjonen i eksempelet med høyreside og venstreside politisk. Det er ifølge Žižek (1989) ikke bare er en distinksjon i et sosialt hele. Det referer ikke bare til en differanse i den sosiale ontologien eller systemet, slik Selbekk et al. (2014) også argumenterte opp mot rusavhengighet. Hvis du spør en høyreperson om hvordan det hele sosiale er strukturert, vil du få et ulikt svar fra om du spør en venstreperson. Høyre vil si at samfunnet er harmonisk, mens venstresiden er inntrengere («intruders») med radikale tanker, en ubalanse. For venstresiden er kampen («the struggle») det sentrale. Mellomrommet mellom dem er et tomrom (Žižek, 1989). Kritisk realisme og Archer (1995) forsøker å besvarer den konstituerende mekanismen for problemet de begge adresserer, men ikke den epistemiske.

En inn/ut-gruppe forståelse kan være behjelpelig i en slik sammenheng. Hvor relasjonen mellom dem i praktisk undersøkelse forstås temporalt, og det som ligger mellom dem i differansen forsøkes artikulert gjennom kausale prosesser slik Hibberd (2014) la vekt på. Den inkluderer differanseaspektet, hvor ikke bare trekkene som adskiller dem kan tas i betraktning, men hvilke mekanismer som opprettholder og skaper denne differansen. Ved at det tas utgangspunkt i problemene til deltagerne forsøkt løst i aksjonsforskning, i deres forståelse opp mot det som observeres, blir den epistemiske relasjonen undersøkt.

Jeg vil derfor fremme at inn/ut-gruppe kan ha en funksjon i forlengelse av hva vi forstår som designblindhet, og programteorien som funksjon for å motgå designblindhet, som tilhørende den epistemiske relasjonen. Programteorien er en trussel for designblindhet i seg selv. Ved å definere mål ut ifra en hindring og oppnåelse av likhet, fremfor er utfall, innehar

målet en politisk funksjon. Det blir tatt stilling til forholdet mellom de inkluderte og de ekskluderte, som synliggjør eventuelle konsekvenser for begge parter, og målet vil ikke være avhengig av en symbolsk garanti (Larsen & Madsen, 2018). En symbolsk garanti som tilhørende våre begreper om f.eks. «delt forståelse av endringsprosessen» eller «alle blir mer engasjert». En slik innfallsvinkel definerer et politisk mål, samtidig som den konstituerende mangelen for problemet holdes åpen, altså differansen.

Som sagt trekker Bhaskar (1975) frem at kritisk realisme ikke neglisjerer betydningen av diskurser, men fremmer at det er en rest etter diskurser er trukket fra. Det er diskursene det her blir tatt stilling til. Vi forsøker å forstå et nytt holdepunkt i forhold til fenomenet som undersøkes, det som gjøres her ved å konfrontere antagelsene vi besitter i forståelse av et fenomen gjennom dobbelt-løkke læring (Argyris, 1982). Det antas ikke en bestemt psykologisk modell til å forklare årsaken til problemet slik Selbekk et al. (2014) argumenterte for. Eller at det anvendes «off-the-shelf» modeller og simplistiske individnivå-teorier som forhindrer en utviklingen av en forståelse i sammenheng med konteksten de anvendes i, slik Moore og Evans (2017) argumenterte for. Dette forhindrer en ideologisk anvendelse av kunnskap, hvor en bestemt modell "okkuperer" posisjonen av hva som er gyldig kunnskap (Larsen & Madsen, 2018). Som det her blir tatt utgangspunkt i, blir hverken psykologiske sammenhenger og modeller, eller forskeren satt som autoriteter. Fenomenet studeres også ut ifra deltagerens forståelse, med studier av psykologiske mekanismer sin forklaringskraft. Det artikuleres ikke en absolutt løsning på problemet. I stedet antas en fundamental åpenhet og manglende fullstendig forståelse av systemet eller organiseringen (Fleetwood & Hesketh, 2010). Systemet i seg selv er ingen garanti for et ønsket utfall siden det er i kontinuerlig endring og intervensjonen kan endre betingelsene for hva som ga opphav til problemet i utgangspunktet (Pawson, 2013). Aksjonsforskning og Action Science omhandler slik problemet i at vår forståelse av fenomenet, som blir forsøkt løst, er epistemisk.

Som Hibberd (2014) trekker frem gjør det å forstå det logiske og metafysiske grunnlaget til psykologiens relasjoner at vi ikke bryter med antagelsene for en psykologisk modell når vi gjør kausale slutninger. At man er oppmerksom på at differansen mellom inn- og ut-gruppen ikke ligger i differansen mellom begrepene vi anvender på dem åpner for undersøkelse av de genererende mekanismene som underligger differansen. Det er programteorien som representerer verktøyet for å undersøke denne differansen. Kritisk realisme og Action Science legger i hovedsak føringene for hvordan vi artikulere innholdet i programteorien og hvordan den korrigeres i møte med deltagerens forståelse og emergent teori i aksjonsforskning. Denne oppgaven legger på mange måter slik føringene for hvordan

programteorien anvendes. Siden programteorien og atferdsmodellen representerer det samlede punktet for ulike forståelser til en felles artikulering, representerer den et verktøy å håndtere den epistemiske relasjonen, slik diskutert her. Det er her definert dens rolle i å jobbe oss forbi differansen mellom begrepene som brukes av deltagere og forskere eller teorier, forståelsen og antagelsene som ligger bak, og garantien eller autoriteten for forklaring og resultat begrepene eller teoriene representerer.

Programteorien sitt Potensial

I sin helhet er det en følge at vi også må forstå programteorien som fenomen for å forstå dens mulige konsekvenser i praksis (Friedman, 2001b). F.eks. har programteorien en tendens til å underbygge en vitenskapelig prosess, kritisk refleksjon, og kausale forklaringer bygget på empirisk undersøkelse (Chen, 2012; Weiss, 2016). Den besitter samtidig en kraft til å fungere som overdekkene og blindende overfor feil, og derfor er den også avhengig av å vurderes opp mot sin kontekst (Friedman, 2001b; Greenwald et al., 1986; Kuhn, 1970). Operasjonalisering, og konteksten den blir en del av, er i stor grad avgjørende for dens utfall i anvendelse på linje med andre teorier slik Munro et al. (2007) argumenterer for i henhold til sosialkognitiv teori. Programteorien slik den er formulert her besitter et potensial til å adressere faktiske kausale mekanismer og adressere grunnleggende årsaker til sosiale problemer (Semmer, 2011). Dette kan gjøre synlig de mekanismene som er viktig i å opprettholde problemet på et kollektivt nivå og systemnivå slik Hawe (2015) setter frem. Den gjør dette ved å forsøke å besvare de spørsmålene som fremsatt uadressert i intervensjonsforskning om prosessen i hvorfor og hvordan de fungerer (Abildgaard et al., 2016; Cox et al., 2007; Lipsey & Cordray, 2000; Nielsen & Miraglia, 2016; Nielsen et al., 2010). Hvor det her tas stilling til de «dypere» påvirkningene på atferd slik Hawe (2015) videre sier. Å identifisere prosessene som leder til intervensjonens utfall blir samtidig ansett å underbygge muligheten for overføring av vitenskapelige funn til praksis (Ruotsalainen et al., 2006).

Problemet i operasjonalisering av teorier og modeller til å anvendelse i en praktisk undersøkelse (Munro et al., 2007) og anvendelsen av teorier opp mot sin kontekst - om de er tilpasset den (Moore & Evans, 2017) - blir vurdert innenfor kritisk realisme. Resultatet av programteoriens anvendelse er ikke «kontekstualiserte forklaringer» (Tsang, 2013) hvor forklaringen forblir tilknyttet i konteksten til situasjonene eller tilfellene undersøkt. Kritisk realisme antar muligheten for å finne fenomenets eksisterende og mulige mekanismer. Mekanistiske forklaringer av empiriske fenomener. Metoden for teoretisering ekstraherer teoretiske relasjoner fra konteksten av det som observeres gjennom abduksjon med den

hensikt å bygge en ny teori og/eller teste en eksisterende. Kritisk realisme sin behandling av kontekstualitet er slik avgrenset. Konteksten representerer grunnlaget for å forklare hvordan mekanismene ble aktualisert i det observerte tilfellet. Archer (1995) sin interne samtale og den morfogenetiske modellen er det primære verktøyet til å konseptualisere kontekst. Dette gjennom resonnementene og forståelsen deltagerne artikulere; begrensninger og muligheter ved seg selv og strukturen rundt som grunnlag for handling. Den empiriske inngangen til dette er aksjonsforskning, men målet forblir å artikulere relasjonene mellom dem selv og strukturen som proposisjoner innenfor Action Science (Argyris & Schön, 1974). Proposisjonene er strukturert på en slik måte at de er testbare og bidrar til den kausale forklaringen innenfor kritisk realisme og programteorien. En dybdeforståelse av menneskets interne verden i deres fortolkning og meningsdannelse er slik ikke målet.

Relevans og Begrensninger

Relevans for Organisasjonslivet

En begrensning ved denne intervensjonstilnærmingen er hva den vil være mest relevant eller egnet for å undersøke. Intervensjoner som undersøker hvordan fordeling av ressurser og krav best kan gjøres vil kanskje være i for stor grad opptatt av "konkrete" egenskaper ved organisasjonen. Den kunnskapen som her ettertraktes, og som peker tilbake til ambisjonene satt frem i aksjonsforskning og pragmatismen av Kurt Lewin og John Dewey, er i større grad opptatt av spørsmål i endring av sosiale relasjoner og systemer. Å bidra til endringer i samfunnet ved at forskningen undersøker de underliggende årsakene til ulikheter og sosial problematikk (Bhaskar, 1986).

Det kan dog argumenteres for at slike problemstillinger i større grad burde inkluderes også i spørsmål om ressursbruk og krav. Ressurser og deres organisering er to fremtredende set av strukturelle egenskaper som betinger eller påvirker sosiale prosesser. Disse strukturene blir like fullt ikke forstått som tilstrekkelige i å skape endring i sosiale systemer (Tseng & Seidman, 2007). Reflekterende for diskusjonen om hvordan det ofte anses som enklere å introdusere nye ressurser i arbeidsmiljøet, med antagelsen om at dette er tilstrekkelig til å skape endring, da det ikke blir nødvendig å skape en forståelse av problemet som et fenomen (Seidman & Tseng, 2011).

Det initiale fokuset for endring i sosiale systemer og strategiene anvendt i intervensjoner er ofte forskjellig for praktikere og de som utformer organisasjonspolitiske tiltak («policy-makers») (Seidman & Tseng, 2011). Praksisorienterte intervensjoner trekker ofte mot å direkte endre sosiale systemer (f.eks. endre relasjonen mellom lærer og student, lærerpraksis, klasserom- og skolenormer). De som utformer politikk (i organisasjoner),

offentlig administrative, advokater og økonomer ser ressurser (f.eks. utgifter per elev) og deres ordning eller organisering (f.eks. finansielle insentivstrukturer) som mer håndfaste mål for endring. Forventningen er at disse regulerende strategiene vil utløse endring i de sosiale systemene også (Seidman & Tseng, 2011). Det er det førstnevnte perspektivet som her utforskes, som en nødvendighet for å nå ambisjonene til kritisk realisme. Som en praksisorientert intervensjon har det blitt undersøkt hvordan vitenskapsteoretiske perspektiver som kritisk realisme også utspiller en relevans for hvilke rom for forståelse og handling som muliggjøres gjennom en slik artikulering. Med utgangspunkt i aksjonsforskning er det relevant å undersøke om det eksisterer rom innenfor arbeidsmarkedets praksis som i liten grad blir anvendt, men som besitter potensiale for å utvikle den kunnskapen som ettertraktes. Kunnskap som kan bidra til å løse sosiale problemer med det etiske eller politiske potensialet som ligger i dette, slik fremsatt av Houston (2010) innledningsvis.

Kritisk Realisme sitt Kritiske Potensial

Det ble diskutert innledningsvis for at anvendelsen av diagnoser byr på problemer i overføring til praksis (Hofmann, 2017) og at psykologer som klinikere manglet kunnskap til håndtere problemer på systemnivå (Næs, 2017, 3. November). En av grunnene til dette har blitt ansett som hva vi kan bygge kunnskap om (Fleetwood & Hesketh, 2010), at kunnskapsgrunnlaget fra tradisjonell forskning i liten grad har gitt oss svar på «hvordan» å intervensere i sosiale systemer (Nielsen & Miraglia, 2016). Epistemologi er til hjelp for å differensiere kunnskap fra verdier og antagelser, og fremsetter vurderinger for rettferdiggjøring av påstander eller slutninger basert på kunnskap (Steup, 2005). På grunn av kritisk realisme sin mulighet for annerkjennelse og undersøkelse av sosiale, økonomiske og politiske mekanismer som skaper strukturell ulikhet har den blitt trukket frem som forklarende og frigjørende i sin natur (Houston, 2001). Med dette som utgangspunkt i problemene presentert innledningsvis har det blitt argumentert for at kritisk realisme kan være et grunnlag for forskning for å tette rigør-relevans gapet. Bl.a. ved å danne like referanser for hvilken informasjon som er gyldig grunnlag handling, et problem trukket frem av Shrivastava og Mitroff (1984). Underbygge evidensbasert praksis gjennom gjensidig informering mellom forskning og praksis (Tranfield et al., 2003). Og adressere ulikheten mellom praktikere og akademikere i henhold til hvilke mål de ønsker å påvirke, det sosiale systemet de retter seg mot, og variablene de forsøker å manipulere (Johns, 1993; Powell & Owen-Smith, 1998; Thomas & Tymon, 1982).

McNeill og Nicholas (2017) sitt mål er også evidensbasert praksis, der de utforsker vanskeligheter i generaliserbarhet når praktikere må navigere mellom eksisterende kunnskap

og unike karakteristikk, identiteter, og sosiale rom for de individuelle klienter. Det er et essensielt moment at det er praktikerne som gjør valget av graden av tilpasning («fit») eller den potensielle anvendbarheten av eksisterende kunnskap opp mot klientene de jobber med. Det er nødvendigvis gap mellom teori og praksis relatert til det faktum at det i åpne menneskelige systemer aldri kan være absolutt korrespondanse mellom konseptene anvendt for å forstå deres praktiske erfaring og det de faktisk referer til (Longhofer & Floersch, 2012). Samtidig har det en implikasjon for kritisk sosialarbeidspraksis, kritikken som er fremmet om at evidensbasert praksis i høy grad har vært apolitisk (Furman, 2009; Nothdurfter & Lorenz, 2010). På linje med forståelsen av rigør-relevans gapet slik det blir forstått innledningsvis mener McNeill og Nicholas (2017) problemet kan være fordi det innenfor evidensbasert praksis ofte har blitt fokusert på spesifikke årsaker eller begreper, som f.eks. en enkelt diagnose (Shean, 2012) og personen ikke ses som en del av et miljø (Simmons, 2012).

McNeill og Nicholas (2017) fremmer at sosialarbeidere rutinemessig skaper kunnskap i konteksten av deres kliniske vurderinger og formuleringer. At dette området av klinisk praksis og den potensielle rollen klinikere kan bidra til kunnskapsutvikling forblir underutviklet i sosialt arbeid, selv om den kan komplementere formell forskning. Houston (2005) argumenterer for at kritisk realisme støtter ideen om at vurdering- og formuleringprosesser i sosialt arbeid kan bli forstått som metoder for kunnskapsutvikling.

Det er viktig å se på de muligheten som ligger i dagens praksis, til å informere vår akademiske kunnskap. Gjennom aksjonsforskning og Action Science er kritisk realisme behjelpelig å forflytte vår «common knowledge» og teoriene vi bruker i hverdagen opp på et formelt vitenskapelig nivå (Friedman & Rogers, 2009; Morgan & Olsen, 2015). Det kan være nyttig å utforske dens relevans for slike settinger av kunnskapsutvikling i praksis. Det er også slik at praktikere, eller sosialarbeidere og klinikere, slik McNeill og Nicholas (2017) trekker frem, besitter ideelle situasjoner til å vurdere påvirkningen av sosial kontekst og formulere dens potensielle rollen til strukturelle barrierer som undertrykker individer og legger begrensninger på personlig agency. Mekanismene som slike strukturelle barrierer utfører sin effekt gjennom kan bli synlig i en slik kunnskapsutvikling, og det er en økende anerkjennelse av verdien til en slik kunnskap (McNeill & Nicholas, 2017).

Houston (2005) foreslår at kritisk realisme speiler den komplekse søken for forståelse assosiert med rike kliniske formuleringer i sosialt arbeid, og at slike kliniske formuleringer kan representere et legitimt vitenskapelig grunnlag. Det er også innenfor sosialt arbeid blitt fremsatt at den baserer seg for tungt på kvantitativ forskning i kunnskapsproduksjon (Furman, 2009; Humphries, 2003; Nothdurfter & Lorenz, 2010; Petr & Walter, 2009; Shdaimah, 2009;

Tosone, 2013). Ved å artikulere hypoteser om kausale mekanismer gjennom innsikten til praktikere kan man bevisstgjøre praktikere om viktige vurderinger i formulering av caser, målet for intervensjoner, nødvendig modifikasjoner av eksisterende intervensjoner, og innsatser for å anvende flere intervensjoner for å adressere problematikk på tvers av relevante nivåer i menneskets sosiale verden eller økologi. Disse hypotesene og innsiktene kan deretter også bli testet gjennom anvendelse av konvensjonelle metodologier, som vil øke deres validitet og generaliserbarhet for programplanlegging og utvikling av politikk. Noen innsikter vil være idiosynkratiske og slik først og fremst nyttig for å sensibilisere andre til kompleksiteten i praksis og de unike dilemmaene og/eller løsningene mulig (McNeill & Nicholas, 2017). Haynes et al. (2018) argumenterer også for at slike studier er velegnet til å øke evnen de som utformer og gjennomfører intervensjoner eller politiske tiltak har til å anvende forskning. En diskusjon om kunnskapsutvikling sin relasjon til evidensbasert praksis.

Hvilke spørsmål vi stiller, hvordan vi undersøker dem, og hvordan vi forklarer dem, er av betydning for hva kunnskapen kan anvendes til. Som Lorde (2012) sier: «Mesterens verktøy vil aldri demontere mesterens hus». Uten å ta i betraktning vårt epistemologiske ståsted og praksis er det en risiko for at vi «undersøker de samme fruktene», neglisjerer relevante sosial-strukturelle perspektiver som hindrer oss fra å «... bringe frem genuin endring» (p. 3). Kritisk realisme besitter slik muligheten for å fungere som et korrektiv til utforming og implementering av intervensjoner og politiske tiltak slik argumentert. Den samme problematikken angår også kritisk realisme eller forskningsmetoden her presentert. Innenfor kontekstuelle begrensninger blir individer i kritisk realisme forstått å ha kapasiteten til handling, og kontinuerlig vurdere verden rundt dem for å estimere behovet for å respondere og/eller ta handling. Denne dualiteten må bli reflektert i kritisk realistisk teori ettersom den utvikles og anvendes (Houston, 2016). En slik lagdelt, kompleks og interaktiv prosess kan ikke bli forstått i sin helhet, men man kan finne frem til tilnærmelser som en del av teoribygging-prosessen. Disse interaksjonen blir følgelig nødvendig å kontinuerlig undersøkes fra kritiske og etiske perspektiver.

Fra Teori til Praksis: En metode

Denne oppgaven fungerer som et eksempel på den totale sammenhengen nødvendig å forstå og ta i betraktning i den vitenskapelige tilnærmingen kritisk realisme. Det blir her undersøkt hvordan det kan anvendes innenfor aksjonsforskning. Som det er blitt trukket frem er kritisk realisme et forskningsperspektiv som støtter metodologisk og metodisk pluralisme, og anerkjenner at det er mange måter å forstå og ha kunnskap på (Anastas, 2012; Oliver, 2011). Det har blitt argumentert for kritisk realisme sin anvendbarhet innenfor

aksjonsforskning (Houston, 2001) og Action Science (Friedman & Rogers, 2009) tidligere. Dette er en omfattende forklaring av hvordan dette nettverket av antagelser på ulike nivåer i det ontologiske og epistemologiske utgangspunktet man velger overføres til sin praktiske anvendelse. Dette med et håp om at forholdet mellom ontologi, epistemologi og praktisk utførelse av intervensjoner og forskning kan bli tatt på alvor. Det er tilsynelatende en god grunn til å si at dette ofte ikke blir gjort, også for dem som tilhører det mer tradisjonelle positivistiske eller post-positivistiske utgangspunktet svært utbredt innenfor psykologi. At mange forskere, uavhengig av deres metode, «svømmer i vannet» av logisk positivisme, empirisme og post-positivistisk epistemologi «uten å vite at de er våte» og at vi må «vurdere og debattere mulighetene og begrensningene i hver» (Marecek, 2003, p. 51). Da dette har store implikasjoner for praksis.

Det er viktig å forstå at en metode bare er et verktøy, og at f.eks. anvendelse av sosialkonstruksjonistiske forskningsmetoder ikke besitter en progressiv kapasitet i seg selv (Bowleg, 2017; Marecek, 2003). Det er derfor viktig slik det her fremsettes at en skal være bevisst de verdier og syn man tar med seg inn i forskningen. Det kan argumenteres for at mye av problematikken presentert og hvordan den her forstås ikke på noen måte er noe nytt, at enhver forsker er klar over denne problematikken. Det er kanskje her jeg mener vi er midt i problematikken her forsøkt artikulert i gapet mellom teori og praksis. Bevissthet om problemet leder ikke nødvendigvis til at vi vet hvordan vi skal ta stilling til det og at vår forståelse ikke nødvendigvis preger våre handlinger. Et problem hyppig referert til er kontekst i anvendelse av teorier i praksis. Kontekst har her blitt behandlet på to nivåer, i deltagelse og i utvikling av teori.

Kontekst. Siden det i kritisk realisme er et hovedanliggende og utvikle teorier om mekanismer blir kontekst behandlet i en avgrenset form. Hvis kontekst og teori skal knyttes sammen, anses kontekst som nødvendig å være operasjonalisert. Det er blitt beskrevet hvordan vi forstår forholdet mellom struktur og agency (Archer, 1995), som representerer utgangspunktet for hvordan vi ønsker å definere kontekst i teoretisk utvikling. Dette utbroderes med May (2013b) sin intervensjonsteori, som tar for seg generelle psykologiske konsepter eller begreper til hjelp for å beskrive konteksten. Dette er en operasjonalisering av kontekst slik at den kan fungere som en evidens for teorier innenfor kritisk realisme og generalisering av teorier som beskriver en tykk kausalitet. Dette har sin årsak at det i teoretiseringsprosessen forstås som umulig å kapre den fullstendige kompleksiteten i en intervensjon (Pawson, 2013).

For at kritisk realisme ikke bare skal være en teoretisk øvelse har det her blitt lagt vekt på hvordan teorier anvendes i praksis, og hvilken rolle deltagelse i intervensjoner spiller i denne sammenheng. Deltagelse blir ikke lagt vekt på som en komponent som må inkluderes i en intervensjon. Den teoretiske prosessen i å bygge en teoretisk kausal forklaring er en prosess som utføres med deltagerne i intervensjonen. Dette gjøres gjennom perspektivet på teoridrevet evaluering gjennom en programteori, hvor denne prosessen forstås som å være en delt læringsprosess hvor man anvender Action Science sine strategier for å jobbe med de ulike forklaringene deltagerne besitter til å utforme kausale proposisjoner (Friedman, 2000, 2001b). Dette er grunnlaget for det som blir en kausal teori av tykk kausalitet innenfor kritisk realisme, og det som binder deltagelsen i intervensjonen sammen med den teoretiske utviklingen og testingen av teorier. Prosessen representerer slik en måte å binde sammen kontekst og teori.

Fleksibel eller snever. Denne tilnærmingen her utviklet kan muligens både kritiseres for å være snever og for bred eller fleksibel. Tradisjonelt sett blir disse rammene bygget opp på nytt tilknyttet hver enkelt nye intervensjon, etter de behovene og problemene som blir forsøkt løst i den aktuelle settingen som tilnærmes. Sån sett vil denne tilnærmingen være i alt for stor grad spesifisert helt fra ontologiske antagelser til hvordan praktikere og deltagere skal informere intervensjonens utførelse. Slik representerer den et mye mer spesifikt bidrag, men et bidrag det i dag er satt lite fokus på, og som kan være relevant på flere områder selv om den ikke er egnet for alle settinger eller formål (Haynes et al., 2018; McNeill & Nicholas, 2017; Selbekk et al., 2014). Den representerer samtidig en spesifisering som det muligens kan være nyttig å ta inspirasjon fra, når en slik helhetlig forståelse av overføring fra teori til praksis skal bli definert, selv om perspektivene skulle være ulike. Det er klare indikasjoner på at dette sjelden blir gjort, og min mening er at en stor utfordring kan være at dette i liten grad har blitt artikulert for ulike metodologiske tilnærminger. I tekstene jeg har lest forblir forfatterne ofte hengende igjen svært abstrakte formuleringer de mener er nødvendige for praksis, uten at hvordan de nettopp skulle bli anvendt i en studie eller intervensjon forblir usagt. Det blir postuleringer som er veldig godt teoretisk utbrodert, men som i liten grad gir meg mulighet til å forstå hvordan man skulle tatt det videre derfra til en faktisk situasjon. Det blir enten antatt at dette er åpenbart for dem som skal sette det ut i praksis, eller at det lar seg naturlig inkorporere innenfor de metodologiske eller metodiske tilnærmingene de ofte nevner i en bisetning som aktuelle. «Metoden er bare et verktøy» osv. Som i seg selv er korrekt, men i en faktisk intervensjon eller studie vil metodologien informere og spesifisere antagelsene gjort innenfor det epistemologiske og ontologiske. Den besvarer i større grad «hva»'et. Hvilket

fenomen retter vi oss mot og hvordan skal vi forstå menneskene som en del av dette. Her må vi stille oss spørsmålet hva en genererende mekanisme er når vi tar med oss perspektivet inn i en situasjon av handlinger og refleksjon. I relasjon til Action Science oppstår det potensielt en utfordring i denne sammenheng, som jeg tar for meg i neste del (Action Science og Pragmatisme).

I problemet at den er for fleksibel; sånn forstått at det ikke spesifiseres hvilke egenskaper man ser etter i en intervensjon, burde det bli forstått som gjennomgått i stor grad. Flexibiliteten representerer et mål om å unngå instrumentell bruk av modeller, teorier osv., unngå reifisering i en antagelse om at modellene reflekterer virkeligheten, og at teorier anvendes i en antagelse om at fenomenet allerede er forstått. Dette skaper en barriere for at teorier også anvendes til å dekke over teoretisk nakenhet, da forståelsen av fenomenet er det avgjørende utgangspunktet. Flexibiliteten fordrer videre mye arbeid og tid anvendt på teoretisk utvikling og analyse, hvor også perspektiver fra ulike faggrener kan være nødvendig (Selbekk et al., 2014). Utfordringen i å forstå de spesifikke teorier opp mot kritisk realisme, om den møtes, vitner like fullt om nødvendigheten i å formulere dens kausale innvirkning. Hvis fenomenet og årsakene i høy grad er forstått, vil denne prosessen ha mindre relevans og ta kortere tid, og man kan bevege seg (direkte) til kausale forklaringer gjennom retrodiksjon/abduksjon.

Action Science og Pragmatisme

Action science kan kritiseres fra et pragmatisk ståsted for å forstå læring definert som individers tilegnelse av informasjon og kunnskap, og senere som analytiske- og kommunikasjonsferdigheter (Elkjaer & Simpson, 2011). Et fokus på mentale representasjoner fremfor opprettholdelsen av organisatorisk praksis hvor læring assosieres med sosialisering og institusjonalisering av kunnskap (Gherardi, 2000). I pragmatismen forstås kunnskapen som transaksjonsbasert dekkene alle nivåene i læringssystemet, fremfor fra individ til organisasjon. At handling og kunnskap gjensidig konstituerende og sammenhengende, fremfor kunnskap/deltagelse etterfulgt av handling/praksis. At læring ikke bare er sosialisering (vane), men også handler kreativ praksis, hvor de to er sammenbundet i sanntids-erfaring. Elkjaer og Simpson (2011) mener denne fundamentale dualismen i kunnskap og handling, og læringen forstått på individnivå i Action Science, gjør at den bryter med pragmatismen. De trekker frem at kunnskap omfatter handling, ikke som en representasjon, men som en disposisjon til hvordan å agere. Her kan vi forstå hvordan teoriene for handling artikulert innenfor Archer (1995) sin interne samtale å ligge nærmere Elkjaer og Simpson

(2011) sin forståelse av kunnskap enn Action Science ut ifra deres argumentasjon. Og slik bøte på denne problematikken i selve artikuleringen.

I likhet med hva Elkjaer og Simpson (2011) trekker frem forstås kunnskap her som mer enn mentale modeller, og har historiske og kulturelle dimensjoner. Vi forstår mekanismene som eksisterende forut aktualisering, og intervensjonens egenskaper, konsepter og konkrete tiltak som noe som bearbeides av de ansatte til deres praksis. At kunnskap kan fungere både reproduserende, innoverende eller produsere lignende erfaringer (Elkjaer & Simpson, 2011) er det her helt klart tatt stilling til i Archer (1995) sin morfogenetiske modell. I følge Elkjaer og Simpson (2011), hvis pragmatisk læring forstås som «å fylle usikre situasjoner med mening, som først involverer å definere situasjonen som et problem ... at læring er en prosess i å konstruere selv og situasjoner, resulterende i kunnskap som kan handles på. ... [Hvor] utviklingen av mening aldri kan bli predikert av en a priori tilliggelse av kraft fordi den alltid er relativ til situasjonen.» (p. 73), så er fremgangsmåten presentert her fullstendig pragmatisk. En ulikhet, slik diskutert tidligere, er at det ikke settes fokus på en forståelse av den individuelle deltagerens meningsdannelse og fortolkning, der det legges vekt på den kollektive innsatsen i å finne fram til objektive strukturer og mekanismer. Selv om kreftene antas å eksistere «a priori» er det først ved deres empiriske observasjon av vi gjennom abduksjon kan artikulere dens kausale påvirkning på situasjonen (Bhaskar, 1989). Med antagelsen om at Elkjaer og Simpson (2011) ikke mener at man ikke skal forsøke å teoretisere hvilke mekanismer som kan gjør seg gjeldende for den bestemte situasjonen, for så å teste, modifisere eller gå bort i fra disse teoriene.

Spørsmålet blir i større grad om det vil være mulig å unngå reduksjonen til kunnskap og læring innad enkeltmennesket, at læringen i stedet forstås som delt og situert. Det er sentralt i perspektivet her tatt at en jobber med en delt kunnskap (og informasjonsdeling) på tvers av evt. forskere, interessenter, deltagere, og evaluere. Hvor programteorien representerer resultatet av de delte «ressursene» eller bidragene. Det er en manglende «delt virkelighet» i møte med gapet mellom akademiker (etc.) og praktiker, eller mellom teori og praksis, som har vært en av de teoretiserte årsakene til manglende overføring (Weick, 2001). Forståelsen av uttalte teorier og teorier-i-bruk innenfor Action Science blir her anvendt for å forstå gapene mellom dem (Friedman, 2001a, 2001b; Friedman & Rogers, 2009). Dette er en av grunnen til at det legges vekt på det ontologiske og epistemologiske fundamentet i kritisk realisme, som et utgangspunkt for delt forståelse av virkeligheten (Mingers & Standing, 2017) og hvordan en forståelse av den kan artikuleres (Bhaskar, 1975).

Muligheten av situert læring i Action Science blir utenfor denne oppgavens omfang å diskutere. Strategiene i Action Science forstås som en mulighet for å behandle anvendelsen av programteorien (Friedman, 2001a, 2001b), mens aksjonsforskning representerer prosessen denne blir utforsket og anvendt innenfor. Det er den artikulerte kunnskapen som forblir fokuset. Det er slik aspekter ved meningsdannelse og de spesifikke læringsprosessene internt i individene, samt den situerte læringsprosessen på gruppenivå, som ikke blir omfattet av dette perspektivet. Det representerer en debatt om eksistensen av delte mentale modeller og hvordan denne er relatert til informasjon- og kunnskaps-prosesser (Da Silva & Agusti-Cullell, 2008; Mathieu et al., 2000; Weick et al., 2005). Dette kan forstås som en begrensning ved perspektivet her tatt.

Det tas her utgangspunkt i artikuleringen av kausalitet innenfor kritisk realisme som en deltagende prosess gjennom aksjonsforskning i anvendelsen av en programteori. Dette representerer et forsøk på å gjøre teoretiseringsprosessen reflekterende (Shotter & Tsoukas, 2011). Teoriene søker å gjøre handlinger mer anskuelige ved å tilby konseptuelle verktøy for praktikere å engasjere seg i re-artikulering, ikke bare av deres tatt-for-gitte antagelser og modeller, men også deres orienteringsformer og deres måter å relatere seg selv til situasjonene de jobber i. De forstås som å spille en perseptuelt reorienterende rolle i tillegg til den kognitivt forklarende (Shotter & Tsoukas, 2011). Det kan derfor være nødvendig å se litt nærmere på den perseptuelt reorienterende rollen artikuleringen av mekanismer har, som her er en sentral innfallsvinkel til å adressere spørsmålene om «hvordan» ting fungerer og slik hvordan handlingene som utledes.

Mekanismer

Mekanismer forstås som muliggjørende og begrensende for individets handlinger. De oppstår som følge av interaksjonen mellom agency og struktur. Dette fordrer en kompleksitet i beskrivelse av dem og det blir for omfattende å gjengi et eksempel på en mekanisme (se f.eks. Zimpel Leal, 2017). Mange studier tar bare delvis utgangspunkt i kritisk realisme, og det har eksistert usikkerhet om hvilket nivå i abstraksjon en skal legge seg på (Bygstad & Munkvold, 2011; Mingers & Standing, 2017). Observasjonen at det filosofiske og teoretiske bidraget til kritisk realisme har sett ut til å være sterkere enn de metodologiske har fått flere forskere til å spørre seg om kritisk realisme er «en filosofi i søken etter sin metode?» (Yeung, 1997). Å identifisere mekanismer er en komplisert prosess, og det kan anses som nødvendig med et rammeverk for hvordan å gjennomføre dette som en analytisk prosess (f.eks. Bygstad & Munkvold, 2011). Denne oppgaven er begrenset til å tydeliggjøre hvilke hensyn som tas i denne prosessen, hva en mekanisme er i sin natur, og utforske til hvilken grad

aksjonsforskning og Action Science kan besvare spørsmålet i metode. Mitt bidrag representerer slik en tilnærming som undersøker hva vi ser etter i en mekanisme innenfor psykologien (May, 2013b), hvordan det er mulig å jobbe med forståelsen av dem i intervensjoner, hvordan vi utforsker dem i en forskningsprosess, og hvordan å artikulere dem.

Det ble trukket en parallell til hvordan mekanismer muliggjør forklaring i metafysikken av relasjoner innenfor psykologien slik definert hos Hibberd (2014). Siden formuleringen av problemet blir forstått som en overgang fra inn-gruppe til ut-gruppe introduseres nødvendigvis begreper til å forstå de to posisjoneringene. Vi forstod dette å ha epistemologiske konsekvenser for artikuleringen av mekanismen. For det første adresserer mekanismen hva som skaper differansen mellom de to gruppe til mekanismen, en orientering som underbygger perspektivet til Archer (1995) i at den ikke kan plasseres i agenten eller strukturen, men i interaksjonen. For det andre etterfølger vi en reorientering ved å ta i betraktning den epistemiske relasjonen, i hvordan de to gruppene ikke bare er adskilt i deres relasjon til fenomenet, men den epistemiske differansen mellom dem, til fenomenet. Deres relasjon til hva f.eks. begrepet «endring» representerer i deres organisasjonshverdag. Programteorien og atferdsmodellen adresserer den epistemiske praksisen i artikulering gjennom aksjonsforskning og Action Science. Hvordan er det relatert til artikuleringen av mekanismen? Ved å gjøre den samme vurderingen opp mot mekanismer vil man ta utgangspunkt i det observerte, og ikke begrepene. Siden mekanismen blir utledet fra observasjonene gjort. Den undersøkende prosessen gjennom aksjonsforskning og Action Science forblir den samme, men differansen som blir undersøkt er mellomrommet mellom de to gruppene epistemiske praksis til sine egne handlinger i møte med problemet. Også en differanse som kan anses som å paradoksalt oppstå før den faktiske differansen (Žižek, 2009), og differansen som blir undersøkt i prosessen av deltagelse. En slik forståelse er viktig for hvordan vi forstår inn- og ut-gruppen, ikke som definert av å være i opposisjon til hverandre, men gjennom hva som konstituerer relasjonen. Dette representerer et punkt for undersøkelse av mekanismer fordi deres resonnementer og handlinger også leder til de emergente egenskapene til mekanismen. Ikke et hensyn til teoretisk operasjonalisering, men prosess.

For kritisk realisme er en slutning sann i kraft av hvordan verden er. Påstanden at «kvinner blir motgått av et glasstak» er sann eller falsk i kraft av om kvinner blir, eller ikke blir, forfremmet i organisasjonen. Å anta distinksjonen mellom epistemisk og dømmende relativisme betyr ikke at prosessen av abduksjon mellom konkurrerende påstander som disse er enkelt. Det sentrale er at abduksjon slutter å være et filosofisk angående, og blir en empirisk undersøkelse. En teori i kritisk realisme består av påstander som gir en kausal

forklaring, og det gjøres slik en vurdering av en mulig «kausalforklarende» teori (Fleetwood & Hesketh, 2010, pp. 251-255) for handlinger på arbeidsplassen. Vi må utlede handlinger i intervensjonen ut ifra denne teorien. Denne vurderingen besvares gjennom artikuleringen og anvendelsen av en programteori her, som først utvikler en forståelse av fenomenet for så å utforme tiltak opp mot overgangen fra inn- til ut-gruppe i en atferdsmodellen (Pawson, 2013). For å utføre et set av oppgaver assosiert med jobben sin må en ansatt nødvendigvis basere seg på en rekke strukturer og mekanismer. Selv om vi vet «at» han/hun gjør dette, vet man ikke nødvendigvis «hvorfor» dette er mulig. For å forklare «hvorfor» er det nødvendig å avdekke mekanismene og strukturene som gjør denne aktiviteten mulig (Archer, 1995).

At selve mekanismen forstås innenfor Archer (1995) sin modell har betydning for hvordan mekanismene artikuleres. Dette gjøres videre innenfor praksisen til aksjonsforskning og Action Science. Det kan være oppklarende å forstå relevansen til Archer sitt pragmatiske utgangspunkt i relasjon til mekanismen som fenomen og forklaringsmodell her presentert, og i relasjon til kritikken av Action Science.

Archer og aksjonsforskning

Archer sin formulering av den interne samtalen kan forstås som en forlengelse av pragmatismen, i så måte at den forsøker å opprettholde et sosialt subjekt også på nivået av prosesser på agency-struktur nivå – altså når en forsøker å finne forklaringer i sosiale systemer. Det er et bevisst forsøk på å ferdigstille det pragmatismen etterlot manglende/uferdig hos Archer (2003, pp. 56-57). I stor grad representerer dette det refleksive selvet. Et selv som ikke bare står i relasjon til verden, men også til seg selv som subjekt – et meg og et jeg – som videre impliserer en intern dialog. At pragmatismens manglende evne til å artikulere subjektet ikke må forveksles med en feiltagelse i konseptualisering. Pragmatismen er opptatt av mennesker som «embodied» (kroppslig situert kognisjon og/eller situert kognisjon). Det kan trekkes frem at også Archer (2003) sin artikulering av selvet eller subjektets funksjon kan forstås å besitte mangler. Som Colapietro (2009) trekker frem, antar Archer i for stor grad et subjekt som en bevisst helhet i sin refleksjon, og at dette i stor grad kan føre til en for snever artikulering av vårt indre eller private liv. Vektleggingen av denne funksjonen til refleksjon hos Archer like fullt viktig, da neglisjeringen av den kausale effektiviteten subjektet besitter er det primære målet å i stedet inkludere. Og jeg vil igjen hevde, med utgangspunkt i det sagt tidligere, at det her ikke blir antatt at kritisk realisme her besitter det siste ordet i debatten, men at artikuleringen ikke må forveksles med konseptualiseringen, og at dette kan og må utvikles videre. Med dette som utgangspunkt kan også Action Science forstås som en mulighet for å tette et gap her til en viss grad, ved å

inkludere det implisitte eller manglende artikulerte i forholdet mellom menneskelig tenkning og handling. Selv om det, som hos (Archer, 1995), kan anses å være begrensninger i artikuleringen av hvordan dette fungerer utover relasjonen mellom modell 1 og 2 teorier og deres anvendelse. Selv om vi ikke har en besvarelse i artikulering, har vi prosesser for å motgå problemet. Det er artikuleringen hos individet som representerer det analytiske utgangspunktet i Action Science også. Den sammenligner det artikulerte opp mot faktisk atferd, og slik informerer den hvordan å jobbe med Archer sin modell, når potensielle handlinger i implementeringen er målet å utvikle.

Dette forstås kanskje for mange som irrelevant i behandling av intervensjoner, men jeg vil argumentere for at det er et sentralt standpunkt for psykologien å ta i dag. Ikke bare for hvordan psykologi skal posisjonere seg opp mot andre fag (som nevrobiologi, nevrovitenskap, informasjonsvitenskap, etc. eller naturvitenskapen generelt) eller teorier (som «computational theory of mind») i spørsmålet om hva det menneskelige er, men fordi det har store implikasjoner for hvilken potensielt frigjørende rolle psykologien kan spille i det moderne samfunnet. Skal den spille på lag med økonomiske og politiske intensjoner i prediksjon, modellering og påvirkning, eller representere en mer dyptgående forståelse.

Pragmatismen og Psykologien. Kritisk Realisme og Pragmatismen innehar et perspektiv på mennesket som er ulikt fra den regjerende innenfor mange grener i dag; det kartesianske og informasjonsbehandlende menneskesynet i bl.a. kognitiv vitenskap, som stammer fra den analytiske filosofien. Et funksjonelt system hvis prosesser kan beskrives som manipulasjoner av informasjonssymboler ifølge et sett av formelle syntaktiske regler. Kognisjonen er hverken kroppsliggjort eller sosialt situert, som i pragmatismen, på linje med Maurice Merleau-Ponty, William James og Edmund Husserl. Hvis mønster eller form har forrang over materialet, går menneskets innviklede cellulære realiteter tap i abstraksjonene om informasjonsbehandling og feedback. Selvet og bevissthet blir betraktet som isolerte egenskaper. Våre selv, bevissthet og handling inngår i og oppstår imidlertid i avhengigheter med kroppen og andre. Noe vi ikke kan eksistere foruten. Språket er en innlysende manifestasjon på dette (Hustvedt, 2018, pp. 232-254). Det tar slik stilling til et sentralt spørsmål i dagens samfunn i møte med økonomiske modeller, AI, nevrovitenskap, osv.

Et relatert aspekt til dette er hvordan psykologien har omfavnet begrepet og forståelsen i den biopsykososiale modellen. Teoretikere bl.a. innenfor kritisk realisme trekker frem er at denne kan være kontraproduktiv på den måten at den adskiller nivåene. Ikke at dette er et feilsteg i seg selv, men at forståelsen og anvendelsen av den privilegerer «labeling» fremfor forståelse av årsaker. Den kan fungere misledende ontologisk og kan lede til

reifisering, spesielt siden det ikke er enn gitt definisjon av modellen og relasjonen mellom nivåene (Pilgrim, 2015). Hvis menneskelig biologi er sosial i og for seg selv, og det vi kaller psyken er et dynamisk biologisk fenomen som utvikler seg gjennom å leve sammen med andre mennesker og blir stadig mer kompleks gjennom bruk av språket; da opprettholder kanskje dette terme kontraproduktive skiller. Den klassiske nevrovitenskapelige modellen, tilpasset fra komputasjonell kognisjonsforskning, fastholder klart adskilte nivåer som svever over hverandre. Nederst er nevronene. Over disse nevronene er psyken, og over og utenfor eller rundt psyken er det sosiale. Hvordan disse passer sammen, står uforklart (Hustvedt, 2018, p. 278). Et spørsmål om å definere relasjoner. Det er sentralt for praksis at modeller som den biopsykososiale blir forstått som det de er, modeller. Det er nødvendig med teoretisering for å forklare det den referer til. Man må være bevisst de vitenskapsperspektivene som ligger bak utsagn og teorier. Vi forklarer fort sosiale fenomener ut ifra en nevrovitenskapelig- eller evolusjonspsykologisk studie eller tolkning av resultater, som selv antar «computational theory of mind» og sosialbiologi (Hustvedt, 2018). Det vi ikke er klar over dens opprinnelse, og slik ikke dens utstrekning. Begrensninger ved anvendelse av teorier kan slik potensielt oppdages innenfor Archer (1995, 2003) sin «modell» og kritisk realisme, for å bli tydeliggjort og anerkjent, siden teoriens omfang og opprinnelse må bestemmes ut ifra kriterier om forklaringsmulighet opp mot individ, struktur og fenomen.

Oppsummering

Det gjennomføres en redegjøring for fenomenet «rigør-relevans gapet» og manglende ved dagens tilnærminger til implementering og evaluering av intervensjoner. Dette forstås som et problem i kunnskapsutvikling og kunnskapsanvendelse rettet mot forståelse av sosiale systemer og inkluderingen av kontekst. Dette problemet forstås som todelt som krever en forståelse av den mulige relasjonen mellom kontekst og teori i intervensjoner, og hvilken rolle deltagelse utspiller i intervensjoner. På bakgrunn av de praktiske utfordringene i samfunnet og i organisasjoner tilknyttet rigør-relevans gapet utforskes kritisk realisme sin kritikk og mulighet til å besvare problematikken i førstnevnte. Aksjonsforskning blir undersøkt som utgangspunkt for hvordan en intervensjon som anvender kritisk realisme som filosofi kan utføres i praksis, og hvordan de gjensidig informerer hverandre. Med utgangspunkt i kritisk realisme utledes handlinger i intervensjonen ut ifra kausale teorier gjennom mekanismer. Vurderingen av handlinger besvares gjennom artikuleringen og anvendelsen av en programteori, som først utvikler en forståelse av fenomenet for så å utforme tiltak opp mot overgangen fra inn- til ut-gruppe i en atferdsmodell. Action Science sine strategier forklarer hvordan vi behandler teorier for handling i intervensjonen, og fungerer slik som bindeleddet

mellom aksjonsforskning og kritisk realisme. Deltagelse blir ikke lagt vekt på som en komponent som må inkluderes i en intervensjon. Den teoretiske prosessen i å bygge en teoretisk kausal forklaring er en prosess som utføres med deltagerne i intervensjonen. Dette gjøres gjennom perspektivet på teoridrevet evaluering gjennom en programteori, hvor denne prosessen forstås som å være en delt læringsprosess. Perspektivet anses å gi en besvarelse på grunnlaget for det som blir en forklarende kausal teori av tykk kausalitet innenfor kritisk realisme, og det som binder deltagelsen i intervensjonen sammen med den teoretiske utviklingen og testingen av teorier. Den prosessen representerer slik en måte å binde sammen kontekst og teori. Intervensjonstilnærmingen er en måte å besvare hvordan intervensjoner fungerer og hvordan å intervensjonere i sosiale systemer.

Mitt bidrag representerer slik en tilnærming som undersøker hva vi ser etter i en mekanisme, hvordan det er mulig å jobbe med forståelsen av dem i intervensjoner, hvordan vi utforsker dem i en forskningsprosess, og hvordan å artikulere dem. Det har blitt definert hvordan programteoriens rolle er å jobbe oss forbi differansen mellom begrepene som brukes av deltagere og forskere eller teorier, forståelsen og antagelsene som ligger bak, og konfrontere garantien eller autoriteten for forklaring og resultat begrepene representerer.

Referanser

- Abildgaard, J. S., Saksvik, P. O., & Nielsen, K. (2016). How to Measure the Intervention Process? An Assessment of Qualitative and Quantitative Approaches to Data Collection in the Process Evaluation of Organizational Interventions. *Front Psychol*, 7, 1380. doi:10.3389/fpsyg.2016.01380
- Abrahamson, E. (1996). Management Fashion. *Academy of Management Review*, 21(1), 254-285. doi:10.5465/amr.1996.9602161572
- Adelman, C. (1993). Kurt Lewin and the Origins of Action Research. *Educational Action Research*, 1(1), 7-24. doi:10.1080/0965079930010102
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* (pp. 11-39). Heidelberg: Springer.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. doi:[https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Alvesson, M., & Willmott, H. (2002). Identity Regulation as Organizational Control: Producing the Appropriate Individual. *Journal of Management Studies*, 39(5), 619-644. doi:10.1111/1467-6486.00305
- Ammerman, A. S., Lindquist, C. H., Lohr, K. N., & Hersey, J. (2002). The efficacy of behavioral interventions to modify dietary fat and fruit and vegetable intake: a review of the evidence. *Prev Med*, 35(1), 25-41.
- Anastas, J. W. (2012). From Scientism to Science: How Contemporary Epistemology Can Inform Practice Research. *Clinical Social Work Journal*, 40(2), 157-165. doi:10.1007/s10615-012-0388-z
- Anderson, N. (2007). The practitioner-researcher divide revisited: Strategic-level bridges and the roles of IWO psychologists. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 80(2), 175-183. doi:10.1348/096317907x187237
- Archer, M. (1995). *Realist social theory: The morphogenetic approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, M. (1998). Realism and morphogenesis. In M. S. Archer (Ed.), *Critical Realism: Essential Readings* (pp. 356--381): Routledge.
- Archer, M. (2003). *Structure, agency and the internal conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Argyris, C. (1982). *Reasoning, learning, and action: Individual and organizational*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Argyris, C. (1985). *Strategy, change, and defensive routines*. New York: Harper Business.
- Argyris, C. (1993). *Knowledge for action: A guide to overcoming barriers to organizational change* (2nd edition ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass. Argyris, C.
- Argyris, C. (2016). Actionable Knowledge: Design Causality in the Service of Consequential Theory. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 32(4), 390-406.
doi:10.1177/0021886396324004
- Argyris, C., & Schön, D. (1985). Evaluating theories of action. *WG Bennis, KD Benne & R. Chin*.
- Argyris, C., & Schön, D. A. (1974). *Theory in practice: Increasing professional effectiveness*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Argyris, C., & Schön, D. A. (1978). *Organizational learning: A theory of action perspective*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Argyris, C., & Schön, D. A. (1989). Participatory action research and action science compared: A commentary. *American behavioral scientist*, 32(5), 612-623.
- Argyris, C., & Schön, D. A. (1997). Organizational Learning: A Theory of Action Perspective. *Reis*(77/78), 345-348. doi:10.2307/40183951
- Balas, E. A., & Boren, S. A. (2000). Yearbook of Medical Informatics 2000: Patient-centered Systems *Managing clinical knowledge for health care improvement* (pp. 65-70). Schattauer; Stuttgart, Germany.
- Bambra, C., Egan, M., Thomas, S., Petticrew, M., & Whitehead, M. (2007). The psychosocial and health effects of workplace reorganisation.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: towards a unifying theory of behavioural change. *Psychol Rev*, 84.
- Barley, S. R., & Kunda, G. (2001). Bringing Work Back In. *Organization Science*, 12(1), 76-95. doi:10.1287/orsc.12.1.76.10122
- Bartholomew, L. K., Parcel, G. S., Kok, G., & Gottlieb, N. H. (2006). Planning Health Promotion Programs: An Intervention Mapping Approach *Praxis and Action*. San Francisco: Jossey-Bass 12. Bernstein R.
- Bartholomew, L. K., Parcel, G. S., Kok, G., Gottlieb, N. H., & Fernández, M. E. (2011). *Planning health promotion programs: An intervention mapping approach* (Vol. null).
- Berwick, D. M. (2008). *The science of improvement*: Jama-Journal of the American.
- Bhaskar, R. (1975). *A realist theory of science*. Brighton: Harvester.

- Bhaskar, R. (1979). *The Possibility of Naturalism*. Brighton: Harvester.
- Bhaskar, R. (1986). *Scientific Realism and Human Emancipation*. London: Verso.
- Bhaskar, R. (1989). *Reclaiming Reality*. London: Verso.
- Bhaskar, R. (1998). *The possibility of naturalism: A philosophical critique of the contemporary human sciences* (3rd edn ed.). London: Routledge.
- Bhaskar, R. (2014). *The possibility of naturalism: A philosophical critique of the contemporary human sciences* (4th ed.). London: Routledge.
- Bhattacharyya, O., Reeves, S., Garfinkel, S., & Zwarenstein, M. (2006). Designing theoretically-informed implementation interventions: fine in theory, but evidence of effectiveness in practice is needed. *Implement Sci*, 1(5 17), 5. doi:10.1186/1748-5908-1-5
- Bickman, L. (2000). Summing up program theory. *New Directions for. Evaluation*, 87, 103-112.
- Biron, C., & Karanika-Murray, M. (2014). Process evaluation for organizational stress and well-being interventions: Implications for theory, method, and practice. *International Journal of Stress Management*, 21(1), 85-111. doi:10.1037/a0033227
- Bizzi, L., & Langley, A. (2012). Studying processes in and around networks. *Industrial Marketing Management*, 41(2), 224-234. doi:10.1016/j.indmarman.2012.01.007
- Blase, K. A., Dyke, M., Fixsen, D. L., & Bailey, F. W. (2012). Implementation Science: Key Concepts, Themes and Evidence for Practitioners in Educational Psychology. In B. Kelly & D. F. Perkins (Eds.), *Handbook of Implementation Science for Psychology in Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blindheim, T. (2018, 22. Januar). Forskerne slipper for billig unna. Retrieved from <https://morgenbladet.no/ideer/2018/01/forskningsincentivenes-paradokser>
- Bowleg, L. (2017). Towards a Critical Health Equity Research Stance: Why Epistemology and Methodology Matter More Than Qualitative Methods. *Health Educ Behav*, 44(5), 677-684. doi:10.1177/1090198117728760
- Bradbury, H., & Reason, P. (2003). Action research: An opportunity for revitalizing research purpose and practices. *Qualitative social work*, 2(2), 155-175. doi:<https://doi.org/10.1177/1473325003002002003>
- Brainard, J., & Hunter, P. R. (2016). Do complexity-informed health interventions work? A scoping review. *Implement Science*, 11(1), 127. doi:10.1186/s13012-016-0492-5

- Bygstad, B., & Munkvold, B. E. (2011). *In search of mechanisms. Conducting a critical realist data analysis*. ICIS 2011 Proceedings. 7. . Retrieved from <https://aisel.aisnet.org/icis2011/proceedings/researchmethods/7>
- Cacioppo, J. T. (2004). Common sense, intuition, and theory in personality and social psychology. *Pers Soc Psychol Rev*, 8(2), 114-122. doi:10.1207/s15327957pspr0802_4
- Cane, J., O'Connor, D., & Michie, S. (2012). Validation of the theoretical domains framework for use in behaviour change and implementation research. *Implement Sci*, 7. doi:10.1186/1748-5908-7-37
- Carter, B., & New, C. (2004). *Making Realism Work: Realist Social Theory and Empirical Research*. London: Routledge.
- Chen, H. T. (2012). Theory-driven evaluation: Conceptual framework, application and advancement *Evaluation von Programmen und Projekten für eine demokratische Kultur* (pp. 17-40): Springer.
- Child, J., & McGrath, R. G. (2001). Organizations Unfettered: Organizational Form in an Information-Intensive Economy. *Academy of Management Journal*, 44(6), 1135-1148. doi:10.5465/3069393
- Ciborra, C. U. (1996). The Platform Organization: Recombining Strategies, Structures, and Surprises. *Organization Science*, 7(2), 103-118. doi:10.1287/orsc.7.2.103
- Coghlan, D., & Coughlan, P. (2010). Notes toward a philosophy of action learning research. *Action Learning: Research and Practice*, 7(2), 193-203. doi:10.1080/14767333.2010.488330
- Colapietro, V. (2009). Cartesian privacy and Peircean interiority *Conversations About Reflexivity* (pp. 51-66): Routledge.
- Collier, A. (1994). *Critical Realism: An Introduction to Roy Bhaskars Philosophy*. London: Verso.
- Cook, J. M., O'Donnell, C., Dinnen, S., Coyne, J. C., Ruzek, J. I., & Schnurr, P. P. (2012). Measurement of a model of implementation for health care: toward a testable theory. *Implement Sci*, 7(1), 59. doi:10.1186/1748-5908-7-59
- Cook, T. D. (2000). The false choice between theory-based evaluation and experimentation. *New Directions for Evaluation*, 2000(87), 27-34. doi:10.1002/ev.1179
- Cooper, C. (2010). Keynote address on the 9th EA-OHP conference. Rome.
- Cooper, C., Dewe, P., & O'Driscoll, M. (2001). *Organizational Stress: A Review and Critique of Theory, Research, and Applications*: SAGE Publications, Inc.

- Coughlan, D. (2011). Practical Knowing: The Philosophy and Methodology of Action Learning Research. In M. Pedler (Ed.), *Action Learning in Practice* (4th ed., Vol. 1, pp. 357-368). 711 Third Avenue, New York, NY 10017, USA: Routledge.
- Coughlan, P., & Coughlan, D. (2002). Action research for operations management. *International Journal of Operations & Production Management*, 22(2), 220-240. doi:10.1108/01443570210417515
- Cox, T., Karanika, M., Griffiths, A., & Houdmont, J. (2007). Evaluating organizational-level work stress interventions: Beyond traditional methods. *Work & Stress*, 21(4), 348-362. doi:10.1080/02678370701760757
- Da Silva, F. S. C., & Agusti-Cullell, J. (2008). *Information flow and knowledge sharing* (Vol. 2): Elsevier.
- Damschroder, L., Aron, D., Keith, R., Kirsh, S., Alexander, J., & Lowery, J. (2009). Fostering implementation of health services research findings into practice: a consolidated framework for advancing implementation science. *Implement Sci*, 4. doi:10.1186/1748-5908-4-50
- Danermark, B., Ekstrom, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. (2002). *Explaining society: An introduction to critical realism in the social sciences*. London: Routledge.
- Dewey, J. (1938). *Logic: The theory of inquiry*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Dewey, J. (1966). *Democracy and education*. Toronto: Free Press.
- Dirpal, G. (2015). *Human resource management practices and performance link: Applying critical realist meta-theory*. (PhD), University of the West of England. Retrieved from <http://eprints.uwe.ac.uk/25298>
- Drummond, J. S., & Themessl-Huber, M. (2016). The cyclical process of action research. *Action Research*, 5(4), 430-448. doi:10.1177/1476750307077317
- Durand, R., & Vaara, E. (2009). Causation, Counterfactuals, and Competitive Advantage. *Strategic Management Journal*, 30(12), 1245-1264. doi:10.1002/smj.793
- Dutta-Bergman, M. J. (2005). Theory and practice in health communication campaigns: a critical interrogation. *Health Commun*, 18(2), 103-122. doi:10.1207/s15327027hc1802_1
- Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annu Rev Psychol*, 53, 109-132. doi:10.1146/annurev.psych.53.100901.135153
- Eccles, M. P., & Mittman, B. S. (2006). Welcome to Implementation Science. *Implementation Science*, 1(1), 1. doi:10.1186/1748-5908-1-1

- Eden, C., & Huxham, C. (1996). 'Action research for the study of organizations', in S. In R. Clegg, C. Hardy, & W. R. Nord (Eds.), *Handbook of Organization Studies* (pp. 526-542). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Egan, M., Bamba, C., Petticrew, M., & Whitehead, M. (2009). Reviewing evidence on complex social interventions: appraising implementation in systematic reviews of the health effects of organisational-level workplace interventions. *J Epidemiol Community Health*, 63(1), 4-11. doi:10.1136/jech.2007.071233
- Egan, M., Bamba, C., Thomas, S., Petticrew, M., Whitehead, M., & Thomson, H. (2007). The psychosocial and health effects of workplace reorganisation.
- Egan, M., & Bond, L. (2015). The 'Best Available Evidence' Could Be Better: Evidence from Systematic Reviews of Organizational Interventions *Derailed Organizational Interventions for Stress and Well-Being* (pp. 245-251): Springer.
- Elkjaer, B., & Simpson, B. (2011). Pragmatism: A lived and living philosophy. What can it offer to contemporary organization theory? In H. Tsoukas & R. Chia (Eds.), *Philosophy and Organization Theory* (pp. 55-84).
- Elstad, I. J. (2005). *Sosioøkonomiske ulikheter i helse: teorier og forklaringer*. Oslo Retrieved from <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/318/Sosioøkonomiske-ulikheter-i-helse-teorier-og-forklaringer-IS-1282.pdf>.
- Emergence. (2012). Emergent-Properties. In Stanford-Encyclopedia-of-Philosophy (Ed.), 2.- *Epistemological-Emergence*.
- Emirbayer, M. (1998). Mische A: What is agency? *Am J Sociol*, 103(4), 962-1023.
- Enden, T. (2017, 15. Desember). La fagfellene komme ut av skapet. Retrieved from <https://morgenbladet.no/ideer/2017/la-fagfellene-komme-ut-av-skapet>
- Fishbein, M., Bandura, A., Triandis, H., Kanfer, F., Becker, M., & Middlestadt, S. (1992). *Eichler A: Factors influencing behavior and behavior change: Final report-Theorist's Workshop*. Rockville (MD: National Institute of Mental Health.
- Fleetwood, S. (2004). The ontology of organisation and management studies. In S. Fleetwood & S. Ackroyd (Eds.), *Critical realist applications in organisation and management studies*. London: Routledge.
- Fleetwood, S., & Ackroyd, S. (2004). *Critical realist applications in organisation and management studies* (Vol. 11): Psychology Press.
- Fleetwood, S., & Hesketh, A. (2010). *Explaining the performance of human resource management*: Cambridge University Press.

- Fletcher, G. J. (1984). Psychology and common sense. *American Psychologist*, 39(3), 203-213. doi:10.1037/0003-066x.39.3.203
- Friedman, V. (2000). Action science: creating communities of inquiry in communities of practice. In H. Bradbury & P. Reason (Eds.), *The handbook of action research* (Vol. 159, pp. "(pp." # "(pp. 398-414)."). Thousand Oaks, CA: Oxford University Press.
- Friedman, V. (2001a). Action science: Creating communities of inquiry in communities of social practice. In P. Reason & H. Bradbury (Eds.), *Handbook of action research* (pp. 159-170). London: SAGE.
- Friedman, V. (2001b). Designed blindness: an action science perspective on program theory evaluation. *The American Journal of Evaluation*, 22(2), 161-181.
doi:[https://doi.org/10.1016/S1098-2140\(01\)00121-7](https://doi.org/10.1016/S1098-2140(01)00121-7)
- Friedman, V., & Lipshitz, R. (2016). Teaching People to Shift Cognitive Gears: Overcoming Resistance on the Road to Model II. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 28(1), 118-136. doi:10.1177/0021886392281010
- Friedman, V., & Rogers, T. (2009). There is nothing so theoretical as good action research. *Action Research*, 7(1), 31-47. doi:10.1177/1476750308099596
- Furman, R. (2009). Ethical considerations of evidence-based practice. *Soc Work*, 54(1), 82-84. doi:84. doi: 10.1093/sw/54.1.82
- Gerring, J. (2007). Review article: The mechanistic worldview: Thinking inside the box. *British Journal of Political Science*, 38, 161-179.
- Gherardi, S. (2000). Practice-Based Theorizing on Learning and Knowing in Organizations. *Organization*, 7(2), 211-223. doi:10.1177/135050840072001
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory*. Basingstoke: Macmillan.
- Glanz, K., & Bishop, D. B. (2010). The role of behavioral science theory in development and implementation of public health interventions. *Annu Rev Public Health*, 31(1), 399-418. doi:10.1146/annurev.publhealth.012809.103604
- Glasgow, R. E., Goldstein, M. G., Ockene, J. K., & Pronk, N. P. (2004). Translating what we have learned into practice - Principles and hypotheses for interventions addressing multiple behaviors in primary care. *American Journal of Preventive Medicine*, 27(2), 88-101.
- Glennan, S. S. (1996). Mechanisms and the nature of causation. *Erkenntnis*, 44(1), 49-71.
- Green, L. W., & Kreuter, M. W. (2005). *Health program planning : an educational and ecological approach* (4th ed ed.). New York: McGraw-Hill.

- Greenhalgh, T., Robert, G., Macfarlane, F., Bate, P., & Kyriakidou, O. (2004). Diffusion of innovations in service organizations: systematic review and recommendations. *Milbank Q*, 82(4), 581-629. doi:10.1111/j.0887-378X.2004.00325.x
- Greenwald, A. G., Pratkanis, A. R., Leippe, M. R., & Baumgardner, M. H. (1986). Under what conditions does theory obstruct research progress? *Psychological Review*, 93(2), 216-229. doi:10.1037/0033-295x.93.2.216
- Guyatt, G. H., Oxman, A. D., Vist, G. E., Kunz, R., Falck-Ytter, Y., Alonso-Coello, P., . . . Group, G. W. (2008). GRADE: an emerging consensus on rating quality of evidence and strength of recommendations. *BMJ*, 336(7650), 924-926. doi:10.1136/bmj.39489.470347.AD
- Habermas, J. (1992). Discourse ethics: Notes on a programme of philosophical justification. In J. Habermas (Ed.), *Moral consciousness and communicative action* (pp. 43-15). Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. (1993). On the pragmatic, the ethical, and the moral employments of practical reason. In J. Habermas (Ed.), *Justification and application* (pp. 1-17). Cambridge: Polity Press.
- Harvey, G., & Kitson, A. (2016). PARIHS revisited: from heuristic to integrated framework for the successful implementation of knowledge into practice. *Implement Sci*, 11(1), 33. doi:10.1186/s13012-016-0398-2
- Hawe, P. (2015). Lessons from complex interventions to improve health. *Annu Rev Public Health*, 36, 307-323. doi:10.1146/annurev-publhealth-031912-114421
- Haynes, A., Rowbotham, S. J., Redman, S., Brennan, S., Williamson, A., & Moore, G. (2018). What can we learn from interventions that aim to increase policy-makers' capacity to use research? A realist scoping review. *Health Research Policy and Systems*, 16(1), 31. doi:10.1186/s12961-018-0277-1
- Hibberd, F. J. (2010). Situational realism, critical realism, causation and the charge of positivism. *History of the Human Sciences*, 23(4), 37-51. doi:10.1177/0952695110373423
- Hibberd, F. J. (2014). The metaphysical basis of a process psychology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 34(3), 161-186. doi:10.1037/a0036242
- Hodgkinson, G. P., Herriot, P., & Anderson, N. (2001). Re-aligning the Stakeholders in Management Research: Lessons from Industrial, Work and Organizational Psychology. *British Journal of Management*, 12(s1), S41-S48. doi:10.1111/1467-8551.12.s1.5

- Hofmann, M. B. (2017). Do health professionals have a prototype concept of disease? The answer is no. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 12(1), 6.
doi:10.1186/s13010-017-0047-7
- Hofmann, M. B. (2017, 28. Oktober). Når mennesker blir pakker merket med diagnoser. Retrieved from <https://morgenbladet.no/ideer/2017/10/nar-mennesker-blir-pakker-merket-med-diagnoser>
- Houston, S. (2001). Beyond Social Constructionism: Critical Realism and Social Work. *British Journal of Social Work*, 31(6), 845-861. doi:10.1093/bjsw/31.6.845
- Houston, S. (2010). Prising Open the Black Box. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 9(1), 73-91. doi:10.1177/1473325009355622
- Houston, S. (2016). Philosophy, Theory and Method in Social Work. *Journal of Social Work*, 5(1), 7-20. doi:10.1177/1468017305051242
- Huebner, T. (2000). Theory-based evaluation: Gaining a shared understanding between school staff and evaluators. *New Directions for Evaluation*, 87(79 –90).
- Humphries, B. (2003). What else counts as evidence in evidence-based social work? *Social Work Education*, 22(1), 81-91. doi:10.1080/0261547032000045074
- Hustvedt, S. (2018). *På sviktende grunn: Om hjerner og kropper, askiner og mennesker og arv og miljø* (K. Johansen, Trans.): Aschehoug.
- Iannacci, F. (2014). Routines, artefacts and technological change: investigating the transformation of criminal justice in England and Wales. *Journal of Information Technology*, 29(4), 294-311. doi:10.1057/jit.2014.10
- Jackson, S. E., & Schuler, R. S. (1995). Understanding human resource management in the context of organizations and their environments. *Annual Review of Psychology*, 46(1), 237-264.
- Johns, G. (1993). Constraints on the adoption of psychology-based personnel practices, Lessons from organizational innovation. *Personnel Psychology*, 46, 569-592.
- Karanika-Murray, M., Biron, C., & Saksvik, P. O. (2016). Organizational Health Interventions: Advances in Evaluation Methodology. *Stress Health*, 32(4), 255-257. doi:10.1002/smi.2708
- Kieser, A., & Leiner, L. (2009). Why the Rigour–Relevance Gap in Management Research Is Unbridgeable. *Journal of Management Studies*, 46(3), 516-533. doi:doi:10.1111/j.1467-6486.2009.00831.x

- Kitson, A., Harvey, G., & McCormack, B. (1998). Enabling the implementation of evidence based practice: a conceptual framework. *Qual Health Care*, 7(3), 149-158. doi:10.1136/qshc.7.3.149
- Kitson, A., Rycroft-Malone, J., Harvey, G., McCormack, B., Seers, K., & Titchen, A. (2008a). Evaluating the successful implementation of evidence into practice using the PARIHS framework: theoretical and practical challenges. *Implement Sci*, 3, 1. doi:10.1186/1748-5908-3-1
- Kitson, A., Rycroft-Malone, J., Harvey, G., McCormack, B., Seers, K., & Titchen, A. (2008b). Evaluating the successful implementation of evidence into practice using the PARIHS framework: theoretical and practical challenges. *Implement Sci*, 3.
- Kjelsberg, R. (2017, 22. Desember). Bruk og misbruk av forskningspublisering. *Morgenbladet*. Retrieved from <https://morgenbladet.no/ideer/2017/12/bruk-og-misbruk-av-forskningspublisering>
- Kleinman, D. L., & Serfaty, D. (1989). *Team performance assessment in distributed decision making*. Paper presented at the Proceedings of the symposium on interactive networked simulation for training.
- Koski-Jännes, A., & Rosenqvist, P. (2004). *Addiction and life course* (Vol. 44).
- Kuhn, T. S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- LaMontagne, A. D., Keegel, T., Louie, A. M., Ostry, A., & Landsbergis, P. A. (2007). A systematic review of the job-stress intervention evaluation literature, 1990-2005. *International Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 13, 268-280.
- Landsberger, H. A. (1958). Hawthorne Revisited: Management and the Worker, Its Critics, and Developments in Human Relations in Industry.
- Langan-Fox, J., Code, S., & Langfield-Smith, K. (2000). Team mental models: Techniques, methods, and analytic approaches. *Human Factors*, 42(2), 242-271.
- Langley, A. (1999). Strategies for Theorizing from Process Data. *Academy of Management Review*, 24(4), 691-710. doi:10.5465/amr.1999.2553248
- Langley, A., Smallman, C., Tsoukas, H., & Van de Ven, A. H. (2013). Process Studies of Change in Organization and Management: Unveiling Temporality, Activity, and Flow. *Academy of Management Journal*, 56(1), 1-13. doi:10.5465/amj.2013.4001
- Langley, A., & Tsoukas, H. (2016). Introduction: Process Thinking, Process Theorizing and Process Researching. In A. Langley & H. Tsoukas (Eds.), *The SAGE Handbook of Process Organization Studies* (pp. 1-25). 55 City Road, London: SAGE Publications

- Ltd. Retrieved from <http://sk.sagepub.com/reference/the-sage-handbook-of-process-organization-studies>. doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781473957954.n1>
- Larsen, E. A., & Madsen, J. M. (2018). Fra fantasier om bærekraft til bærekraftige fantasier. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(6), 514-526.
- Law, J., & Urry, J. (2004). Enacting the social. *Economy and Society*, 33(3), 390-410. doi:10.1080/0308514042000225716
- Leonardi, P. M. (2009). Crossing the implementation line: the mutual constitution of technology and organizing across development and use activities. *Communication Theory*, 19, 278-310.
- Lewin, K. (1946). Action research and minority problems. *Journal of Social Issues*, 2, 34-46.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Lipsey, M. W., & Cordray, D. S. (2000). Evaluation methods for social intervention. *Annu Rev Psychol*, 51, 345-375. doi:10.1146/annurev.psych.51.1.345
- Little, D. (1991). *Varieties of Social Explanation: An Introduction to the Philosophy of Social Sciences*. Boulder: Westview.
- Longhofer, J., & Floersch, J. (2012). The Coming Crisis in Social Work. *Research on Social Work Practice*, 22(5), 499-519. doi:10.1177/1049731512445509
- Lorde, A. (2012). *Sister outsider: Essays and speeches*: Crossing Press.
- Mackay, N., & Petocz, A. (2010). Realism And The State Of Theory In Psychology *Realism and Psychology* (pp. 15-51).
- MacKenzie, D. (1998). *Knowing Machines: essays on technical change*. London: The Massachusetts Institute of Technology Press.
- Marecek, J. (2003). Dancing through minefields: Toward a qualitative stance in psychology *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. (pp. 49-69). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Maree, D. J. (2017). *A critical realist view of psychology as a science*. (PhD), University of Pretoria. Retrieved from <http://hdl.handle.net/2263/60386>
- Martinez, R. G., Lewis, C. C., & Weiner, B. J. (2014). Instrumentation issues in implementation science. *Implement Sci*, 9, 118. doi:10.1186/s13012-014-0118-8
- Mathieu, J. E., Heffner, T. S., Goodwin, G. F., Salas, E., & Cannon-Bowers, J. A. (2000). The influence of shared mental models on team process and performance. *Journal of Applied Psychology*, 85(2), 273-283. doi:<https://doi.org/10.1002/job.82>

- Matthewman, S. (2011). *Technology and social theory*: Macmillan International Higher Education.
- May, C. (2013a). Agency and implementation: understanding the embedding of healthcare innovations in practice. *Soc Sci Med*, 78, 26-33. doi:10.1016/j.socscimed.2012.11.021
- May, C. (2013b). Towards a general theory of implementation. *Implement Sci*, 8, 18. doi:10.1186/1748-5908-8-18
- McNeill, T., & Nicholas, D. B. (2017). Creating and applying knowledge for critical social work practice: Reflections on epistemology, research, and evidence-based practice. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 1-19. doi:10.1080/15313204.2017.1384945
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*: Simon and Schuster.
- Merton, R. K. (1987). The Focussed Interview and Focus Groups: Continuities and Discontinuities. *The Public Opinion Quarterly*, 51(4), 550-566.
- Michie, S., Abraham, C., Eccles, M. P., Francis, J. J., Hardeman, W., & Johnston, M. (2011). Strengthening evaluation and implementation by specifying components of behaviour change interventions: a study protocol. *Implement Sci*, 6, 10. doi:10.1186/1748-5908-6-10
- Mikkelsen, A. (2005). Methodological challenges in the study of organizational interventions in flexible organizations. In A. M. Fuglseth & I. A. Kleppe (Eds.), *Anthology for Kjell Grønhaug in celebration of his (70th birthday)* (1st ed ed., pp. 150-178). Bergen, Norway: Fagbokforlaget.
- Mills, C. W. (2000). *The Sociological Imagination* (Fortieth anniversary edition. ed.): United States: Oxford University Press.
- Mingers, J., & Standing, C. (2017). Why things happen – Developing the critical realist view of causal mechanisms. *Information and Organization*, 27(3), 171-189. doi:10.1016/j.infoandorg.2017.07.001
- Mitchell, S. A., Fisher, C. A., Hastings, C. E., Silverman, L. B., & Wallen, G. R. (2010). A thematic analysis of theoretical models for translational science in nursing: mapping the field. *Nursing Outlook*, 58(6), 287-300.
- Moore, G. F., Audrey, S., Barker, M., Bond, L., Bonell, C., Hardeman, W., . . . Baird, J. (2015). Process evaluation of complex interventions: Medical Research Council guidance. *BMJ*, 350, h1258. doi:10.1136/bmj.h1258
- Moore, G. F., & Evans, R. E. (2017). What theory, for whom and in which context? Reflections on the application of theory in the development and evaluation of complex

- population health interventions. *SSM Popul Health*, 3, 132-135.
doi:10.1016/j.ssmph.2016.12.005
- Morgan, J., & Olsen, W. (2015). Defining Objectivity in Realist Terms. *Journal of Critical Realism*, 7(1), 107-132. doi:10.1558/jocr.v7i1.107
- Mowday, R. T. (1997). *Academy of Management Review*, 22((2)), 335.
- MRC. (2008). *A framework for the development and evaluation of RCTs for complex interventions to improve health*. <https://mrc.ukri.org/documents/pdf/complex-interventions-guidance/>.
- Munn-Giddings, C., & Winter, R. (2013). *A handbook for action research in health and social care*: Routledge.
- Munro, S., Lewin, S., Swart, T., & Volmink, J. (2007). A review of health behaviour theories: How useful are these for developing interventions to promote long-term medication adherence for TB and HIV/AIDS? *BMC Public Health*, 7, 1-16.
- Nielsen, K., & Abildgaard, J. S. (2013). Organizational interventions: A research-based framework for the evaluation of both process and effects. *Work & Stress*, 27(3), 278-297. doi:10.1080/02678373.2013.812358
- Nielsen, K., Abildgaard, J. S., & Daniels, K. (2014). Putting context into organizational intervention design: Using tailored questionnaires to measure initiatives for worker well-being. *Human Relations*, 67(12), 1537-1560. doi:10.1177/0018726714525974
- Nielsen, K., & Miraglia, M. (2016). What works for whom in which circumstances? On the need to move beyond the ‘what works?’ question in organizational intervention research. *Human Relations*, 70(1), 40-62. doi:10.1177/0018726716670226
- Nielsen, K., & Randall, R. (2009). Managers’ Active Support when Implementing Teams: The Impact of Employee Well-Being. *Applied Psychology: Health & Well-being*, 1, 379-390.
- Nielsen, K., & Randall, R. (2012). The importance of employee participation and perceptions of changes in procedures in a teamworking intervention. *Work Stress*, 26(2), 91-111. doi:10.1080/02678373.2012.682721
- Nielsen, K., Randall, R., Brenner, S. O., & Albertsen, K. (2009). Developing a framework for the “Why” in change outcomes: The importance of employees’ appraisal of changes. In P. Ø. Saksvik (Ed.), *Prerequisites for healthy organizational change* (1st ed ed., pp. 76-86).

- Nielsen, K., Taris, T. W., & Cox, T. (2010). The future of organizational interventions: Addressing the challenges of today's organizations. *Work & Stress, 24*(3), 219-233. doi:10.1080/02678373.2010.519176
- Nilsen, P. (2015). Making sense of implementation theories, models and frameworks. *Implement Sci, 10*, 53. doi:10.1186/s13012-015-0242-0
- Noar, S. M., Benac, C. N., & Harris, M. S. (2007). Does tailoring matter? Meta-analytic review of tailored print health behavior change interventions. *Psychol Bull, 133*(4), 673-693. doi:10.1037/0033-2909.133.4.673
- Nonaka, I., & von Krogh, G. (2009). Perspective—Tacit Knowledge and Knowledge Conversion: Controversy and Advancement in Organizational Knowledge Creation Theory. *Organization Science, 20*(3), 635-652. doi:10.1287/orsc.1080.0412
- Nothdurfter, U., & Lorenz, W. (2010). Beyond the pro and contra of evidence-based practice: Reflections on a recurring dilemma at the core of social work. *Social Work and Society, 8*(1), 46-59.
- Næs, T. S. (2017, 3. November). En katalysator for økte forskjeller. Retrieved from <https://morgenbladet.no/ideer/2017/11/en-katalysator-okte-forskjeller>
- Oliver, C. (2011). Critical Realist Grounded Theory: A New Approach for Social Work Research. *British Journal of Social Work, 42*(2), 371-387. doi:10.1093/bjsw/bcr064
- Oxman, A. D., Fretheim, A., & Flottorp, S. (2005). The OFF theory of research utilization. *J Clin Epidemiol, 58*(2), 113-116; discussion 117-120. doi:10.1016/j.jclinepi.2004.10.002
- Patton, M. Q. (2003). Utilization-Focused Evaluation. In T. Kellaghan & D. L. Stufflebeam (Eds.), *International Handbook of Educational Evaluation* (pp. 223-242). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Pawson, R. (2013). *The science of evaluation: a realist manifesto*: Sage.
- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). Realistic evaluation *Causality: Models, reasoning, and inference*. London: Cambridge University Press.
- Peirce, C. S. (1905). What pragmatism is. *The Monist, 161*-181.
- Peirce, C. S. (1958). *Collected papers of Charles Sanders Peirce (8 volumes)*. Cambridge: Harvard University Press.
- Pentland, B. T. (1999). Building Process Theory with Narrative: from Description to Explanation. *Academy of Management Review, 24*(4), 711-724. doi:10.5465/amr.1999.2553249

- Petr, C. G., & Walter, U. M. (2009). Evidence-based practice: a critical reflection. *European Journal of Social Work, 12*(2), 221-232. doi:10.1080/13691450802567523
- Pfeffer, J., & Sutton, R. (2000). *The knowing-doing gap*. Boston: Harvard Business School Press.
- Pilgrim, D. (2015). The Biopsychosocial Model in Health Research: Its Strengths and Limitations for Critical Realists. *Journal of Critical Realism, 14*(2), 164-180. doi:10.1179/1572513814Y.0000000007
- Porter, L. W., & McKibbin, L. E. (1988). *Management Education and Development: Drift or Thrust into the 21st Century* (Vol. null).
- Porter, S., & Shortall, S. (2009). Stakeholders and Perspectivism in Qualitative Policy Evaluation: A Realist Reflection. *Public Administration, 87*(2), 259-273. doi:10.1111/j.1467-9299.2008.01735.x
- Powell, W. W., & Owen-Smith, J. (1998). Universities and the market for intellectual property in the life sciences. *Journal of Policy Analysis and Management, 17*(2), 253-277. doi:10.1002/(sici)1520-6688(199821)17:2<253::Aid-pam8>3.0.Co;2-g
- Prestwich, A., Sniehotta, F. F., Whittington, C., Dombrowski, S. U., Rogers, L., & Michie, S. (2014). Does theory influence the effectiveness of health behavior interventions? *Meta-analysis. Health Psychology, 33*, 465.
- Psillos, S. (2009). of the history of logic: Inductive logic. *vol.*
- Ram, M., Edwards, P. K., Trevor Jones, A., & Kiselinchev, L. M. (2014). Pulling the levers of agency: Implementing Critical Realist Action Research. In P. K. Edwards, J. O'Mahoney, & S. Vincent (Eds.), *Studying organizations using critical realism: a practical guide* (Vol. 17): OUP Oxford.
- Reed, M. (2005). The Agency/Structure Dilemma in Organization Theory: Open Doors and Brick Walls. In T. Haridimos & K. Christian (Eds.), *The Oxford handbook of organization theory* (pp. 289-310). UK: Oxford.
- Richardson, K. M., & Rothstein, H. R. (2008). Effects of occupational stress management intervention programs: a meta-analysis. *J Occup Health Psychol, 13*(1), 69-93. doi:10.1037/1076-8998.13.1.69
- Roen, K., Arai, L., Roberts, H., & Popay, J. (2006). Extending systematic reviews to include evidence on implementation: Methodological work on a review of community-based initiative to prevent injuries. *Social Science & Medicine, 63*, 1060-1071.
- Rogers, E. M. (1995). *The diffusion of innovations* (4th ed.). New York: The Free Press.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). New York: The Free Press.

- Rogers, P., Petrosino, A., Huebner, T., & Hasci, T. (2000). Program theory evaluation: practice, promise, and problems. *New Directions for Evaluation*, 87, 5-13.
- Rogers, P. J. (2008). Using Programme Theory to Evaluate Complicated and Complex Aspects of Interventions. *Evaluation*, 14(1), 29-48. doi:10.1177/1356389007084674
- Ruotsalainen, J. H., Verbeek, J. H., Salmi, J. A., Jauhiainen, M., Laamanen, I., Pasternack, I., & Husman, K. (2006). Evidence on the effectiveness of occupational health interventions. *Am J Ind Med*, 49(10), 865-872. doi:10.1002/ajim.20371
- Rycroft-Malone, J. (2004). The PARIHS framework--a framework for guiding the implementation of evidence-based practice. *J Nurs Care Qual*, 19(4), 297-304.
- Sackett, P. R., Larson, J. R., Dunnette, M. D., & Hough, L. M. (1990). *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (Vol. 1).
- Sales, A., Smith, J., Curran, G., & Kochevar, L. (2006). Models, strategies, and tools. Theory in implementing evidence-based findings into health care practice. *Journal of General Internal Medicine*, 21(2), 43-49.
- Samset, H. B., & Svensen, H. H. (2014, 17. Januar). Forskning viser: Alt og ingenting. Retrieved from https://morgenbladet.no/ideer/2014/forskning_viser_alt_og_ingenting
- Scharf, T., Chapman, L., Collins, J., Limanowski, J., Heaney, C., & Goldenhar, L. M. (2008). Intervention effectiveness evaluation criteria: promoting competitions and raising the bar. *J Occup Health Psychol*, 13(1), 1-9. doi:10.1037/1076-8998.13.1.1
- Schneider, B. (1983). Interactional psychology and organizational behavior. *Research in Organizational Behavior*, 5, 1-31.
- Schuler, R. S., & Jackson, S. E. (2005). A Quarter-Century Review of Human Resource Management in the U.S.: The Growth in Importance of the International Perspective. *Management Revue*, 16(1), 11-35.
- Schön, D. A., & Rein, M. (1994). *Frame reflection: Toward the resolution of intractable policy controversies*. New York: Basic Books.
- Scott, W. R. (2015). *Organizations and organizing: Rational, natural and open systems perspectives*: Routledge.
- Seidman, E., & Tseng, V. (2011). Changing social settings: A framework for action. In M. Aber, K. Maton, & E. Seidman (Eds.), *Empowering settings and voices for social change* (pp. 12-37). New York: Oxford University Press.
- Selbekk, A. S., Sagvaag, H., & Fauske, H. (2014). Addiction, families and treatment: A critical realist search for theories that can improve practice. *Addiction Research & Theory*, 23(3), 196-204. doi:10.3109/16066359.2014.954555

- Semmer, N. K. (2011). Job stress interventions and organization of work. In J. C. Quick & L. E. Tetrick (Eds.), *Handbook of occupational health psychology* (2nd ed ed., pp. 299-318). Washington, DC: American Psychological Association.
- Shdaimah, C. (2009). What Does Social Work Have to Offer Evidence-based Practice? *Ethics and Social Welfare*, 3(1), 18-31. doi:10.1080/17496530902818732
- Shean, G. D. (2012). Some limitations on the external validity of psychotherapy efficacy studies and suggestions for future research. *American Journal of Psychotherapy*, 66(2), 227.
- Shotter, J., & Tsoukas, H. (2011). Theory as therapy: Wittgensteinian reminders for reflective theorizing in organization and management theory *Philosophy and Organization Theory* (pp. 311-342).
- Shrivastava, P., & Mitroff, I. I. (1984). Enhancing Organizational Research Utilization: The Role of Decision Makers' Assumptions. *Academy of Management Review*, 9(1), 18-26. doi:10.5465/amr.1984.4277749
- Sielbeck-Bowen, K. A. (2000). Development of local program theory: Using theory-oriented evaluation to make a difference. Paper presented. *Field Methods*, 12(2), 129-152. doi:<https://doi.org/10.1177%2F1525822X0001200203>
- Simmons, B. M. (2012). Evidence-Based Practice, Person-in-Environment, and Clinical Social Work: Issues of Practical Concern. *Smith College Studies in Social Work*, 82(1), 3-18. doi:10.1080/00377317.2011.638889
- Sniehotta, F. F., Presseau, J., & Araujo-Soares, V. (2014). Time to retire the theory of planned behaviour. *Health Psychol Rev*, 8(1), 1-7. doi:10.1080/17437199.2013.869710
- Stetler, C. B., Damschroder, L. J., Helfrich, C. D., & Hagedorn, H. J. (2011). A Guide for applying a revised version of the PARIHS framework for implementation. *Implement Sci*, 6, 99. doi:10.1186/1748-5908-6-99
- Steup, M. (2005). Epistemology.
- Sutton, R., & Straw, B. (1995). What theory is not. *Administrative Science Quarterly*, 40(3), 371-384.
- Sverrisson, A. (2002). Technology as Magic: The Triumph of the Irrational. *Contemporary Sociology*, 31(4), 429.
- Syed, J., Mingers, J., & Murray, P. A. (2009). Beyond rigour and relevance: A critical realist approach to business education. *Management Learning*, 41(1), 71-85. doi:10.1177/1350507609350839

- Tabak, R. G., Khoong, E. C., Chambers, D. A., & Brownson, R. C. (2012). Bridging research and practice: models for dissemination and implementation research. *Am J Prev Med*, *43*(3), 337-350. doi:10.1016/j.amepre.2012.05.024
- Taris, T. W., Kompier, M. A. J., Geurts, S. A. E., Schreurs, P. J. G., Schaufeli, W. B., & de Boer, E. (2003). Stress management interventions in the Dutch domiciliary care sector: Findings from 81 organizations. *et al*, *10*, 297-325.
- Thomas, K. W., & Tymon, W. G. (1982). Necessary Properties of Relevant Research: Lessons from Recent Criticisms of the Organizational Sciences. *Academy of Management Review*, *7*(3), 345-352. doi:10.5465/amr.1982.4285308
- Time, J. K. (2015, 19. Mars). Drukner i halvferdig forskning. Retrieved from https://morgenbladet.no/samfunn/2015/drukner_i_halfverdig_forskning
- Time, J. K. (2017, 10. November). Tellekanter kan ikke erstatte forskningsledelse. Retrieved from <https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/arkitekten-bak-tellekantene-om-ssb-kan-ikke-brukes-som-erstatning-forskningsledelse>
- Tosone, C. (2013). On being a relational practitioner in an evidence-based world. *Journal of Social Work Practice*, *27*(3), 249-257. doi:10.1080/02650533.2013.818941
- Tranfield, D., Denyer, D., & Smart, P. (2003). Towards a Methodology for Developing Evidence-Informed Management Knowledge by Means of Systematic Review. *British Journal of Management*, *14*(3), 207-222. doi:10.1111/1467-8551.00375
- Tsang, E. W. K. (2013). Case study methodology: causal explanation, contextualization, and theorizing. *Journal of International Management*, *19*(2), 195-202. doi:<https://doi.org/10.1016/j.intman.2012.08.004>
- Tseng, V., & Seidman, E. (2007). A systems framework for understanding social settings. *Am J Community Psychol*, *39*(3-4), 217-228. doi:10.1007/s10464-007-9101-8
- Tsoukas, H. (1989). The Validity of Idiographic Research Explanations. *Academy of Management Review*, *14*(4), 551-561.
- Tsoukas, H. (2009). A Dialogical Approach to the Creation of New Knowledge in Organizations. *Organization Science*, *20*(6), 941-957. doi:10.1287/orsc.1090.0435
- Tsoukas, H., & Chia, R. (2002). On Organizational Becoming: Rethinking Organizational Change. *Organization Science*, *13*(5), 567-582. doi:10.1287/orsc.13.5.567.7810
- Tsoukas, H., & Chia, R. (2011). Introduction: why philosophy matters to organization theory *Philosophy and Organization Theory* (Vol. 32, pp. 1-21): Emerald Group Publishing.

- Van Achterberg, T., Schoenbaum, M., & Groff, R. (2008). Nursing Implementation Science: How Evidence Based Nursing Requires Evidence Based Implementation. *Journal of Nursing Scholarship*, 40(4), 302-310.
- Van de Ven, A. H. (1992). Suggestions for studying strategy process: A research note. *Strategic Management Journal*, 13(S1), 169-188. doi:doi:10.1002/smj.4250131013
- Van de Ven, A. H. (2007). *Engaged Scholarship: A Guide for Organizational and Social Research*: Oxford University Press.
- Vandenberghe, F. (2018). The Relation as Magical Operator: Overcoming the Divide Between Relational and Processual Sociology. In F. Dépelteau (Ed.), *The Palgrave Handbook of Relational Sociology* (pp. 35-57). Cham: Springer International Publishing.
- Vincent, S., & Wapshott, R. (2014). Critical realism and the organizational case study: A guide to discovering institutional mechanisms. *Studying Organizations Using Critical Realism: A Practical Guide*, Oxford University Press, Oxford, 148-167.
- Ward, V., House, A., & Hamer, S. (2009). Developing a framework for transferring knowledge into action: a thematic analysis of the literature. *J Health Serv Res Policy*, 14(3), 156-164. doi:10.1258/jhsrp.2009.008120
- Way, S. A., & Johnson, D. E. (2005). Theorizing about the impact of strategic human resource management. *Human Resource Management Review*, 15(1), 1-19. doi:<https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2005.01.004>
- Weick, K. E. (1995). What Theory is Not, Theorizing Is. *Administrative Science Quarterly*, 40(3), 385-390. doi:10.2307/2393789
- Weick, K. E. (2001). Gapping the Relevance Bridge: Fashions Meet Fundamentals in Management Research. *British Journal of Management*, 12(s1), S71-S75. doi:10.1111/1467-8551.12.s1.9
- Weick, K. E., Sutcliffe, K. M., & Obstfeld, D. (2005). Organizing and the Process of Sensemaking. *Organization Science*, 16(4), 409-421. doi:10.1287/orsc.1050.0133
- Weiner, B. (2009). A theory of organizational readiness for change. *Implement Sci*, 4. doi:10.1186/1748-5908-4-67
- Weiss, C. H. (2016). How Can Theory-Based Evaluation Make Greater Headway? *Evaluation Review*, 21(4), 501-524. doi:10.1177/0193841x9702100405
- West, S. G., & Thoenmes, F. (2010). Campbell's and Rubin's perspectives on causal inference. *Psychological Methods*, 15(1), 18.

- Whetten, D. (1989). What Constitute a Theoretical Contribution? *The Academy of Management Review*, 14(4), 490-495.
- Whyte, W. F. (1989). Introduction to action research for the twenty-first century: Participation, reflection and practice. *American behavioral scientist*, 32(5), 502-512.
- Wichstrøm, L. (2009). Hvem går til psykolog? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(11), 1036-1043.
- Wight, D., Wimbush, E., Jepson, R., & Doi, L. (2016). Six steps in quality intervention development (6SQuID). *J Epidemiol Community Health*, 70(5), 520-525.
doi:10.1136/jech-2015-205952
- Wilson, G., & Shpall, S. (2016). The Nature of Action and Agency. In E. N. Zalta (Ed.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition ed.).
- Wilson, K. M., Brady, T. J., Lesesne, C., & Translation, N. W. G. o. (2011). An organizing framework for translation in public health: the Knowledge to Action Framework. *Prev Chronic Dis*, 8(2), A46.
- Winner, L. (1980). Do Artifacts Have Politics? *Daedalus*, 109(1), 121-136.
- Woolf, S. H. (2008). The meaning of translational research and why it matters. *JAMA*, 299(2), 211-213.
- Wright, P. M., Dunford, B. B., & Snell, S. A. (2001). Human resources and the resource based view of the firm. *Journal of Management*, 27(6), 701-721.
doi:10.1177/014920630102700607
- Yarbrough, A. K., & Smith, T. B. (2007). Technology acceptance among physicians: a new take on TAM. *Med Care Res Rev*, 64(6), 650-672. doi:10.1177/1077558707305942
- Yeung, H. W.-c. (1997). Critical realism and realist research in human geography: a method or a philosophy in search of a method? *Progress in Human Geography*, 21(1), 51-74.
- Zimpel Leal, K. (2017). *Tracing the mechanisms of science-industry knowledge transfer: a critical realist study within a food research institute*. University of East Anglia.
Retrieved from <https://ueaeprints.uea.ac.uk/id/eprint/63643>
- Žižek, S. (1989). *The sublime object of ideology*: Verso.
- Žižek, S. (2009). *The parallax view*: mit Press.
- Ådnanes, M., Kasperesen, L. S., Husum, L. T., & Ose, O. S. (2013). *Vurdering av Helsedirektoratets modellutprøving og tilskudd til psykologer i kommunen*. Norge
Retrieved from <https://www.sintef.no/globalassets/upload/helse/helsetjenesteforskning/endelig-rapport-sintef-2.pdf>.